

**BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ EBEVEYNE SAHİP ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN AKILCI OLMAYAN İNANÇ VE DEPRESYON
İLİŞKİSİNDE RUMİNASYONUN ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN AYĞAR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**MERSİN
ARALIK - 2017**

**BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ EBEVEYNE SAHİP ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN AKILCI OLMAYAN İNANÇ VE DEPRESYON
İLİŞKİSİNDE RUMİNASYONUN ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN AYĞAR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

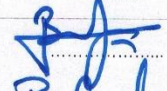

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Burhan ÇAPRI**

MERSİN

2017

Hakan AYĞAR tarafından Doç. Dr. Burhan ÇAPRI danışmanlığında hazırlanan "Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon İlişkisinde Ruminasyonun Aracı Rolü" başlıklı bu çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Burhan ÇAPRI	
Üye	Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Sezai DEMİR	

Yukarıdaki Jüri kararı Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 21/12/2017 tarih ve 38/03 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gülşen AVCI
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

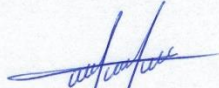
- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHIC DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions,

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with academic rules,
- I presented all the visual, auditory and written information and results in accordance with specified ethics,
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of the other's work,
- I used all of the referred works as the references,
- I did not do any tampering in the used data,
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university,
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

18 Aralık 2017/ 18 December 2017

İmza/Signature
Hakan AYĞAR

ÖZET

BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ EBEVEYNE SAHİP ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AKILCI OLMAYAN İNANÇ VE DEPRESYON İLİŞKİSİNDE RUMİNASYONUN ARACI ROLÜ

Bu araştırmada, boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanlarının ilişkisi ve ruminasyon puanlarının depresyon ve akılcı olmayan inanç puanları üzerinde aracı rol üstlenip üstlenmediği incelenmiştir.

Mersin ili merkez ilçelerinde bulunan ortaokullara devam etmekte olan öğrencilerle yapılan bu çalışmada veri toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği”, “Ruminatif Tepki Ölçeği” ve “Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırma verilerinin analizinde IBM SPSS Statistics 22 ve Lisrel 8.80 kullanılmıştır. Araştırmanın analizleri sonucunda akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanları arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu ve akılcı olmayan inanç ile depresyon arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı rolü üstlendiği saptanmıştır. Boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin akılcı olmayan inanç, ruminasyon ve depresyon puanlarının sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilerin ise akılcı olmayan inançlarının sınıf düzeyi, anne eğitim durumu ve anne mesleğine göre, depresyon düzeylerinin sınıf düzeyi anne ve baba eğitim düzeyine göre, ruminasyon düzeylerinin ise sınıf düzeyine ve anne mesleğine göre farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon düzeylerine ilişkin yapılan karşılaştırmalı inceleme sonucunda boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin, boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilere göre ruminasyon ve depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular, alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Akılcı olmayan inanç, depresyon, ruminasyon, aracılık

Danışman: Doç. Dr. Burhan ÇAPRI., Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi/ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

THE MEDIATOR ROLE OF RUMINATION ON RELATIONSHIP BETWEEN IRRATIONAL BELIEF AND DEPRESSION LEVELS OF THE MIDDLE SCHOOL STUDENTS WITH DIVORCED AND UNDIVIDED PARENTS

In this study, it is investigated whether middle-school students with divorced and non-divorced parents have a relationship with irrational beliefs, depression and rumination scores and whether rumination scores have a mediator role on depression and irrational beliefs relationship.

In this study which is going to be done to the students who are going to the secondary schools in Mersin province center districts, "Personal Information Form", "Irrational Belief Scale for Adolescents", "Ruminative Reaction Scale" and "Children's Depression Inventory" were used.

IBM SPSS Statistics 22 and Lisrel 8.80 were used in the analysis of the research data. According to the results of the analysis, the irrational beliefs, depression and rumination variables have a significant positive relationship with each other and rumination plays a mediator role in the relationship between irrational belief and depression. It has been found that students with divorced parents' irrational beliefs, depression and rumination scores have not changed significantly according to their sociodemographic variables. For the students with undivided parents, the irrational beliefs were found to be different according to the class level, mother's educational status and mother's profession, depression levels according to the level of education of mother and father, and rumination levels according to class level and mother's profession. A comparative study of irrational beliefs, depression, and rumination levels of middle-school students with divorced and undivided parents found that divorced students had higher levels of rumination and depression than students with undivided parents. The findings were discussed in the light of literature.

Keywords: Irrational belief, rumination, depression, mediation.

Supervisor: Associate Prof. Burhan ÇAPRI, Mersin University, Department of Educational Sciences, Mersin

TEŞEKKÜR

Tez sürecinde beni cesaretlendiren, yardım ve desteklerini esirgemeyen, süreci kolaylaştırmak için elinden geleni yapan değerli hocam, tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Burhan ÇAPRI'ye teşekkür ederim. Tez çalışmamın daha nitelikli hale gelmesi adına katkılarını sunan jüri üyeleri Sayın Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ'e ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Sezai DEMİR'e teşekkür ederim. Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne, 2017-2-TP2-2650 nolu tez çalışmama sunduğu katkılardan dolayı teşekkür ederim. Tez çalışmam boyunca destekleriyle yanımda olan annem Şükran AYĖAR'a, babam Alay AYĖAR'a, ablam Serap IŐIKLI'ya, abim Murat AYĖAR'a teşekkür ederim. Her ne kadar uzakta olsak da hiçbir zaman o uzaklığı bana hissettirmeyen, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan dostlarım Abdullah IŐERİ'ye, Can NURCAN'a ve Gökhan SOYLU'ya teşekkür ederim. Tezimde çok büyük emeğe sahip olan, verdiği desteğin haricinde varlığıyla bu tezi yazmam noktasında en büyük motivasyon kaynağım olan sevgili eşim Bilge BAKIR AYĖAR'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	
ONAY	
ETİK BEYAN.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iiv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR ve SİMGELELER.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Problem Cümlesi.....	5
1.3.1. Alt Problemler.....	5
1.4. Araştırmanın Önemi.....	5
1.5. Araştırmanın Sayıtları.....	6
1.6. Sınırlılıklar.....	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	8
2.1.1. Boşanma ve Ergen.....	8
2.1.2. Akılcı Olmayan İnanç Kavramı.....	9
2.1.3. A-B-C Teorisi.....	14
2.1.4. Ruminasyon Kavramı.....	18
2.1.5. Depresyon Kavramı.....	21
2.2. İlgili Araştırmalar.....	25
2.2.1. Boşanmış Ebeveyne Sahip Çocuklara İlişkin Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	25
2.2.2. Boşanmış Ebeveyne Sahip Çocuklara İlişkin Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	27
2.2.3. Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Kavramlarına İlişkin Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	28
2.2.4. Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Kavramlarına İlişkin Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	31
3. YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Evren ve Örneklem.....	34
3.3. Veri Toplama Araçları.....	36
3.3.1. Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği (EMİÖ).....	36
3.3.2. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ).....	36
3.3.3. Ruminatif Tepkiler Ölçeği (RTÖ).....	37
3.4. İşlem.....	38
3.5. Verilerin Analizi.....	38
4. BULGULAR.....	41
4.1. Ölçüm Modeli.....	41
4.2. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulgular.....	41
4.3. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon Puanları Arasındaki İlişkide Ruminasyon Puanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Bulgular.....	42
4.4. Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular.....	44

4.4.1. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	44
4.4.2. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	45
4.4.3. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Eğitim Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	46
4.4.4. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Eğitim Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	47
4.4.5. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	48
4.4.6. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	49
4.4.7. Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Düzeylerinin Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	49
4.4.8. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	50
4.4.9. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	50
4.4.10. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	51
4.4.11. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	52
4.4.12. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	53
4.4.13. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	54
4.4.14. Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	54
4.4.15. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	55
4.4.16. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	55
4.4.17. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	56
4.4.18. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	57
4.4.19. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	58
4.4.20. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Baba Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	59
4.4.21. Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Düzeylerinin Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	59
5. TARTIŞMA VE YORUM.....	61
5.1. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması	61
5.2. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon Puanları Arasındaki İlişkide Ruminasyon Puanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	62
5.3. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine, Anne Babalarının Eğitim Düzeyine, Anne Babalarının Mesleğine ve Anne Babalarının Boşanıp Boşanmama Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	63

5.4. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine, Anne Babalarının Eğitim Düzeyine, Anne Babalarının Mesleğine ve Anne Babalarının Boşanıp Boşanmama Durumlarına Göre Farklılaşp Farklaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	67
5.5. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine, Anne Babalarının Eğitim Düzeyine, Anne Babalarının Mesleğine ve Anne Babalarının Boşanıp Boşanmama Durumlarına Göre Farklılaşp Farklaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	70
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
6.1. Sonuçlar	73
6.2. Öneriler	75
KAYNAKLAR	77
EKLER.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	92

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Veriler	35
Tablo 3.2. Tek Değişkenli Normalliğe İlişkin Betimsel İstatistikler	39
Tablo 4.1. EMİÖ, ÇDÖ ve RTÖ'ye İlişkin Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları.....	41
Tablo 4.2. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul ÖğrencilerininAkılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkilerine Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları	42
Tablo 4.3. Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul ÖğrencilerininAkılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkilerine Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları	42
Tablo 4.4. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul ÖğrencilerininAkılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon PuanlarıArasındakiKorelasyon Analizi Sonuçları	43
Tablo 4.5. Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Modelindeki Değişkenler Arasındaki Etkilere İlişkin Bulgular.....	44
Tablo 4.6. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul ÖğrencilerininCinsiyetlerine Göre Akılcı Olmayan İnanç Puanlarına İlişkin T Testi Sonuçları	44
Tablo 4.7. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul ÖğrencilerininSınıf Düzeylerine Göre Akılcı Olmayan İnanç Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları ...	45
Tablo 4.8. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	46
Tablo 4.9. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	47
Tablo 4.10. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	48
Tablo 4.11. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	49
Tablo 4.12. Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Ebeveyn Boşanıp Boşanmama Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	49
Tablo 4.13. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	50
Tablo 4.14. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 4.15. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	51
Tablo 4.16. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	52
Tablo 4.17. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları.....	53
Tablo 4.18. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Mesleğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	54
Tablo 4.19. Ergenlerin Depresyon Puanlarının Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	54
Tablo 4.20. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	55
Tablo 4.21. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Sınıf Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	55
Tablo 4.22. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	56
Tablo 4.23. Boşanmış ve Boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının baba eğitim düzeyine ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	57

Tablo 4.24. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	58
Tablo 4.25. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Baba Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	59
Tablo 4.26. Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	59

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. A-B-C çerçevesinin bir örneği	15
Şekil 1.2. A-B-C Teorisinin Bileşenler Arası İlişkisi	17
Şekil 3.1. Araştırmanın Aracılık Modeli	33
Şekil 4.1. Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon Arasındaki İlişkide Ruminasyonun Aracılığı ve Standardize Edilmiş Beta Değerleri	43

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
ADDT	Akılci Duygusal Davranışci Terapi
ÇDÖ	Çocuklar İcin Depresyon Ölçeği
EMİÖ	Ergenler İcin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği
N	Frekans
NFI	Normed fit index (Normlaştırılmış uyum indeksi)
NNFI	Non-normed fit index (Normlaştırılmamış uyum indeksi)
P	Anlamlılık (Significance (Sig.))
RMR	Root mean square residual (Artık ortalamaların karekökü)
RMSEA	Root mean square error of approximation (Yaklaşık hataların ortalama karekökü)
Sd	Serbestlik derecesi
RTÖ	Ruminatif Tepki Ölçeği
SRMR	Standardized root mean square error of approximation (Standardize edilmiş artık ortalamaların karekökü)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YEM	Yapısal Eşitlik Modellemesi
χ^2	Ki Kare
\bar{X}	Ortalama
η^2	Eta kare (Etki büyüklüğü)

1. GİRİŞ

İnsan, doğumundan itibaren geçen süre boyunca çeşitli evrelerden geçerek büyür ve gelişir. Bu evreler genel itibariyle bebeklik, ilk çocukluk, orta çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak sıralanabilmektedir (Bacanlı, 2004). Çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş görevini üstlenen ergenlik dönemi, bireyin kişilik gelişiminde son derece önemli bir yere sahiptir. Bu sebeptendir ki ergenlik dönemi özellikle sosyal bilimcilerin araştırmalarına sıklıkla konu olmuştur.

Ergenlik dönemiyle ilgili yapılan tanımlara bakıldığında; günümüz ergenlik psikolojisinin temellerini atan isim olarak nitelendirilen Hall (1904) ergenliği fırtına ve stres dönemi olarak tanımlamıştır (akt. Gander ve Gardiner, 2007). Mead, Spranger, Erikson gibi kuramcılar ise Hall'un bu tanımlamasına paralel olmayan görüşler ortaya atarak ergenliğin her bireyde aynı etkiye yol açmadığını savunmuşlardır. Sieg (1971) ergenliği, bireyin yetişkinlere ait ayrıcalıkların kendisine tanınmadığını fark ettiğinde başlayan, yetişkinin gücünün ve konumunun, toplum tarafından bireye verilmesiyle sonlanan dönem olarak tanımlamıştır. İlgili alanyazına bakıldığında ergenliğe ilişkin geniş kapsamlı tanımlardan olan Kulaksızoğlu'nun (2008) tanımlamasına göre ise ergenlik, insanda bedence ve boyca büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir.

Tanımlardan da anlaşıldığı üzere ergenlik dönemi bireyin her anlamda değişim geçirdiği ve yeni benliğine uyum sağlamasını gerektiren bir dönemdir. Bu dönemde ergenin birlikte yaşadığı ebeveynleriyle olan ilişkisi, ergenlik dönemi açısından oldukça önem taşımaktadır. Ergen bireyin bulunduğu aile ortamı, aile bireyleriyle olan ilişkisi, ergenin ruhsal yaşantısını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla aile yapısının niteliği ergenin duygusal gelişiminde büyük bir etkiye sahiptir. En küçük toplumsal kurum olarak tanımlanan aile kavramına görevleri bakımından üç farklı açıdan bakılabilir; aile her şeyden önce eşlerin duygusal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılayan yasal bir birliktelik, ortak hedefi, çıkarları, inanç ve kuralları olan bir insan kümesi, çocukların ihtiyaçlarının karşılandığı ve eğitildiği bir ortamdır. İlk iki görevine oranla ailenin üçüncü görevi olan çocukların gereksinimlerinin karşılanması, eğitimleri ve yetiştirilmeleri, kuşkusuz en ideal biçimde ailede gerçekleşmektedir (Yörükoğlu, 1989).

Günümüzde, toplumlardaki değişimle birlikte aile yapılarında da önemli değişimler meydana gelmektedir. Yaşanan bu değişim ve dönüşümlere uyum sağlayamayan ailelerin ruhsal, ekonomik ve kültürel olarak yaşadıkları sorunlar üstesinden gelinemeyecek duruma geldiğinde, boşanma yoluna gidilebilmektedir.

Çocuk, fiziksel ve psikolojik gelişiminin tamamlanması konusunda hem annenin hem babanın duygusal desteğine ihtiyaç duyar. Bu noktada ebeveyninin boşanması, bir ergen için

travmatik bir yaşantı olabilmektedir. Boşanma, çocukların yaşantılarında köklü değişikliklere yol açan ve bazı evliliklerde kaçınılmaz hale gelebilen bir durumdur. Her ne kadar ebeveynler tarafından bu durumun kaçınılmaz olduğunun ve bunun çocuk için daha iyi olacağına altı çizilse de bu durum çocuklar için böyle değildir. Boşanma olayını öğrenen çocuğun ilk tepkisi genellikle durumu reddetme şeklinde olmaktadır. Çocuğun bu duruma uyum sağlaması oldukça zor bir süreçtir. “Fırtına ve stres” dönemi olarak adlandırılan ergenlik döneminde ise bu uyum süreci daha da zor bir hale gelmektedir.

Ergenler, boşanmanın sonucunda meydana gelen döneme adapte olmakta güçlük çektikçe, bedensel ve ruhsal sağlıklarında bozulmalar meydana gelebilmektedir (Uzun, 2013). Çocuklarda boşanma sonucunda depresif duygu durumu ortaya çıkabilmektedir. Ergenin yaşam tarzının değişmesi, anne-babanın kendi aralarındaki çekişme ve kavgaları, ailenin yapısındaki değişiklikler, ebeveynlerden birinin evden ayrılışı gibi sebepler ergenin depresif duygularını harekete geçirebilmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan birçok duygusal rahatsızlığın temelinde anne baba çocuk ilişkilerinin neden olduğu saptanmıştır (Yavuzer, 1994).

Uyumlu ilişkilerle, güvenilir bir aile ortamında sevgi ve samimiyetle yetişen ergen olgunlaşmakta, sağlıklı bir ruh haline sahip olma olasılığı yükselmektedir. Ergenin psikolojik sağlığını koruyan en önemli etkenlerin başında sağlıklı aile ortamı gelmektedir. Bu yüzden ebeveynlerinden ayrı kalmak ya da ebeveynlerin birbirinden ayrılması, çocukların psikolojik sağlığını bozma ihtimali olan olaylardır. Parçalanmış ailelerde, çocuğun bu olayın olumsuz ruhsal etkilerini yaşama ihtimali oldukça yüksektir (Yörükoğlu, 1989). Boşanmanın gerçekleşme şekli, ebeveynlerin boşanma öncesinde yaşadıkları çatışmalar ve bu çatışmaların şiddeti çocuğun ruh halini ve düşünce sistemini etkileyen faktörlerdendir. Ergenlerin gelişim görevleri göz önüne alındığında, soyut düşünme becerisinin kazanıldığı bu yıllarda düşünce sisteminde boşanmadan kaynaklı bozulmalar yaşanabilmektedir (Yavuzer, 1994).

Daha önce de değinildiği gibi boşanma süresince ya da öncesinde ebeveynler arasında yaşanan çatışmalar ve bu çatışmaların düzeyi, ergenin kendisine, içinde bulunduğu topluma yaşantılarına ilişkin geliştirdiği düşünce sistemi üzerinde etkiye sahiptir. Boşanmış ebeveynlere sahip ergen bireylerin düşünce sistemlerinde gerçekleşen olumsuz değişimler, bu ergenlerde akılcı olmayan inançların tetiklenmesini de beraberinde getirebilmektedir. Özellikle boşanma sürecinde ve sonrasında ergen bireyin düşünce sisteminde meydana gelen bu akılcı olmayan inançlara, ergenin boşanmadan kendisini sorumlu görmesi örnek gösterilebilir. Ellis’in tüm psikolojik rahatsızlıkların temelinde yattığını öne sürdüğü akılcı olmayan inançlar, fırtına ve stres dönemi olarak adlandırılan ergenlik döneminde bireylerin ruh sağlığını önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

Ellis’in A-B-C teorisinde; bireyin duygularını, yaşadığı olayın değil, olaya ilişkin düşüncelerinin şekillendirdiği öne sürülmektedir. Bu noktada, ergen bireyin zihnindeki akılcı

olmayan (mantık dışı) inançlar, onu birçok olumsuz duyguya ve psikolojik rahatsızlığa itebilmektedir. Alanyazın incelendiğinde, birçok çalışmada da görüldüğü üzere, bu ruhsal rahatsızlıklardan birinin de depresyon olduğu göze çarpmaktadır (Cash, 1984; Göller, 2010; Jasmine ve Kumar, 2017; McLennan, 1987; Tanhan, 2014).

Depresyon sözcüğü, günlük hayatta üzüntü, hayal kırıklığı, karamsarlık gibi birçok duygunun bir araya gelişini ifade etmek için kullanılmaktadır. Psikoloji literatüründe ise depresyon, tedavi gerektiren bir durumdur (Blackburn, 2008). Depresyon, çocukların yaşamında hayati ve çok önemli etkiler yaratabilmektedir. Bu etki, okulda, evde, aileleriyle birlikteyken kendini gösterebilmektedir. Depresyon yaşayan ergenlerde düşünce, duygu, davranış ve ruh halinde sapmalar görülebilmektedir. Düşüncelerdeki sapmalar odaklanma sorunları, ölüm düşünceleri, bireyin değersiz olduğuna ilişkin düşünceleri olarak sıralanabilir. Duygulardaki sapmalar bunalım duygusu, aşırı endişe, sosyal aktivitelere karşı ilgisizlik olarak nitelendirilebilir. Davranışlardaki sapmalar arasında yorgunluk ve tedirgin tavırlar sayılabilir. Ruh halindeki sapmalara ise uykusuzluk, zevk hissinde eksiklik ve isteksizlik örnek olarak gösterilebilmektedir. Bunlar psikoloji ve psikiyatri uzmanlarının ergenlerde ve çocuklarda depresyon teşhisi noktasında dikkat çektikleri belirtilerdir (Miller, 2002).

Depresyon, boşanmış ebeveynlere sahip ergenler üzerinde yapılan çalışmalarda sıklıkla çalışılan kavramlardan biridir. Yapılan araştırmalar, çocuklarda depresyonun görülme oranının %2,5 olduğunu göstermektedir (Miller, 2002). Bu oran, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde iki ile beş kat arasında artış göstermektedir (Cummings ve Davies, 1994).

Son yıllarda ilgi çeken kuramlardan olan "Tepki Stilleri Kuramı", bazı bireylerin depresyon gibi psikolojik rahatsızlıklara eğiliminin yüksek olmasını ruminasyon kavramı ile açıklamaktadırlar. Kurama göre, ruminatif kişilik özelliklerine sahip bireylerde depresyon görülme ihtimali daha yüksektir (Erdur-Baker, Özgülük, Turan ve Demirci-Danışık, 2009).

Ruminasyon, kişinin sıkıntı belirtilerine ve bu semptomların muhtemel nedenlerine ve sonuçlarına pasif olarak odaklanması olarak tanımlanmaktadır (Nolen-Hoeksema ve Jackson, 2001). Ruminatif tepkilere; bireyin ne kadar yorgun ve isteksiz olduğunu düşünmesi, kişinin karamsarlığının iş hayatını olumsuz etkilemesinden endişe etmesi ve bu karamsar ruh halini pekiştirecek şekilde, harekete geçmeyerek yalnızca bu düşünceleri pasif olarak zihninde tekrar etmesi örnek olarak gösterilebilir (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991). Dilimize "zihinsel gevş getirme" olarak çevrilen ruminasyon kavramı, ülkemizde son on yıldır yaygın biçimde çalışılmaya başlanmasıyla birlikte bu kavrama ilişkin ergenler üzerinde yapılan çalışmaların sayısının azlığı göze çarpmaktadır.

Bu araştırma, boşanmış ebeveynlere sahip ortaokul öğrencileri üzerinde ruminasyon kavramının incelendiği ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Depresyonun önemli bir

yordayıcısı olarak nitelendirilen ruminasyonun akılcı olmayan inanç kavramıyla da ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Akılcı olmayan inanç kavramına ilişkin alanyazına bakıldığında depresyon ile pozitif korelasyona sahip olduğu görülmektedir (Cash, 1984; Göller, 2015; McLennan, 1987; Nelson, 1977; Oei ve ark., 1994). Son yirmi yıldır yoğun bir şekilde incelenen ruminasyon kavramının da depresyon ile yüksek korelasyona sahip olduğu bilinmektedir (Erdur-Baker ve ark., 2009). Yukarıdaki çalışmalarda birbirleriyle ilişkileri ortaya koyulmuş olan depresyon, akılcı olmayan inanç ve ruminasyon değişkenlerinin aralarındaki ilişkinin niteliğini ortaya koymak amacıyla bu çalışmada bir aracılık modeli oluşturulmuştur. Alanyazında, aralarında pozitif korelasyon bulunduğu ilişkin bulgular olan akılcı olmayan inanç ve depresyon arasındaki ilişkide, teorik olarak bu iki kavramla benzeşen ruminasyon değişkeninin aracı rol üstleneceği düşünülmektedir. Araştırmanın bir diğer amacı ise ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon düzeylerinin, cinsiyete, sınıf düzeyine, anne babalarının eğitim düzeylerine, mesleklerine ve boşanıp boşanmamalarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Alanyazında bulunan birçok araştırmada (Akbağ, 2000; Altuntaş, 2006; Çivitci, 2006; Göller, 2010; Yıldız, 2016) olduğu gibi bu araştırmada da sosyodemografik değişkenlerin araştırmanın temel kavramları üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın alanyazına olan özgün katkısını ve önerilerini şekillendireceği düşünülen sosyodemografik değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinin son derece önemli olduğu söylenebilir.

1.1. Problem Durumu

Bu araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon ilişkisinde ruminasyonun aracı rolü ve demografik değişkenlerin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon değişkenleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu nedenle araştırmanın problemini, Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı çeşitli ortaokullarda öğrenim gören boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon düzeyleri arasındaki ilişkiler ve sosyodemografik özellikleri oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon düzeylerinin ilişkisini ve ruminasyon puanlarının, akılcı olmayan inanç ve depresyon ilişkisinde aracı rol üstlenip üstlenmediğini incelemektir. Bu araştırmanın temel amaçlarına ek olarak, boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanlarının cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının eğitim düzeylerine,

mesleğine ve boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.3. Problem Cümlesi

“Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon puanları arasındaki ilişkide ruminasyon puanlarının aracı rolü var mıdır ve ayrıca boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, ruminasyon ve depresyon düzeyleri arasında çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Bu temel probleme dayalı olarak çalışmanın alt problem cümleleri şöyle sıralanabilir.

1.3.1. Alt Problemler

1. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon puanları arasındaki ilişkide ruminasyon puanlarının aracı rolü var mıdır?
3. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanları cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının eğitim düzeyine, anne babalarının mesleğine ve anne babalarının boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılık göstermekte midir?
4. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon puanları cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının eğitim düzeyine, anne babalarının mesleğine ve anne babalarının boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılık göstermekte midir?
5. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanları cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının eğitim düzeyine, anne babalarının mesleğine ve anne babalarının boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Çocuk ve ergenlerin fiziksel ve ruhsal gelişimlerinde ailenin rolü oldukça önemlidir. Bir ergenin boşanmış ebeveynlere sahip olup olmaması, onun zihinsel ve ruhsal gelişiminde etkili olan etmenlerden biridir. Kuramsal çerçevede değinildiği gibi ülkemizde son yıllarda giderek artan boşanma oranı, boşanmış ebeveyne sahip çocuk sayısında da artışa sebep olmaktadır. Bu boşanmaların gerçekleşme şekilleri de çocuğun psikolojik sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Yaşanan boşanmaların içerisinde, çocuğun ruhsal gelişimini olumsuz etkileyecek şekilde gerçekleşen boşanmaların oranı az değildir. Boşanma sürecinde çocuğun maruz kaldığı olaylar, düşünce sistemini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu dönemde çocuğun maruz kaldığı yaşantılar ve düşünce sistemindeki değişimler, depresif duygularını ve akılcı olmayan inançlarını

artırabilmektedir. Bununla birlikte, ruminasyon ile akılcı olmayan inanç kavramlarının depresyon ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu noktada akılcı olmayan inanç ve ruminasyon kavramlarının da birbiriyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde özellikle son on yıldır araştırmalara konu olan ruminasyon kavramı üzerine yapılan çalışmalar genellikle yetişkin bireylere yönelik çalışmalardır. Bu çalışma, ruminasyon konusunda ortaokul öğrencilerine yönelik çalışmaların azlığı sebebiyle alanyazına önemli katkılar sunacaktır. Yine hem akılcı olmayan inancın hem ruminasyonun depresyonla olumlu ilişkiye sahip olduğu bilinmekteyken, depresyon kavramının da içinde bulunduğu bir aracılık modeli oluşturulması; bu üç kavramın doğrudan-dolaylı etkileri ve birbirini yordama gücü konusunda alanyazına katkıda bulunacaktır.

Bu araştırma, gerek ruminasyon, depresyon ve akılcı olmayan inanç kavramlarının bir arada kullanılması; gerekse örneklem grubunun yaş aralığı ve ebeveynlerinin boşanıp boşanmama durumları göz önüne alındığında ilk araştırma olma özelliğiyle özgün bir çalışmadır. Geçmişte yapılan birçok araştırmada, çalışmaya konu olan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkileri ortaya konmuştur. Bununla birlikte bu araştırmada, akılcı olmayan inanç ile depresyon ilişkisinde ruminasyonun aracı rolü ile öğrencilerin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon düzeylerinin sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenerek alana özgün bir katkı sunulacaktır. Daha önce de değinildiği üzere, alanyazında bulunan birçok araştırmada (Jose ve Brown, 2008; Oğuz, 1999; Petterson, VanderLaan ve Vasey, 2017) sosyodemografik değişkenlerin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon düzeyleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgulardan hareketle bu araştırmada sosyodemografik değişkenlerin önemli bir yere sahip olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın temel değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkisi ve sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşma sonuçları ışığında; öğrenci, aile, öğretmen, psikolojik danışman, ruh sağlığı uzmanları ve araştırmacılara öneriler sunulacaktır. Önerilere büyük katkı sağlaması beklenen, bağımlı değişkenlerde görülebilecek sosyodemografik değişkenlere göre olası farklılaşmalar, araştırmanın alanyazına sunacağı katkılar açısından son derece önemlidir.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırma aşağıdaki sayıltılar üzerine temellendirilmiştir:

1. Öğrencilerin uygulanan ölçeklere doğru ve samimi yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.
2. Örneklem grubunun homojen bir dağılıma sahip olduğu varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Yapılacak araştırma Mersin Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda öğrenim gören ve ölçme aracını gönüllü olarak cevaplayacak ortaokul öğrencileriyle sınırlıdır.

2. Araştırma bulguları, araştırmada kullanılacak ölçme araçlarıyla ve bu araçlardan elde edilecek verilerle sınırlıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyona ilişkin kuramsal bilgiler yer almaktadır. Kuramsal çerçeve oluşturulurken aşağıda öncelikle boşanma ve ergenlik kavramlarına yer verilmiştir.

2.1.1. Boşanma ve Ergen

Boşanma, kanunlar doğrultusunda gerçekleşen evliliğin, mahkeme kararıyla sona ermesi durumudur (Ünlü, 2015). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2016 yılı araştırmalarına göre; 2015 yılında 602.982 evlilik gerçekleşirken, 131.830 boşanma gerçekleşmiştir. Bu boşanmalardan 109.978 çocuk etkilenmiştir. Son on yılda ülkemizdeki boşanma sayısı %41 oranında artış göstermiştir (TÜİK, 2016). Boşanma sayısındaki artışla birlikte boşanmadan etkilenen çocukların sayısında da artış yaşanmaktadır. Boşanma, tarafları boşanmış bireyler statüsüne sokmakla birlikte çocukları da "boşanmış aileye sahip çocuk" statüsüne sokmaktadır. Boşanmanın, boşanmayı gerçekleştiren taraflar ve çocukları üzerinde birçok etkisi olduğu bilinmektedir. Boşanma sonucu, çocuğun psikolojik ve sosyal açıdan gelişiminde rol oynayan ailenin dağılması çocukta yaşam boyu sürecek olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Ünlü, 2015). Çocukların boşanma sürecinden etkilenme durumlarına genel olarak bakıldığında; olayları anlama kapasitesi ve olaylara yüklediği anlam, ayrıldıkları ebeveyn ile aralarında kurdukları bağ, hayatlarında stresli dönemlerde kullandıkları baş etme yöntemleri ve savunma yöntemlerine bağlı olarak değiştiği görülmektedir (Walczak ve Burns, 1999). Bu bağlamda boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri ve bu etkilerden etkilenme dereceleri çocuktan çocuğa ve ortama göre farklılaşmaktadır. Yine boşanmanın etkilerine çocuklar yönünden bakıldığında üç etki ile karşılaşmak mümkündür. Dikkat edilmesi gereken birinci nokta, çocuğun çevresindeki zenginlik durumu ve annesi babası ile kurduğu ilişkinin niteliği çocuğun yetiştirme tarzını etkilemektedir. Boşanma yaşantısı ile çocuk bu yaşantılarda ciddi değişiklik yaşamakla yüz yüze kalabilmekte ve bu ailesi ile ilişkilerini de etkileyebilmektedir. İç dünyasında olup bitenler ise konsantrasyonunu etkileyip okul başarısının düşmesine neden olabilmektedir. İkinci dikkat edilmesi gereken nokta, boşanma sürecindeki çocuğun yaşıdır. Üçüncü dikkat edilmesi gereken nokta ise çocuğun kimin yanında kalacağı ve velayetiyle ilgili verilen karardır (Cüceloğlu, 1998). Boşanmanın gerçekleşmesinin ardından ergenlerin çoğunlukla; öfke tepkileri vermeye, akademik başarı seviyelerini düşürmeye, yaşça kendisinden küçük çocuklarla arkadaşlık kurmaya yönelik tepkiler verdiği belirtilmiştir. Cinsiyet karşılaştırması yapıldığında ise erkeklerin boşanmaya karşı daha agresif tepkiler verdiği, kızların ise madde bağımlılığı ve küçük yaşta cinsel tecrübe yaşadığı görülmektedir (Moore ve Hotch, 1982). Boşanma olayı, eşlerin inanış sistemlerinde

değişimlere yol açabildiği gibi çocukların inanç sistemlerinde de olumsuz değişimlere yol açabilmektedir. Akılcı olmayan inançlar, boşanma kararının alınmasıyla birlikte gerek ebeveynlerde gerekse çocuklarında görülebilmekte ve bu inançlar evlilik sonuçlandıktan birkaç yıl sonrasına kadar devam edebilmektedir (Dryden ve McLoughlin, 1985; Walen ve Bass, 1986).

2.1.2. Akılcı Olmayan İnanç Kavramı

Akılcı olmayan inanç kavramının önemli bir temel kavram olarak vurgulandığı Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (ADDT)'nin kurucusu Ellis'e göre, akılcı ve akılcı olmayan inançlar olmak üzere iki tür inanç bulunmaktadır. Akılcı inançlar, bizim tercih ve isteklerimiz olarak tanımlanmaktadır (Ellis, 1994a; akt. Murdock, 2013). Bu inançlar, kişilerin hayattaki amaçlarına ulaşmalarına yardım etmektedir (Bernard, Ellis ve Terjesen, 2006). Dryden ve Neenan (2006), dört tür akılcı inanın bulunduğunu belirtmiştir. Bunlar "tercihlerde esneklik, felaketleştirme karşıtı olma, engellenmeye karşı yüksek tolerans sahibi olma ve kabul edici inançlar" olarak belirlenmiştir.

Akılcı inançlar; esnekliğe sahip, gerçeklikle bağdaşan, mantıklı ve kişinin ruh sağlığını destekleyici ve amaçlarını gerçekleştirmesine katkı sağlayan inançlardır. Akılcı olmayan inançlar ise; değişmez, gerçeklikle bağdaşmayan, mantık dışı, bireyin iyi oluşuna ve yaşam hedeflerine ulaşmasına engel oluşturan inançlardır (Ağır, 2007). Akılcı olmayan inançlar katıdır ve kesinlikle olması gereken durumları ve talepleri kapsamaktadır (Bernard ve ark., 2006). Akılcı olmayan inançlar, bireyin uzun vadeli hedefleri ve deneysel gerçeklikle bağdaşmayan, mantıksal açıdan uygun olmayan düşünceleri şeklinde tanımlanabilir (Weinrach, 2006). Ellis (1995), akılcı olmayan inançları; bireylerin mutlu olmalarını ve hayattaki temel hedeflerine ulaşmalarına engel olan inançlar olarak tanımlamıştır (Altıntaş, 2006). Ellis'e göre bu inançlar; kişisel felaket, duygusal problemler gibi sonuçlara yol açabilmektedir (Ortaçkale, 2008).

ADDT'ye göre bireyler akılcı olmayan inançları çocukluk dönemlerinde kendileri için önemli gördükleri kişilerden öğrenirler. Ellis mantıklı olmayı, mutlu olmak ve yaşam hedeflerine ulaşmayı sağlayan düşünceleri içeren bir kavram olarak tanımlarken; mantıksızlık kavramını yaşam hedeflerine ve mutluluğa ulaşmaya engel olan düşünceleri içeren bir kavram olarak tanımlamaktadır (Boyacıoğlu, 2010). Buna ek olarak bireyler kendi kendilerine batıl inanışlar ve mantık dışı dogmalar yaratırlar. Ellis'e göre duygusal rahatsızlıkların temeli kişiye zarar veren bu akılcı olmayan inançların varlığıdır. Bu inançlar, birey tarafından yararlı oldukları düşünülerek tekrarlanmakta ve desteklenmektedir (Corey, 2008). Çocuğun daha çok çaresiz olduğu dönemlerinde sahip olduğu akılcı olmayan inançlar çeşitli nedenlerden dolayı kazanılmaktadır (Nelson-Jones, 1982). Bu nedenlerden biri, çocuğun gelecekteki doyumundan ziyade şimdiki doyumunu ön planda tutmasından dolayı iyi düşünmemesidir. İkincisi, çocuğun başka insanların düşüncelerine ve planlarına bağımlı olmasıdır. Üçüncü olarak çocuğun ebeveynlerinin ve ailenin

diğer fertlerinin mantık dışı eğilimleri ve batıl inanışlarının çocuğa geçmesidir. Dördüncü sebep ise medyanın bu inanışları destekleyici yöndeki katkılarıdır (Ellis, 2005). Akılcı olmayan inançların sınıflandırılmasına ilişkin birçok teori bulunmaktadır. Albert Ellis'in ilk yıllarda ifade ettiği 11 akılcı olmayan inanç şunlardır:

- “Kişi, toplumda önemli olan herkes tarafından onaylanmalı ve sevilmelidir. Bu düşünce akılcı değildir, çünkü ulaşılamaz bir hedeftir. Eğer bir kişi bunun için çabalarsa daha az kendine yönelimli olur. Kendine karşı daha güvensiz ve tahrip edici olur. Kişinin sevilmesi hoş bir şey olmakla birlikte, akılcı insan bu hedef için ilgi ve isteklerini feda etmez ama sevilen, yaratıcı ve üretken bir insan olabilmek için çaba göstermeyi kapsayan düşüncelerini ifade eder.

- Kişinin kendisini değerli bir insan olarak görmesi için tam, yeterli ve başarılı olması gerekir. Bu mümkün değildir. Bu konuda ısrar etmek aşağılık duygusu, yaşantısı da yetersiz olma başarısızlık korkusunu sürekli olarak hissetmek ve daha ilerisinde psikosomatik hastalıklarla sonuçlanır. Akılcı kişi, sahip olduklarıyla iyisini yapmaya çalışır.

- Bazı insanlar kötüdür, günahkârdır. Bu yüzden suçlanmalı ve cezalandırılmalıdır. Bu düşünce akılcı değildir, çünkü doğru ve yanlışın mutlak standardı yoktur. Yanlış ve ahlak dışı eylemler aptallık, cahillik veya duygusal rahatsızlıkların sonuçlarıdır. Bütün insanlar hata yaparlar. Suçlama ve cezalandırma, genellikle davranışı değiştirmeye yönelik değildir. Sıklıkla daha kötü davranışa ve daha fazla duygusal rahatsızlığa neden olur. Akılcı kişi başkalarını ve kendini suçlamaz. Eğer başkaları onu suçlarsa ve kişi hatalı ise davranışlarını düzeltmeye ve geliştirmeye çalışır. Hatalı değilse başkalarını suçlamanın rahatsızlıklarının bir göstergesi olduğunu fark eder. Başkaları hata yaparsa onları anlamaya, mümkünse durdurmaya çalışır. Bu mümkün değilse o kişilerin davranışlarının ciddi bir şekilde kendisini üzmesine izin vermemeye çalışır. Hatalar yaptığı zaman bunu kabul eder ama kendisini değersiz biri olarak hissetmesine izin vermez.

- Kişinin istediği şeyler olmadığı zaman bu, korkunç bir durumdur; felakettir. Bu düşünce akılcı değildir, engellenme normaldir. Uzun bir süre üzgün kalmak ise mantık dışıdır. Çünkü a) olayların gerçekte olduklarından farklı olması için bir neden yoktur, b) üzülmek durumu değiştirmez; genellikle daha kötü yapar, c) eğer durum ile ilgili bir şey yapmak mümkün değilse, akılcı düşünce onu kabul etmektir ve d) engellenmelerin duygusal rahatsızlıklarla sonuçlanması gerekmez. Akılcı kişi aşırıya kaçan hoş olmayan durumlardan kaçınır. Hoş olmayan durumlar rahatsız edici olmayabilir. Onları öyle tanımlamadıkça korkunç veya felaket değildir.

- Mutsuzluğa çevre şartları sebep olur ve kişi onları kontrol edemez. Çevredeki güçler veya olaylar fiziksel olarak zorlayıcı olabilir ama genel olarak bu psikolojiktir. Kişi tutumlarının ve tepkilerinin etkilenmesine izin vermediği sürece zararlı olamazlar. Kişi kendi kendine söylediği şeylerden rahatsız olur. Eğer kişi rahatsızlıklarının veya duygularının kendi algılamalarından, değerlendirmelerinden ve içselleştirdiği konuşmalarından oluştuğunu fark

ederse, onları kontrol altına alabilir. Zeki insan mutsuzluğun içten geldiğini fark edecektir. Kişi dışsal olaylardan rahatsız olabilir, sıkılabilir ama o tepkilerini değiştirebilir.

- Tehlike ve korku verici şeyler büyük endişelere sebep olur ve onların olabirlikleri üzerinde sürekli olarak durulmalıdır. Bu akılcı değildir çünkü endişe ve kaygı a) tehlikeli bir olayın olma ihtimalini gerçekçi olarak değerlendirmeyi önler, b) eğer tehlike olursa ona karşı etkili davranışı engeller, c) tehlikenin oluşmasına katkıda bulunabilir, d) tehlikenin oluşması ihtimallerini abartmaya sebep olur, e) kaçınılmaz olayları engelleyemez, f) olayları gördüklerinden daha kötü ve korkunç yapar. Akılcı insan potansiyel tehlikeleri tanır ve kaygının onları önleyemeyeceğini bilir. Kaygı onları daha artırabilir ve daha zararlı olabilir.

- Belirli zorluklar ve sorumluluklardan kaçmak, onlarla yüzleşmekten daha kolaydır. Bu akılcı değildir çünkü bir isten kaçmak sıklıkla daha zordur ve onu yapmaktan daha acı vericidir. Bir sonraki problemlere, kendine güvenin azalmasına ve memnuniyetsizliğe sebep olur. Kolay bir yaşam, mutlu bir insan için gerekli değildir. Akılcı insan yaptığı şeylerden şikâyet etmez. Kişi kendini sorumluluklardan kaçarken bulduğu zaman gerçeği analiz eder ve iradesine güvenir. O meydan okuyucu, sorumlu ve problemlere çözüm getirici bir hayatın hoş bir yaşam olduğunu kabul eder.

- Kişi başkalarına bağımlı olmalı ve güvенеbileceği daha güçlü birisi olmalıdır. Başkalarına bazı noktalarda bağımlıyız ama bunu büyütmenin bir nedeni yoktur. Bu bağımsızlığın, bireyselliğin ve kendini ifade etmenin kaybına neden olur. Bağımlılık, daha fazla bağımlılığa, öğrenmede başarısızlığa ve güvensizliğe sebep olur. Akılcı kişi kendi sorumlulukları ve bağımsızlığı için çalışır. Ama ihtiyacı olduğu zaman yardım almayı reddetmez. O mümkün olabilecek başarısızlık riskini kabul eder ve başarısızlığı felaketeleştirmez.

- Geçmiş deneyimler ve olaylar şu anki davranışın belirleyicileridir; geçmişin etkisi sökülüp atılamaz. Aksine belirli durumlarda gerekli olan bir davranış, şu an gerekli olmayabilir. Problemlerin geçmişteki çözümleri su anki durumla ilişkili olmayabilir. Geçmişin tahmin edilen etkisi, kişinin davranışını değiştirmekten kaçınması için bir vesile olarak kullanılabilir. Geçmişte öğrendiklerimizi asmak zor olabilir ve mümkün değildir. Akılcı insan geçmişin önemini kabul eder, geçmişin izlerini analiz ederek, edindiği inançları sorgulayarak şu anı değiştirebileceğini fark eder.

- Kişi başkasının problemlerine ve rahatsızlıklarına üzülmemelidir. Bu yanlıştır çünkü başka insanların problemlerine sıklıkla bizim yapabileceğimiz bir şey yoktur ve ciddi bir şekilde bizi ilgilendirmemelidir. Akılcı insan başkalarının davranışlarından rahatsız olma konusunda kararını verir ve rahatsız oluyor ise diğer kişiye değişim için yardımcı olacak bir şeyler yapmaya çabalar. Eğer bunu yapamazsa durumu kabullenir.

- Her problemin mükemmel bir çözümü veya bir doğrusu vardır ve o bulunmalıdır. Bu akılcı değildir. Çünkü a) öyle mükemmel bir çözüm yoktur, b) öyle bir çözüm bulmak

başarısızlıkla sonuçlanır, gerçekçi değildir ama bu konuda direnmek kaygı ve paniğe sebep olur, c) mükemmeliyetçilik gerçekte mümkün olduğundan daha zayıf çözümlerle sonuçlanır. Akılcı insan bir problemle ilgili olarak mümkün olan farklı çözümler bulmaya çalışır (Göller, 2010).”

Ellis daha sonra bu 11 akılcı olmayan inancı üç temel akılcı olmayan inanç altında toplamıştır (Ellis, 1979a; akt. Çivitci, 2006):

- “Yetenekli, yeterli ve başarılı bir birey olmalıyım ve hayatımdaki bütün önemli insanlar beni takdir etmeli. Başarılı olamıyorsam ve başkaları tarafından takdir edilmiyorsam işe yaramaz bir bireyim demektir.” Birey bu akılcı olmayan inancı taşıdığı anda yetersizlik, değersizlik duygularına kapılmakta, kaygılı ve depresif hissetme eğiliminde olmaktadır.

- “Diğer insanlar bana kibar, dürüst ve düzgün bir şekilde davranmalı; böyle davranmazlarsa bu korkunç ve kabul edilemez bir durumdur. Bana böyle çirkin davranmalarına asla katlanamam ve bana böyle davrananlar kötü ve değersiz insanlardır.” Bu inanca sahip olan kişi yoğun olarak öfke, suçluluk, kin ve düşmanlık duyguları yaşama eğilimindedir.

- “Yaşam koşullarım oldukça düzenli ve pozitif olmalı. İsteklerim, çok fazla zora koşulmadan kolaylıkla ve çabucak karşılanmalı. Yaşam şartlarım böyle olmazsa, bu durum korkunçtur. Rahatsız edilmeye, engellenmeye katlanamam.” Birey bütünüyle bu mantıksız inancı yaşadığında öfke, kendine acıma ve depresyon duygularına sahip olma eğilimindedir. İçedönük ya da dışa dönük olarak sızlanma, yakınma, tahammülsüzlük, disiplinsizlik ve erteleme davranışları gösterir.

Ellis (1977), rahatsızlık veren hemen her duygunun üç temel akılcı olmayan inançtan bir ya da birden çoğu ile yakından bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Ellis’e göre bu inançların ortaya çıkma sıklığı arttıkça birey psikolojik rahatsızlıklara daha duyarlı duruma gelmektedir. Bu inançların kalıtsal ya da çevresel etmenlerden kaynaklanması önemli değildir; bunlar, bireyin mutlu bir yaşam sürmesini engellemektedir (Sharf, 2011).

İnsanlar akılcı olmayan inançlara çok fazla yaslandıklarında, kendi kendilerine zorunlu hale getirdikleri şeylere göre oluşturdukları bazı düşünceleri taşımaktadır. Akılcı olmayan bu çıkarımlar şunlardır: (a) ayıplamak ya da bazı şeyleri olduğundan daha kötü olarak algılamak; (b) buna bu şekliyle tahammül edemem demek ya da engellenmeye karşı düşük tolerans sahibi olmak; (c) lanetlemek ya da kendimize, başkalarına değer biçmek ya da dünyayı tamamen ve kesinlikle berbat olarak algılamak ve (d) hepsini aynı potaya koymak ya da aşırı genellemeler yapmak (Ellis ve Dryden, 1997; akt. Murdock, 2013). Bu teori zamanla geliştirilmiş ve akılcı olmayan bilişsel süreçler dört ana başlık altında toplanmıştır;

- Talepkarlık
- Felaketleştirme
- Engellenmeye karşı düşük tolerans
- Aşırı genelleme

Talepkarlık; mantıkdışı inançların temeli olarak değerlendirilmekte ve katı gerekliliklerle temellendirilmektedir. Bunlar; - meli - malı kalıplarını içeren ve mecburiyet gerektiren ifadelerdir (sınavı kazanmalıyım gibi). Felaketleştirme; kişinin yaşadıklarını abartarak olduğundan daha olumsuz yansımasıdır. İstenmedik yaşantının kişi tarafından değerlendirmesi olduğundan daha olumsuzdur. Engellenmeye karşı düşük tolerans; kişinin, meydana gelmesini istemediği aslında var olan bir olayla başa çıkamayacağı inancını ifade etmektedir. Kişide huzursuzluk yaratan bir olay meydana geldiğinde bu duruma katlanamamaya yol açan inançlardır. Aşırı genelleme; kişilerin kendilerine, diğerlerine ve dış dünyaya ilişkin olumsuz yargılarını ifade etmektedir. Kendini derecelerken bireyler kendilerine, dış dünyaya karşı fazla eleştirel olma eğilimindedirler ve genel anlamda olumsuz bir yargıya varırlar (sınavı kazanamadığım için ben aptal ve değersizim gibi) (Szentagotai ve Kalay, 2006).

Akılcı olmayan inançların bireylerin psikolojilerini olumsuz etkilediği bilinmektedir. Ellis'e (1993) göre, bireyin sorunları önemli bir oranda akılcı olmayan inançlarla ilişkilidir. Ellis (1993), insanların içinde buldukları kültürün ve ailelerin isteklerine uygun olarak başarıyı tercih ettiklerini ve başarısız olduklarında ya da onaylanmadıklarında hayal kırıklığına uğradıklarını ve engellenmiş hissettiklerini ifade etmektedir.

Akılcı olmayan inançların bireyler üzerinde yarattığı duygular akılcı olmayan olumsuz duygular ve akılcı olmayan olumlu duygular olarak iki yönde ele alınmaktadır. Olumsuz olayları odaklanan akılcı olmayan inançları takip eden duygular akılcı olmayan olumsuz duygular olarak adlandırılmaktayken olumlu olaylara odaklanan akılcı olmayan inançları takip eden duygular ise akılcı olmayan olumlu duygular olarak adlandırılmaktadır (Örneğin, bütün öğrencilerin, çalışmasını beğendiği kişinin, "herkes bana ilişkin yalnızca iyi şeyler söylemeli" inancına sahip olması). Olumsuz olaylara ilişkin akılcı inançları takip eden duygular akılcı olumsuz duygular olarak adlandırılmaktayken olumlu olaylara ilişkin akılcı inançları takip eden duygular akılcı olumlu duygular şeklinde adlandırılmaktadır. Akılcı olmayan duygular, akılcı duygulardan farklı özelliklere sahiptir. Onlar genellikle olumsuz duygularla birlikte meydana gelmektedir (Szentagotai ve Kalay, 2006).

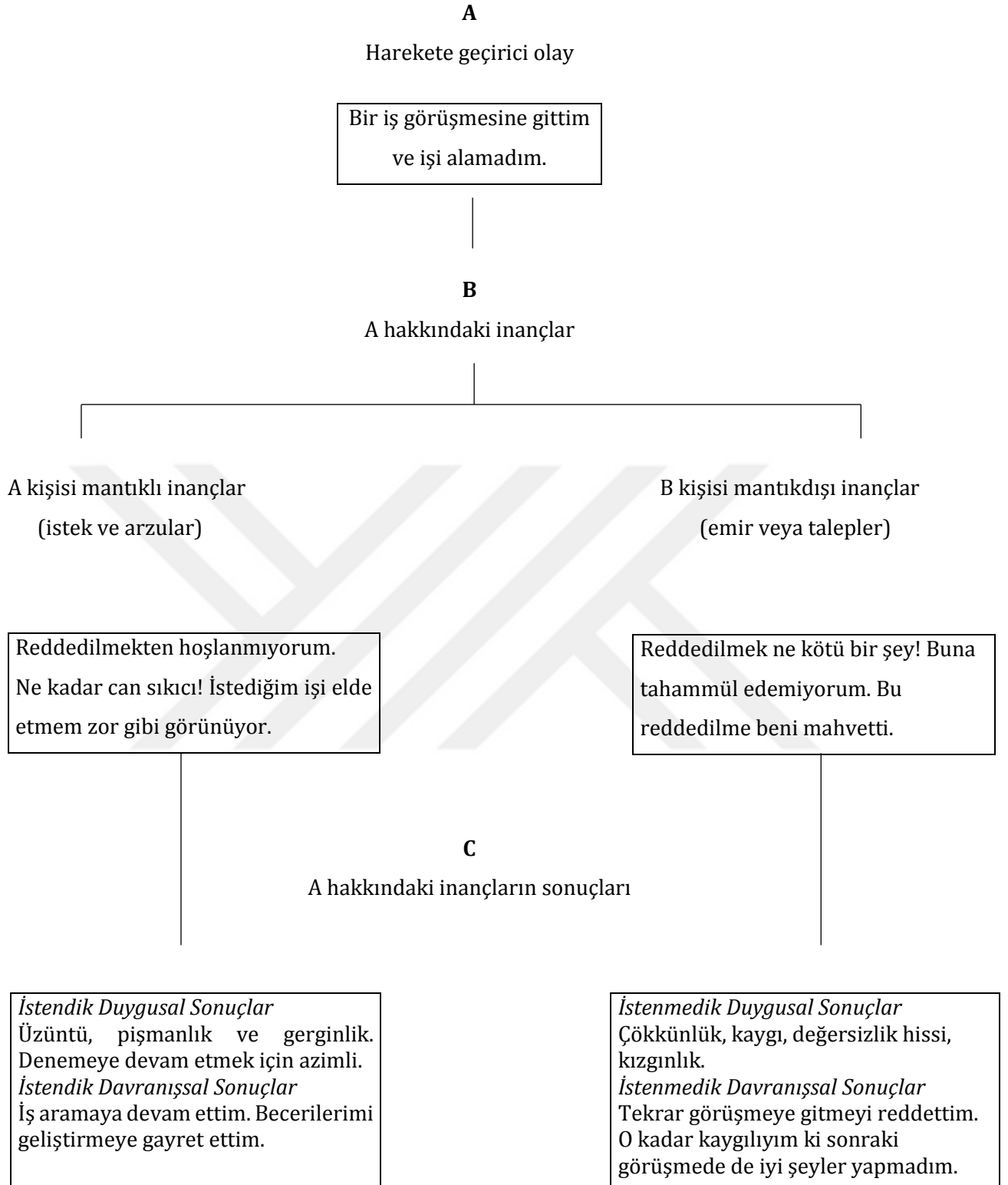
Akılcı olmayan inançlar bireylerin psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Akılcı olmayan inançların bireyin psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebileceği dönemlerden birisi de çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş evresi olarak bilinen ergenlik dönemidir. Ergenlerde "ben mutsuzum ve bu durum anne-babamın hatasıdır, eleştirilere tahammül edemem, arkadaşlarıma uymalıyım, başarısız olmaksızın zorluklardan kaçmak daha iyidir, arkadaşlarımdan beğenilmemek benim için korkunç bir durumdur, hata yapmamalıyım, özellikle de sosyal ortamlarda..." gibi akılcı olmayan inançları sağlıklı olmayan olumsuz duygulara yol açabilmektedir (Alçay, 2015). Ayrıca bu dönemde hızlı fiziksel ve hormonal değişiklikler yaşayan ergenlerde duygusal patlamalarla ortaya çıkan huysuzluk davranışları ile kaygı, suçluluk, utanç,

depresyon, öfke, kızgınlık gibi sağlıklı olmayan olumsuz duygular da gözlenebilmektedir (Vernon, 1999; akt. Göller, 2010). Bireyde gözlemlenen bu gibi durumlar onun kendini algılama biçimini de etkileyebilmektedir. Birey bu akılcı olmayan davranışları kendini algılayış biçimine bir diğer deyişle öz-yeterlik anlayışına da yansıtılmaktadır.

2.1.3.A-B-C Teorisi

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (ADDT), insanların hem akılcı hem de akılcı olmayan düşünce potansiyeli ile doğdukları sayılılarına sahiptir. Bu anlayışa göre insanların; kendini korumaya, mutluluğa, sevmeye, diğer insanlarla ilişki kurmaya, büyümeye ve kendini gerçekleştirilmeye karşı doğuştan gelen bir eğilimi olduğu gibi intihara, bazı düşüncelerden kaçınmaya, ertelemeye, batıl inanışlara, mükemmeliyetçiliğe ve kendini suçlamaya karşı da doğal bir yatkınlığı bulunmaktadır (Corey, 2008). Ellis (1993), kendi iç konuşmalarımızın bulunduğunu, sürekli olarak kendimizi değerlendirerek kendimize bir değer yüklediğimizi ve kendimizi etkilediğimizi belirtmektedir. İşte bu düşünce örüntülerini inceleyen ADDT, A-B-C çerçevesi içerisinde işlemektedir (Nelson-Jones, 1982). Ellis insanların iyi veya kötü yönde olsun, kendi duygusal kaderlerini büyük ölçüde kontrol ettiklerini düşünmektedir. Bu, doğuştan sahip olduklarıyla, sonradan kazandıklarıyla ve sahip oldukları batıl inançları sürekli olarak tekrarlamalarıyla sağlanmaktadır ve A-B-C modelinde bu B'deki inançları ifade etmektedir. Böylece yaşamımızda bizi harekete geçiren çeşitli olayların duygusal ve davranışsal sonuçları, inanç sistemimiz tarafından kontrol edilmektedir (Nelson-Jones, 1982). Bireyler başlatıcı olayla (A) desteklenen ya da engellenen amaçlara sahiptirler. Sonra onlar, bilinçli ya da bilinçsiz olarak inanç sistemleriyle (B) tepki verirler. Ayrıca bireyler başlatıcı olayların duygusal ve davranışsal sonuçlarını (C) yaşarlar (Sharf, 2011). Bir diğer deyişle insanların duygusal yönden nasıl hissettikleri ve nasıl davrandıkları, bir durumu nasıl yorumladıkları ve o durum hakkında nasıl düşündükleri ile ilişkilidir. Durumun kendisi (A), nasıl hissettiklerini veya ne yaptıklarını doğrudan belirlemez; duygusal tepkilerine (C), durumu nasıl algıladıkları (B) aracılık eder (Beck, 2016).

Örneğin; bir kişinin boşanmayı takiben depresyon yaşaması olayında, depresif tepkiye yol açan şey boşanma olayının kendisi değil, kişinin beceriksiz olmak, reddedilmek veya eşini kaybetmekle ilgili sahip olduğu inançlarıdır. Ellis, esasen boşanma olayının (A) değil, reddedilme ve beceriksizlikle ilgili inançların (B) depresyona (C) neden olduğunu savunur. Dolayısıyla insanların kendi duygusal tepki ve güçlüklerini kendilerinin oluşturduklarını ileri sürer. ADDT'nin temel hedefi ise olumsuz duygulara yol açan mantıkdışı inançları nasıl değiştireceklerini insanlara göstermektir (Corey, 2008).

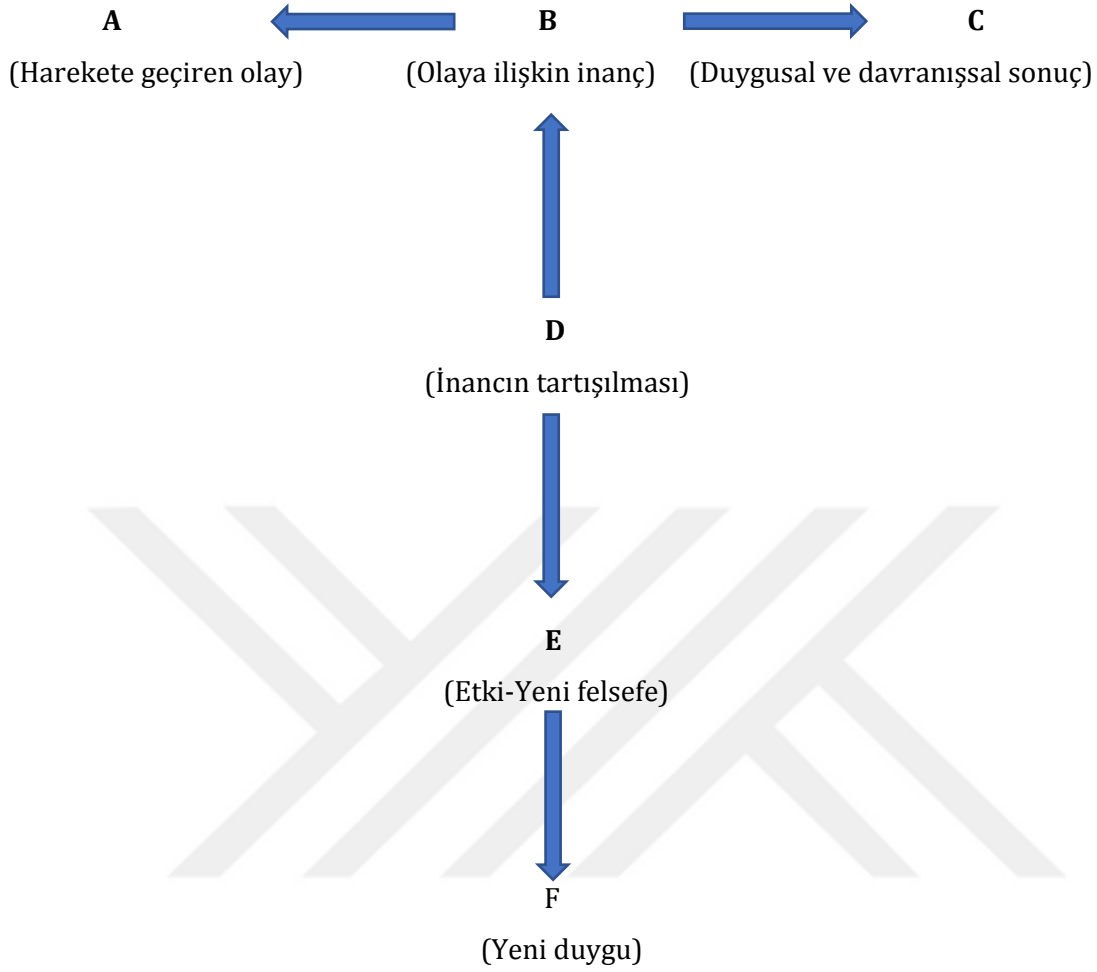
Şekil 1.1. A-B-C çerçevesinin bir örneği

Kaynak: Nelson (1977)

A-B-C'den sonra tartışarak müdahale D (disputing) gelmektedir. D, danışanların akılcı olmayan inançlarına meydan okumalarını ve onları çürütmelerini sağlayacak olan yöntemlerin uygulanmasıdır (Corey, 2008). Çürütmenin üç bölümü vardır. Bunlar; akılcı olmayan inancı

saptama, ayrıştırma ve onu çürütmedir. Bu süreçte terapist; akılcı olmayan inancı saptar ve bireyin bu inanca ilişkin farkındalık kazanmasına yardımcı olur (Sharf, 2011). Daha sonra bu akılcı olmayan inançlarını mantıklı bir şekilde nasıl sorgulayacaklarını, kendilerini bundan nasıl kurtaracaklarını ve ona inanmamak için nasıl davranacaklarını öğrenerek bu akılcı olmayan inançlarla yüzleşir ve bunları tartışır. Son olarak da danışanlar bu akılcı olmayan inancı çürütmeyi öğrenirler (Corey, 2008).

Birey, sahip olduğu akılcı olmayan inançları çürüttüğünde yeni bir etki yaşamaktadır (E). E unsuru, bireyde etkili olan yeni felsefeyi ifade etmektedir (Murdock, 2013). ADDT, danışanların akılcı olmayan inançlarını en az seviyeye indirmelerine yardımcı olmak amacıyla diğer bazı bilişsel, duygusal ve davranışsal yöntemleri kullansa da bu değişimi günlük yaşamlarında da benimsemelerini vurgular. Bireyler tartışma ve çürütme sürecinin sonunda günlük yaşamda kullanılacak bir E'ye yani etkili bir davranış mekanizmasına ve hayat görüşüne sahip olurlar (Corey, 2008). Söz konusu bu felsefe; bireylere, uygun ve akılcı olmayan inançlarını yenilemeleri için akılcı düşünceler geliştirmelerini sağlar. Bu yeni felsefe, daha verimli davranışlar ortaya çıkarabilir (Sharf, 2011). Bu etkili inanç sisteminin ve verimli davranışların sonucunda ise "F", yani yeni bir duygu grubu meydana getirilir. Örneğin; kaygılı ve depresif duyguları en aza indirip, bu durum için sağlıklı biçimde, tatmin edici üzüntü ve hayal kırıklığı gibi duyguları yaşayabiliriz (Corey, 2008; Sharf, 2011).

Şekil 1.2. A-B-C Teorisinin Bileşenler Arası İlişkisi

Kaynak: Corey (2008)

Sonuç olarak akılcı olmayan inançları ve hayat felsefesini değiştirecek olan yapılanma şu adımlardan oluşmaktadır: (1) Bireyin sahip olduğu duygusal problemlerinin ortaya çıkışı noktasında sorumluluğun kendisinde olduğunun kabullenilmesi, (2) bu problemlerin ve durumun birey tarafından değiştirebileceği düşüncesinin benimsenmesi, (3) sahip olunan duygusal sorunların önemli bir oranda akılcı olmayan inançlardan kaynaklandığının anlaşılması, (4) bu inanışların farkına varılması (5) bu işlevsel olmayan inançlarla savaşmanın ve bu inançları tartışmanın önemini kavranması, (6) bireyin; mantıkdışı inançlarını ve onların sonuçları olarak işlevsel olmayan davranışlarını önlemek için duygusal ve davranışsal olarak çaba göstermesi gerektiğini kabullenmesi, (7) bireyin bu yöntemleri hayatının diğer alanlarında da uygulaması (Ellis ve Harper, 1997).

Literatür incelendiğinde akılcı olmayan inançların pek çok duygusal rahatsızlıkla ilişkisi olduğuna işaret eden pek çok araştırma bulunduğu görülmektedir. Cash (1984), yaptığı araştırmada denetim odağı ile birlikte bilişsel, davranışsal kişilik özellikleri ve depresyon ile akılcı olmayan inançların ilişkisini incelemiştir. Sonuçta akılcı olmayan inançlar testinin toplam puanı diğer dört değişkenin her biriyle önemli korelasyon göstermiştir. Depresyonun akılcı olmayan inançlarla ilişkisini inceleyen bir başka çalışma Nelson (1977) tarafından yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda akılcı olmayan inançlar toplam puanıyla depresyon düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Altıntaş (2006), araştırmasında liseli ergenlerin kişiler arası iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, liseli ergenlerin iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre bakıldığında, kız öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yıkılmaz ve Hamamcı (2011) araştırmasında Akılcı Duygusal Eğitim Programının lise öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ve problem çözme becerileri algıları üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları Akılcı Duygusal Eğitim Programının dokuzuncu sınıf öğrencilerinin hem akılcı olmayan inançlarını azaltmada hem de problem çözme beceri algıları geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur.

2.1.4. Ruminasyon Kavramı

Akılcı olmayan inanç ve depresyon ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda, bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğuna ilişkin birçok bulgu elde edilmiştir. Son yirmi yıldır yoğun bir şekilde incelenen ruminasyon kavramının da depresyon ile yüksek korelasyona sahip olduğu bilinmektedir (Erdur-Baker, Özgülük, Turan ve Demirci Danışık, 2009). Ruminasyon; psikoloji ve ilgili alanlarda, özellikle depresif duyguların nasıl geliştiğinin ve nasıl ısrarlı bir şekilde devam ettiğinin aydınlatılmasında üzerinde sıklıkla durulan önemli bir kavramdır (Smith ve Alloy, 2009). Kısaca ve kabaca “zihinsel geniş getirmek” olarak tarif edilen kelime literatürde ilk kez 1960 yılında obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) ile çalışmalar yapan Ingram tarafından fobik-ruminatif durum (phobic-ruminativestate) olarak kullanılmıştır (akt. Karatepe, 2010). Son yirmi yıldır yoğun bir şekilde incelenmeye başlanan bu kavramın; farklı bağlamlarda, farklı modeller çerçevesinde açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir (Thomsen, 2006). Son yıllarda oldukça ilgi gören Tepki Stilleri Kuramı (Nolen- Hoeksema, 1987) bazı bireylerin neden psikolojik sorun geliştirmeye daha eğilimli olduğunu ruminatif kişilik özelliğiyle açıklamaktadır. Bu kurama göre, ruminatif eğilimleri olan bireylerin depresif duygudurumlarından şikâyet etme olasılıkları daha fazladır (Erdur Baker ve ark., 2009). Kuramda ruminasyon, depresif duygulara verilen uyum bozucu bir tepki olarak ele alınmakta ve söz konusu duyguların sürmesinde ve şiddetlenmesinde etkili bir unsur olarak görülmektedir (Nolen-Hoeksema, 1987). Tepki Stilleri Kuramına göre

ruminasyon, kişinin dikkatini depresif belirtilerin neden ve sonuçlarına çevirdiği bir süreçtir (Szasz, 2011). Yine bu kurama göre ruminasyon; bireyin problemini çözüp, ona rahatsızlık ya da sıkıntı veren belirtileri değiştirmek için çaba sarf etmeksizin, tekrarlayıcı ve pasif bir şekilde içinde bulunduğu olumsuz duygu durumuna ya da belirtilere odaklanması olarak tanımlanmaktadır (Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008). Treynor, Gonzalez ve Nolen-Hoeksema'ya (2003) göre ruminasyon, kendine odaklanmış dikkati içeren negatif ruh haliyle başa çıkma yöntemidir. Bir diğer tanıma göre ise ruminasyon, kişinin sıkıntı belirtilerine ve bu semptomların olası tüm nedenlerine ve sonuçlarına pasif olarak odaklanan davranışları ve düşünceleri içeren bir kavramdır (Nolen-Hoeksema ve Jackson, 2001). Ruminatif eğilime sahip bireylerin; aktif bir şekilde harekete geçmek yerine, hissettikleri olumsuz duygu durumunu ve bu durumun olası sebep ve sonuçlarını tekrar tekrar düşünüp durdukları ifade edilmektedir (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991).

Ruminatif eğilimi olan kişiler "Neden hep böyle düşünüyorum?, Neden hep bu benim başıma geliyor?" gibi düşüncelere kapılmaktadır (Nolen-Hoeksema ve Jackson, 2001; Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991). Bireyler içinde buldukları olumsuz durumu değerlendirirken, olumsuz düşünceleri depresif duygu durumu ile bir araya gelerek daha aktif hale gelmektedir; bu da kişilerin daha olumsuz düşünmelerine yol açarak hem problem çözme becerilerinin zayıflamasına hem de olumlu davranışların azalmasına zemin hazırlamaktadır. Bu ruminasyon döngüsü sürekli kullanıldığında sosyal destek kaybı meydana gelmekte, bu kayıp olumsuz duygu durumunda artışa yol açmaktadır (Nolen-Hoeksema, 1991). Genel olarak ruminasyon kişilerin kendilerini üzgün ya da depresif hissettiklerinde içinde buldukları bir süreç olarak değerlendirilmesine karşın, yapılan bazı çalışmalar ruminasyona yatkınlığın yalnızca içinde bulunulan durumla ilişkili değil aynı zamanda sosyal destek, kişisel özellikler gibi bireysel bir farklılıklarla da ilişkili olduğu düşünülmektedir (Nolen-Hoeksema ve Davis, 1999; akt. Moğulkoç, 2014).

Bazı araştırmacılar, negatif içeriğe odaklanan bu tanımdan farklı olarak, ruminasyonu istemli ve intrusif (girici) olarak iki kategoriye ayırmaktadır (Cann, Calhoun, Tedeschi, Triplett, Vishnevskk ve Lindstrom, 2011). Olayı ve olayın etkilerini anlamak için kendi isteğiyle, amaca yönelik düşünme tarzı, istemli ruminasyon adını almaktadır. İntrusif ruminasyonlar ise kişinin aklına getirmeyi bilinçli olarak seçmediği, bir deneyim hakkındaki bilişsel düşüncelerinin istemsiz istilasını olarak açıklanmaktadır (Eker, 2016). Dolayısıyla bu iki tip ruminasyonun birbirinde bağımsız olup olmadığı ya da aynı anda oluşup oluşamayacakları konusunda soru işaretleri oluşmaktadır. Fakat travma sonrası stres ve travma sonrası gelişim kavramlarının bir arada ele alınabildiği, bireylerin negatif duygudurumu yaşarken de büyüme gösterebildiği göz önünde bulundurulduğunda bu iki kavramın da aynı anda ele alınabileceği savunulmaktadır. Calhoun ve Tedeschi (2004) de travma sonrası gelişimi açıklamaya yönelik kuramlarında

ruminasyonun bireyde bilişsel işleme ve gelişim sürecinin önemli bir parçası olduğunu, travmatik olayın ardından istemsiz olarak ortaya çıktığını ve olaya ilişkin verilerin bilişsel olarak tekrar işlenmesini sağladığını, dolayısıyla bireyin durumu anlamlandırma çabasının bir parçası olduğunu ileri sürmektedir (akt. Moğulkoç, 2014).

Ruminasyonu daha geniş bir bağlamda ele alan Martin ve Tesser (1996) ise bu kavramın düşünmenin farklı bir türü olduğunu öne sürmektedir. Yazarlara göre ruminasyon, tekrarlayıcı bütün düşünceleri tanımlayan genel bir kavramdır. Ancak bu düşünce türünde, olağan arısal bir konu etrafında dönen ve tekrarlayan bilinçli düşünceler söz konusudur. Diğer düşüncelerden farklı olarak; bu düşünceler, ortaya çıkmalarını gerektirecek şu anki çevresel taleplerin yokluğunda dahi varlıklarını sürdürebilme özelliğine sahiptir. Yani ruminatif düşünceler, dışsal çevreden gelecek ve bu düşünceleri tetikleyecek işaretlere bağlı olarak ortaya çıkmamaktadır. Ancak bu durum ruminatif düşüncelerin sadece içsel kaynaklara dayandığı anlamına da gelmemektedir. Çünkü dış dünyada bireyin söz konusu düşünceleri ile ilgili işaretlerle karşılaşması ruminasyonun ortaya çıkması için gerekli bir koşul değilse de ruminatif düşüncelerin sürdürülmesinde bu işaretlerin etkisi olabilmektedir (akt. Aşçıoğlu Önal, 2014).

Diğer yandan, Alloy ve diğerleri (2000) ruminasyonu, bireyin stresli yaşam olayları karşısında verdiği bir tepki olarak ele almış ve "strese tepki olarak (stressreactive) ruminasyon" kavramını öne sürmüşlerdir. Strese tepki olarak ruminasyon; "stresli bir yaşam olayının ardından, bireyin olumsuz bazı çıkarımlarda bulunması ve bu olumsuz bilişleri ya da düşünceleri sıklıkla düşünmesidir".

Ruminasyonu farklı bir bağlamda ele alan Conway, Csank, Holm ve Blake (2010) ise üzüntüye ilişkin ruminasyon (rumination on sadness) kavramını öne sürmüşlerdir. Bu yaklaşıma göre ruminasyon "bireyin şu andaki üzüntüsü ve bu üzüntüyü çevreleyen koşullarla ilgili tekrarlı düşünceleri" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yazarlara göre bu düşünceler (a) bireyin olumsuz duygularının doğası ya da geçmişi ile ilgilidir; (b) amaca yönelik değildir ve çözüm getiren eylemler için plan yapmayı sağlamaz ve (c) ruminasyon gerçekleşirken sosyal olarak paylaşılmaz. Bu yaklaşımda ruminasyon olumsuz bir özellik olarak ele alınmakta ve bireyin problemini çözmesini kolaylaştırmayan, kişinin kendi başına yürüttüğü bir eylem olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ruminatif düşüncelerin, izinsiz bir şekilde zihne girme özelliğine sahip oldukları vurgulanmaktadır.

Ruminasyona ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde ergenlerle ilgili çalışmaların sayısı oldukça azdır. Muris, Fokke ve Kwik'in (2009) ergenlerle yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre ruminasyon, kaygı belirtilerini yordayıcı bir etken olarak görülmektedir. Yine yapılan araştırmalara bakıldığında kadınların ruminatif eğilimlerinin erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmektedir (Erdur-Baker ve ark., 2009; Nolen-Hoeksema, 1987; Nolen-Hoeksema ve Jackson,

2001). Bununla birlikte ruminatif eğilimlerin cinsiyete göre farklılaşmadığına ilişkin araştırma bulguları da mevcuttur (Conway ve ark., 2010; Lyubomirsky ve Nolan-Hoeksema, 1995).

2.1.5. Depresyon Kavramı

Psikolojik sağlık değerlendirmelerinde en sık görülen psikolojik rahatsızlığın bir duygudurum değişikliği olarak depresyon olduğu belirtilmiştir (akt. Ören ve Gençdoğan, 2007). Depresyon, ruh sağlığı alanında günümüzde sıklıkla karşımıza çıkan bir sorundur. Her ne kadar tek bir tanım olmasa da depresyonu birçok araştırmacı açıklamaya çalışmıştır. Bu tanımlara bakıldığında aşağıdaki ifadeler göze çarpmaktadır:

Depresyon, genel olarak kişinin sosyal işlevlerini ve günlük yaşama dair etkinliklerini rahatsız edecek ve bozacak dereceye ulaşmış üzüntü, melankoli veya keder durumudur (World Health Organization, 2004). Diğer bir tanımında, “Kederli ya da tedirgin duygu durumu şeklinde kendini gösteren bozukluktur” (Köknel, 1992). Farklı başka bir tanımında ise “Depresyon duygusal, bilişsel, davranışsal ve somatik belirtilerle kendini gösteren; bunun sonucunda bireyde çökkün bir ruh haline, bireyin davranışsal etkinliklerinde bir azalmaya, zihinsel etkinliklerde bazı değişikliklere ve yer yer bedensel bazı yakınmalara neden olan; şiddeti bireyden bireye değişebilen bir duygudurum bozukluğudur” (Kennedy, Parikh ve Shapiro, 1998). Alper, Bayraktar ve Karaçam'a (1997) göre ise “Hayattan zevk alamama, umutsuzluk, kararsızlık, ilgi ve istek kaybı, benlik saygısında azalma şeklinde kendini gösteren duygu durumudur”.

Depresyonun tarihçesine bakıldığında, M.Ö 5. yüzyıllardan beri depresyonun bilişsel özellikleri konuşulmuştur. Hipokrat'ın yaşadığı dönemde depresyonun, o zamanki adıyla melankolinin, bireyde yarattığı mantık dışı düşüncelerden ve bireyin yaşantısındaki durağanlaşmadan söz edilmiştir. M.S. 2. yüzyılda Efes'te yaşamış bilim insanlarından olan Soranus, depresyonun günümüz literatüründe yer alan semptomlarından olan karamsar olmak, hüzünlü ve kederli ruh hali, can sıkıntısı gibi belirtilerinden söz etmiştir. Yine bir diğer düşünür Rufus, depresyonun kaynağında yoğun düşünme ve hüznün halinin bulunduğunu öne sürmüştür (Doğan, 2000). Günümüz literatürüne en yakın depresyon tanılamasını yapan Esquirol depresyonun bilişsel, duyuşsal ve davranışsal semptomları bulunduğunu savunmuştur (akt. Çavuşoğlu, 2014).

Depresyon teriminin ilk kullanımı normal bireylerde de bir kayıp sonrası ortaya çıkabilen bir duygusal yaşantı olarak üzüntülü ve kederli ruh halini anlatmaktadır. Bu anlamıyla depresif duygudurum normal bireylerde de zaman zaman görülebilen, çevresel değişikliklere ve yaşam olaylarına verilen uyuma yönelik uygun ve doğal bir duygusal tepkidir. Terimin ikinci kullanımı bir ruhsal belirti olarak depresyondur. Bir belirti olarak depresyon terimi günlük yaşamın üzgün geçtiği, hüznün ve mutsuzluğun egemen olduğu normal dışı bir duygudurumu anlatmak için kullanılmaktadır. Bir belirti olarak depresyon birçok farklı durumda görülebilmekte veya çeşitli

ruhsal rahatsızlıklara eşlik edebilmektedir. Yani bu yakınmayla başvuran hastaların bazıları tam bir depresif atağın özelliklerini taşıyor olabilir ya da başka bir ruhsal rahatsızlığa tutulmuş olabilir. Bu anlamda depresif belirtiler başta psikiyatrik bozukluklar olmak üzere birçok nörolojik ve medikal hastalığa eşlik edebilmektedir. Depresyonun üçüncü kullanımı ise özgül bir ruhsal rahatsızlığı anlatmak içindir (Türkçapar, 2004). Abramson, Seligman ve Teasdale'e (1978) göre depresyonun oluşumu çocukluktan beri karşılaşılan acılı uyaranlardan kaçmayı, kurtulmayı bilmeme ve çaresiz kalma durumu olarak açıklanmıştır. Depresif birey genellikle başarısızlık nedeniyle içsel, değişmez ve genel nedensel yüklemeler yaparken başarıda ise dışsal, değişebilir ve özel nedensel boyutta yüklemeler yapmaktadır (akt. Dilbaz ve Seber, 1993).

Depresyon, son derece sık görülen bir duygusal rahatsızlıktır. Herhangi bir zaman diliminde depresif semptomlara sahip olan bireylerin oranı %15- 20'dir. Bu oranın içerisinde yer alan bireylerin en az %12'sinin hayatlarının herhangi bir zaman diliminde tedaviye ihtiyaç duyacak kadar ağır depresif oldukları saptanmıştır. Yetişkin nüfusun %20'si hayatlarında bir dönem depresif rahatsızlık geçirme eğilimine sahiptir. Yapılan araştırmalar, bu yüksek oranla birlikte, depresyonun görülme sıklığının son 25 yılda 10 ile 20 kat artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Hastanelerin ruh hastalıkları servislerinde yatmakta olan hastaların %75'i depresyonlu hastalardan oluşmaktadır. Ülkemizde ise bu oranın daha düşük olduğu söylenebilir. Yine yapılan çalışmalara göre depresyon geçirme riski erkeklerde %15 dolayındayken; kadınlarda bu risk oranı %25'e kadar yükselmektedir ve neredeyse tüm dünyada kadınlarda depresyona iki kat daha fazla rastlanmaktadır (Köknel, Özüğurlu ve Bahadır, 1989).

Günlük yaşamda depresyon çökkünlük, üzgün olma, umutsuzluk ve mutsuzluğa karşılık gelmekte ve bu duygular kişinin yaşadığı duruma bağlı gelişmektedir. Depresyon her ne kadar psikolojik ve fiziksel sağlıktaki değişmelere işaret etse de depresyondaki kişilerin birçok sorunu da beraberinde yaşaması (yeme içmede sorunlar ve uykusuzluk gibi) depresyonu tanımlarken bazı zorlukları beraberinde getirmektedir (Kara, 2016).

Depresyona nelerin yol açtığı hakkında birçok farklı düşünce ileri sürülmekle birlikte son yıllarda yapılan çalışmalar genellikle tek neden değil birçok nedenin depresyon üzerinde etkili olduğu sonucuna işaret etmektedir (Kara, 2016). Bu görüşlere bakıldığında, genel olarak depresyonun; a) genetik, b) psikolojik ve c) sosyal nedenleri bulunmaktadır. Depresyonun genetik temeline bakıldığında; beyin ile ilgili patolojik çalışmalar ve diğer organların depresyon sırasındaki işlevlerine kadar yüzlerce çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalarda önemli pozitif bulgulara ulaşılmakla birlikte depresyona ilişkin bilgiler hala sınırlı kalmaktadır (Beck, 2008). Psikolojik nedenlerine bakıldığında alanyazında herhangi bir bağımlılığı ya da kişilik bozukluğu bulunan bireylerin depresyona yakalanma risklerinin yüksek olduğu görülmektedir (Yemez ve Alptekin, 1998). Depresyonla ilişkilendirilen temel sosyal nedenler ise ekonomik sorunlar, ailede

ve iş yaşamındaki çatışmalar, emeklilik, iflas, iş kaybı, bir yakının kaybı, beden sağlığının bozulması, evlilik yaşam olaylarıdır (akt. Kara, 2016).

Günümüzde depresyon bazı çevreler tarafından; bipolar-ünipolar bozukluklar ve nörotik bozukluklar olmak üzere temel olarak iki boyutta değerlendirilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994). Bununla birlikte diğer bir görüşe göre, bu sınıflandırma semptomaya dayalıdır ve depresyon kavramı kuramsal temele dayandırılarak sınıflandırılmalıdır. Bu görüşü savunan araştırmacılar; depresyonun sınıflandırılmasında umutsuzluk kavramının büyük önem taşıdığını savunarak bu kavramın kişilik özelliklerini, depresyonun bilişsel alt türleri olarak tanımlamaktadır (Abramson, Alloy ve Hogan, 1997).

Beck'in çalışmaları, depresyonun bilişsel terapi ile birlikte değerlendirmesine önyak olmuştur. Öyle ki bilim dünyasına psikanalist olarak adım atan Beck, depresyon çalışmalarıyla elde ettiği deneysel bulgular, kişisel gözlemleri ve hastalarla olan yaşantıları ile psikanalizden uzaklaşarak bilişsel modeli geliştirmesine dayanak teşkil etmiştir (Türkçapar, 2014). Bilişsel terapinin klinik uygulamaları depresyon hastaları üzerinde başlamış ve sonrasında şizofreni, anksiyete gibi ruhsal rahatsızlıklar üzerinde de klinik uygulamalar yapılmaya başlanmıştır (Dattilio ve Freeman 1992).

2.1.5.1. Çocukluk Depresyonu

Çocukluk depresyonuna ilişkin çalışmalar 1960'lı yıllarla birlikte başlamıştır (Sandler ve Joffe, 1965). Bu kavrama ilişkin yapılan araştırmalar, depresyonun yetişkinlerde ve çocuklarda görülme şekli konusunda birbirinden farklılaşmaktadır. Bir kısım araştırmacılar çocukluk depresyonunun ve semptomlarının yetişkinlerin yaşadığı depresyondan farklı olmadığını savunurken, bazı araştırmacılar ise çocukluk depresyonunun semptomlarının gizli olduğunu ileri sürmektedir (Özağı, 2007). Gizli depresyonun en sık görüldüğü çocuklar, kişiliği ve ailesi şiddetli psikopatoloji gösteren çocuklardır. Akut depresyondan mustarip olan çocuklar, depresyonu hızlandıran travmatik olay öncesinde oldukça iyi ayarlanmışlardır; bu çocukların ailelerinde hafif psikopatoloji olabilmektedir. Kronik depresyonu olan çocuklar ise hastalık öncesi uyum ve depresyon öyküsüne sahiptirler; buna ek olarak, en az bir ebeveynin tekrarlayan depresyon öyküsü bulunmaktadır (Cytryn ve McKnew, 1972).

Çocukluk depresyonunun nedenlerine bakıldığında, bu nedenlerin modellere göre farklılaştığı görülmektedir. Bunlar:

a. Biyofiziksel-Sosyal Model:

- Biyolojik eğilim
- Gelişimsel Yaşantılar (stres etkenleri, yakın kaybı)
- Psikososyal Yaşantılar (erişkin stres etkenleri)
- Bedensel Stres Etkenleri (sağlık koşulları, hastalık)
- Kişilik özellikleri

b. Psikososyal Model:

- Güç ve destekte kayıp veya azalma
- Sosyal beceride eksiklik
- Aile içi birliktelik ve ifadede eksiklik
- Aile içi çatışmalar
- Kişisel farkındalık, öznel değerlendirmede eksiklik
- Kendisine, dış dünyaya ve olaylara ilişkin olumsuz bakış açısı
- Problem çözme becerisi eksikliği

c. Sosyal Model

- Aile içi çatışma ve boşanma
- Yakın kaybı
- Taşınma
- Akademik başarısızlık
- Bedensel rahatsızlıklar ya da yaşanan kazalar
- Utanma ve suçluluk hissi
- Kendisine ilişkin yanlış beklentiler
- Bedensel, duygusal veya sözlü istismar (O'Connor, 2001).

Depresyon kavramıyla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; depresyon görülme oranı toplumda %8-12 arasında değişmektedir. Kadınlarda görülme oranı erkeklere göre iki kat fazladır. Psikososyal zorlanmalar veya çevresel koşullar depresyonu başlatabilmektedir. Özkiyım oranı depresyonlu hastalarda yüksektir. Depresyonun ortaya çıkışında metabolik, duygusal, bilişsel ve davranışsal vb. birçok etken rol oynamaktadır (Ceylan, Özen ve Palancı, 2003).

2.1.5.1.1. Çocukluk Depresyonunun Belirtileri

Çocukluk ve ergenlik dönemindeki depresyon, sosyal işlevi ve okul işlevini zayıflatan, zihinsel sağlık hizmeti alma eğilimini artıran, önemli, kalıcı ve zayıflatıcı bir sorundur (McLeod, Weisz ve Wood, 2007). Çocuklarda ve ergenlerde depresyon için tanı ölçütleri esasen erişkinlerle karşılaştırıldığında aynıdır; bununla birlikte, semptom ifadesi gelişim evresine göre değişebilmekte ve bazı çocuklar ve ergenler duygudurumlarını belirleme ve tanımlama konusunda zorluk çekebilmektedir (Bhatia ve Bhatia, 2007).

Çocukta depresyon teşhisinin karmaşık olabilmesinin bir diğer sebebi de depresyonun çok türü olan bir rahatsızlık olmasıdır. Miller (2002), depresyonu iki ana kategoride incelemenin doğru olacağını savunmuştur. Bunlardan ilki *tek yönlü (unipolar) depresyon*, diğeri ise *çok yönlü (bipolar) depresyondur*. Tek yönlü depresyonda kişi, moral bozukluğu ve değersizlik hissi, yaşamdan zevk almamak, uyku bozukluğu, motivasyon eksikliği, intihar (suisidal) düşünceler gibi diğer bilinen belirtileri yaşamaktadır. Çok yönlü depresyonda ise kişi bu ruhsal bunalımın

yanında *manik* krizlere de yakalanabilmektedir. Bu krizler esnasında aşırı tepkiler vermekte, yapmacık ve abartılı bir özgüvene sahip olmakta, konuşkan bir tavır sergilemekte ve fikirleri çok sık değişmektedir (Miller, 2002).

Çocukların yaşadıkları depresyonun aile tarafından fark edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuğun duygudurumunda sezilen değişiklikler aile tarafından dikkatle izlenmelidir. Enerji kaybı, kilo kaybı, fiziksel şikâyetler, kötü rüyalarla sık şekilde uyanmak depresyon şikâyetinin önemli belirtilerindedir. Bu semptomlar haftalar ya da aylarca sürebilmekte ve çocukların bir profesyonel tarafından değerlendirilmesini gerektirebilmektedir (Miller, 2002). Depresyonu olan çocuklarda anksiyete, bipolar ya da yıkıcı davranış bozukluğu gibi diğer sağlık problemleri görülebilmektedir. Depresyon özellikle akademik başarısızlık, sosyal izolasyon ve okul-aile ilişkilerinde zorluklar yaratabilmektedir (Özağı, 2007).

Özellikle altı yaş altında çocukluk depresyonu, çocuk oyunlarında kendisini gösterebilmektedir. Eğlenceli ve çocuk yaşamı için gerekli oyun aktivitelerine ilgisizlik, oyun oynamak istememe, oyun zamanlarında görünmeme, klinik bir depresyon durumunun işareti olabilmektedir. Oyunla ilişkili diğer belirtiler ise çocukların oyun ortamı içinde sıklıkla ölüm, üzüntü ve hayal kırıklığı temalarını işlemeleridir. Özellikle anahtar işaretler, oyun içinde ölüm merkezli temalar, aşırı hüznün, asık suratlılık, enerji kaybı, düşük özsaygı ve sık ağlamalar şeklinde görülebilmektedir. Bu bulgular çocukların küçük yaşlarda tanınması ve tedavisinde son derece önemli bir rol oynamaktadır. Aileler için gerçek depresyon belirtisini içeren mesajlar aslında bu dönemlerde kendini göstermektedir. Okul çağında bir depresyon tanılama yapıldığında ve çocuğun geçmişine dönüldüğünde genellikle okul öncesi çağda bu işaretler sıklıkla görülmektedir (Kirchheimer, 2003).

Araştırmanın temel değişkenlerine ilişkin yukarıda yer alan kuramsal açıklamalara bakıldığında, boşanma sürecinde çocuğun akılcı olmayan inançlar geliştirebileceği (boşanmadan kendini sorumlu tutmak vb.), bu olumsuz inançları zihninde tekrar ederek ruminatif eğilimini artırabileceği ve tüm bu süreçlerin sonucunda depresif belirtiler gösterebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla boşanma olayının; öğrencilerin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon düzeyleri üzerinde etkili olabileceği öne sürülebilir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon değişkenlerine ilişkin yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar yer almaktadır.

2.2.1. Boşanmış Ebeveyne Sahip Çocuklara İlişkin Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Aral ve Başar (1998), Ankara il merkezinde ilkokul 4. ve 5. sınıfa devam eden 300 öğrencinin kaygı düzeylerini; yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve ailelerinin parçalanma

durumuna göre incelediği çalışmalarında, parçalanmış aileye sahip çocukların parçalanmamış aileye sahip çocuklara göre daha kaygılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Küçükkendirci (2000), Konya ili merkezinde 7. sınıfta öğrenim gören 7602 öğrenciyle, anne veya babasının hayatta olup olmaması ya da ayrı yaşama durumu ile çocukluk depresyonu arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, annesi vefat eden ve anne babası ayrı olan çocuklarda depresyon oranının önemli derecede yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Karakuş (2003), İzmir il merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim gören anne babası boşanmış 117, anne babası boşanmamış 127 olmak üzere toplam 244 öğrenciyle yaptığı çalışmada öğrencilerin depresyon düzeylerini ve okul başarısına etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, boşanmış ve boşanmamış ebeveynlere sahip öğrencilerin depresyon düzeylerinin farklılaşmadığı, okul başarısının ise anne babası boşanmış öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaştığı rapor edilmiştir.

Kuyucu'nun (2007), İzmir il merkezindeki liselerde öğrenim gören ebeveyni boşanmış 155 öğrencinin bilişsel çarpıtmalarıyla benlik değeri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının sonucuna göre, öğrencilerin benlik saygıları yükseldikçe bilişsel çarpıtmalarının azaldığı; depresif duygulanımları arttıkça bilişsel çarpıtmalarının da arttığı bulunmuştur.

Altunbulak (2011), Kayseri ili şehir merkezinde ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören 217'si tam aileye 214'ü boşanmış aileye sahip 431 öğrenciyle yaptığı çalışmada öğrencilerin okul başarılarını ve okulda karşılaştıkları problemleri incelemiştir. Boşanmış aileye sahip 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin okul başarılarının, tam aileye sahip öğrencilerin okul başarılarından düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Akdoğan (2012), Ankara ili Keçiören ilçesinde bulunan ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 468 ergenle yaptığı çalışmada anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin algılanan sosyal destek düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, ergenlerin algılanan sosyal destek düzeylerinin ebeveynlerinin boşanma durumuna göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Hatun (2012), İstanbul ili Fatih ilçesindeki ortaokullarda öğrenim gören anne babası boşanmış 151 öğrenci ile yaptığı çalışmada öğrencilerin algıladıkları aile işlevlerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Ebeveyni boşanmış öğrencilerin algıladıkları aile işlevlerinin, doğum sırası, kardeş sayısı, aile yapısı, ebeveyn boşandığında çocuğun bulunduğu yaş grubu ve boşanma konusunda çocuğu bilgilendiren kişi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; buna karşılık cinsiyet, yaş, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın mesleği gibi değişkenlere göre farklılaştığı bulgusuna ulaşmıştır.

Yıldız (2016), Mersin ilinde 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören boşanmış ailelerde yetişen 235 çocukla yaptığı çalışmada bu çocukların bağlanma stilleri ile akılcı olmayan inançları arasındaki

ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda hem annelerine hem babalarına güvenli bağlanan öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin daha düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

2.2.2. Boşanmış Ebeveyne Sahip Çocuklara İlişkin Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Hetherington (1979), çocukların boşanmadan hemen sonra başlamakla birlikte iki yıl boyunca anneye isyan etme, yakınma davranışları görüldüğü halde ilk iki yılın ardından bu davranışlarda azalma gerçekleştiğini öne sürmüştür.

Wallerstein ve Kelly (1980), boşanma olayının ardından 2-18 yaş arası çocukların yarısından fazlasında kaygı ve ayrılık ile yakından ilgilenme durumlarını saptamışlardır. Daha sonrasında gerçekleştirilen incelemelerde, bu çocuklardaki psikolojik rahatsızlıkların zamanla azaldığı veya ortadan kalktığı gözlenmiştir.

Brubeck ve Beer (1992), Kansas'ta 131 lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip lise öğrencilerinde depresyon, özsaygı, intihar düşüncesi, ölüm kaygısı ve akademik başarı değişkenlerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; lise öğrencilerinin ölüm kaygısı düzeylerinin ebeveynlerinin boşanmış olup olmamasına göre farklılık göstermediği rapor edilmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin özsaygı ve akademik başarı düzeylerinin, diğer öğrencilerden düşük; depresyon puanlarının ise diğer öğrencilerden yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Lamb (1999), yaptığı çalışmada boşanma sonrası babayla birlikte yaşamamanın erkek çocuklarda benlik saygısı ve duygusal gelişim açısından oldukça zararlı olduğunu rapor etmiştir.

Ross ve Mirowsky (1999), yetişkin depresyonu ile ebeveyn boşanması arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, yetişkin depresyonu ile ebeveyn boşanması arasında doğrudan bir ilişki olmadığını kaydetmişlerdir. Bununla birlikte boşanmış ebeveynle büyüyen yetişkinlerin daha düşük eğitim seviyesine, mesleki statüye ve gelire sahip oldukları; daha çok ekonomik zorluk çektikleri, daha sık erken evlenip boşandıkları ve ilişkilerinde kendilerini daha mutsuz hissettikleri bulgularına ulaşmışlardır.

Liu ve ark. (2000), boşanmış ebeveyne sahip 58'i boşanmış ebeveyne sahip 116'sı boşanmamış ebeveyne sahip toplam 174 Çinli çocuğun davranışsal problemlerini incelemişlerdir. Araştırmanın verileri ailelerin ve öğretmenlerin doldurdukları ölçeklerden elde edilmiştir. Ailelerin bildirimlerine göre, boşanmış ebeveyne sahip çocukların bedensel şikayetlerinin boşanmamış ebeveyne sahip çocuklara göre daha fazla olduğu belirtilirken, öğretmenlerin bildirimlerine göre ise boşanmış ebeveyne sahip çocukların sosyal beceri düzeyleri, boşanmamış ebeveyne sahip çocuklara göre daha düşük olarak rapor edilmiştir.

Drill (2008), boşanmış ebeveynlere sahip genç yetişkinlerle yaptığı araştırmada, birlikte yaşamadığı ebeveynini kaybettiği algısına sahip olan genç yetişkinlerin daha depresif eğilime sahip oldukları bulgusuna ulaşmıştır.

Tallushi, Biba, Isufi ve Abazaj (2017), ebeveynlerinin boşanmasının ergenler üzerindeki sonuçlarını inceledikleri çalışmalarında, boşanma sonrasında anne ile yaşayan erkek ergenlerin “evin reisi” rolünü benimsedikleri, baba ile yaşayanların ise anneyi suçlama eğiliminde oldukları ve erkek cinsiyet rolünü benimsedikleri; anneye yaşayan kız ergenlerin kadınsı cinsiyet rolünü benimsedikleri ve daha özgür davrandıkları, baba ile yaşayanların ise “ev hanımı” rolünü benimseyerek anne ile iletişimi en aza indirme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

2.2.3. Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Kavramlarına İlişkin Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Aydın (1990) tarafından, depresyon, bilişsel çarpıtmalarla akademik başarı arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışma sonucunda olumsuz otomatik düşüncelerle depresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Depresyon düzeyi ile akademik başarı arasında ise ters yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bozkurt (1998), lise öğrencilerinin okul başarısızlıklarının altında yatan depresyonla ilişkili otomatik düşünme kalıplarını incelediği araştırmada; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla olumsuz otomatik düşünce ve kaygıya sahip olduklarını ve kız öğrencilerin depresyon puan ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu; akademik başarı ve cinsiyete göre otomatik düşünceler, depresyon ve kaygı düzeyleri üzerinde anlamlı farklılıklar olduğunu saptamıştır.

Akbağ (2000), stresle başa çıkma tarzlarının üniversite öğrencilerinin olumsuz otomatik düşünceleri üzerindeki etkisini çeşitli değişkenler açısından incelediği çalışmada dördüncü sınıfta öğrenim gören üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanlarından daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Küçükkendirci (2000), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin depresyon puanlarını sosyodemografik değişkenlere göre incelediği araştırmasında, kızların ve gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarının depresyon düzeyinin daha yüksek; babası serbest meslekte çalışan ve tüccar olan öğrencilerin depresyon düzeyinin daha düşük olduğu, çocuk sayısının ise depresyon düzeyi üzerinde bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Yurtal (2001), akılcı olmayan inançları bazı değişkenlere göre incelediği ve 560 üniversite öğrencisiyle yürüttüğü araştırmasında, öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarının sınıf düzeyine ve yaşanan yerleşim birimine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır.

Karakuş (2003), ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin depresyon düzeylerini çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre incelediği çalışmada, depresyon düzeyinin anne-baba eğitim düzeylerine ve mesleklerine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Altıntaş (2006), liseli ergenlerin iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançlarını bazı değişkenlere göre incelediği çalışmada kızların akılcı olmayan inanç düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu; annesi üniversite mezunu olan ergenlerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin annesi ilköğretim, ortaokul ve lise mezunu olan ergenlerden daha düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Akılcı olmayan inanç düzeylerinin baba eğitim durumuna göre ise farklılaşmadığı rapor edilmiştir.

Çivitçi (2006), araştırmasında akılcı duygusal eğitimin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, sürekli kaygı ve mantıklı karar verme düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlara bakıldığında Akılcı Duygusal Eğitim Programı öğrencilerin mantıksız inanç düzeylerini azaltmada etkili olmuş ve bu etki üç aylık izleme dönemi sonrasında da devam etmiştir. Akılcı Duygusal Eğitim programının öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerini azaltmada ve mantıklı karar verme düzeylerini arttırmada etkili olmadığı görülmüştür.

Erdur-Baker ve ark. (2009), ergenlerde görülen psikolojik belirtilerin yordayıcıları olarak ruminasyon ve öfke/ öfke ifade tarzlarını inceledikleri araştırmalarında hem kızlarda hem erkeklerde kaygı seviyeleri arttıkça depresyon seviyesinin de arttığını, ruminasyon değişkeninin de hem depresyonla hem kaygıyla pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu rapor etmişlerdir. Bu bulgulara ek olarak kız öğrencilerin ruminatif eğilimlerinin erkeklere göre daha fazla olduğunu rapor etmişlerdir.

Kılıçarslan'ın (2009) ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmada, katılımcıların akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmış; öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeyleri arttıkça saldırganlık düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Adıyaman'ın (2010), 600 ilköğretim 2. kademe öğrencisinin duygusal zekâ yeterliliklerini kullanma düzeyi ve çocukluk çağı depresyonunu incelediği araştırmasında erkeklerin kızlardan, köyde yaşayan çocukların şehirde yaşayanlardan, düşük ekonomik düzeye sahip çocukların yüksek ekonomik düzeye sahip olanlardan üst sınıftaki çocukların alt sınıftakilerden daha depresif olduğu rapor edilmiştir.

Boyacıoğlu (2010), ortaokul öğrencilerinin sınav kaygısı ve akılcı olmayan inançlarını incelediği ve Kocaeli ili Körfez ilçesinde öğrenim gören 557 öğrenciyle yürüttüğü araştırmasında öğrencilerin akılcı olmayan inançlarının cinsiyete, anne-baba eğitim durumlarına ve mesleklerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Göller (2010), ergenlerin akılcı olmayan inançları ile depresyon ve umutsuzluk düzeyleri üzerine yaptığı araştırmada, ergenlerin akılcı olmayan inançları ile depresyon ve umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte ergenlerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılaştığı, 9.sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının 10.sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu sonucunu rapor etmiştir.

Neziroğlu (2010), 813 üniversite öğrencisiyle ruminasyon, yaşantısal kaçınma ve problem çözme becerileri ile depresif belirtiler arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada, kadınlarda erkeklere oranla daha fazla ruminasyon eğilimi gözlemlendiği, ruminasyonun alt boyutlarının depresif belirtileri yüksek olan katılımcılarda problem çözme becerilerini daha güçlü biçimde yordadığı bulgularına ulaşmıştır.

Bugay ve Erdur-Baker (2011), yaşları 14-24 arasında değişen öğrencilerin ruminasyon düzeylerini yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre inceledikleri çalışmalarında, kızların ruminasyon düzeylerinin erkeklerden daha fazla olduğu ancak yaşa göre bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Kartol (2013), lise son sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarını çeşitli değişkenlere göre incelediği araştırmasında öğrencilerin akılcı olmayan inançlarının cinsiyet, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi ve mesleği ile aylık gelir düzeylerine göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmıştır.

Moğulkoç (2014), kanser hastası çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinde travma sonrası stres bozukluğunun ve travma sonrası gelişimin belirleyicileri olarak sosyal destek, ruminasyon ve yükleme biçimlerini 117 ebeveynle incelediği çalışmada, ruminasyonun travma sonrası stres bozukluğu ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tanhan (2014), Van ilindeki ilköğretim ve ortaöğretim okullarında çalışan 370 öğretmenin depresyon ve akılcı olmayan inanç düzeylerini incelediği araştırmasında irrasyonel inançlara sahip öğretmenlerin depresyon düzeylerinin rasyonel inançlara sahip öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Alçay (2015), ergenlerin mantıkdışı inançlarını sosyodemografik değişkenlere göre incelediği çalışmada, mantıkdışı inançların cinsiyete, yaşa ve algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmıştır.

Kahraman (2015), ergenlerin depresyon düzeylerini ve anne baba tutumlarını çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre incelediği çalışmada, kızların erkeklerden daha depresif oldukları bulgusuna ulaşmıştır. Bununla birlikte ergenlerin depresyon düzeylerinin yaşa, kardeş sayısına, kaçınıcı çocuk olduklarına ve anne-baba eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığını rapor etmiştir.

Anayurt (2017), duygu düzenleme ile erken dönem uyumsuz şemalar, bilişsel esneklik ve ruminasyon arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında ruminasyon puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

2.2.4. Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Kavramlarına İlişkin Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Nelson (1977), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada; depresyon düzeyi yüksek olan katılımcıların, yüksek kişisel beklenti, hayal kırıklığı, yüksek endişe ve çaresizlik ile ilgili inançlarının depresyon düzeyi düşük olan katılımcılardan daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.

Hollandsworth, Glazeski, Kirkland, Jones ve Van Norman (1979), 239 lisans öğrencisi ile ruminasyon ve sınav kaygısı ilişkisi üzerine yaptıkları çalışmada ruminatif eğilim ile yüksek sınav kaygısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki rapor etmişlerdir.

LaPointe ve Crandell (1980), Georgia Üniversitesi öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, depresif öğrencilerin, üzgün (distressed) ya da normal öğrencilere oranla irrasyonel düşüncelerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yine bu çalışmada üzgün (distressed) öğrencilerin irrasyonel düşüncelerinin, normal öğrencilerden daha fazla olduğu saptanmıştır.

Cash (1984), akılcı olmayan inançlarla depresyonun ilişkisini incelediği çalışmada akılcı olmayan inançla depresyonun pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

McLennan (1987) tarafından akılcı olmayan inançlarla depresyon ve özsaygı ilişkisinin araştırıldığı çalışmada Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği'nin altı alt boyutu ile depresyon ve özsaygı arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu ortaya konulmuştur.

Oei ve arkadaşları (1994) akılcı olmayan inançlarla depresyonun ilişkisini inceledikleri çalışmalarında akılcı olmayan inançlar testinin on alt ölçeği ile depresyon arasında anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmişlerdir.

Marcotte, Alain ve Gosselin (1999), yaşları 14 ile 17 arasında değişen ergenlerin depresyon düzeylerinde cinsiyet ve problem çözmenin etkisini inceledikleri çalışmalarında kızların erkeklerden daha depresif olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Yu ve Seligman (2002), Çinli 220 öğrencinin depresif belirtilerini önlemek için "Optimist Çocuk" isimli eğitim programını uygulamışlardır. Araştırmanın demografik bulguları incelendiğinde, öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça depresif belirtilerinin de arttığı görülmektedir. Bununla birlikte anne ve baba eğitim seviyesi yükseldikçe depresyon düzeyinin düştüğü rapor edilmiştir.

Broderick ve Korteland (2004), çocuk ve ergenlerle yürüttükleri çalışmada ruminasyon puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını rapor etmişlerdir.

Hampel ve Peterman (2005), çocuk ve ergenlerde başa çıkma ve ruminasyonun yaş ve cinsiyete göre inceledikleri araştırmalarında, üst sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin ruminatif eğilimlerinin alt sınıfta öğrenim görenlerden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Suchday, Friedberg ve Almeida (2006), başkalarını affetme, ruminasyon, stres ve fiziksel sağlık arasındaki ilişkileri araştırdıkları çalışmada; 188 Hindistanlı üniversite öğrencisi ile daha önce yapılan bir araştırmada yer alan 71 Amerikalı üniversite öğrencisinin verileri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda her iki grup için de ruminasyon ve stres düzeyindeki artmanın, düşük düzeydeki başkalarını affetme puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Jose ve Brown (2008), yaşları 10 ile 17 arasında değişen 1218 ergenin ruminasyon düzeylerini bazı demografik değişkenlere göre inceledikleri çalışmalarında, kızların ruminatif eğilimlerinin erkeklerden daha yüksek olduğu ve yaş arttıkça ruminatif eğilimin de yükseldiği bulgusuna ulaşmışlardır.

Carter, Frampton, Mulder, Luty, McKenzie ve Joyce (2009), 168 majör depresyon hastası ile yaptıkları araştırmada ruminasyonun cinsiyete göre farklılaşmadığını rapor etmişlerdir.

Grant ve Beck (2010), ruminasyonu yordayan değişkenleri inceledikleri araştırmalarında 127 üniversite öğrencisi Bilişsel Sınav Kaygısı Ölçeği ve Tepki Stilleri Ölçeği'nin Ruminatif Tepki Ölçeği alt boyutunu uygulamışlardır. Araştırma sonuçları, sınav kaygısı ile ruminasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Szasz (2011), akılcı olmayan inanç ve ruminasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, bu iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu rapor etmiştir.

Jasmine ve Kumar (2017), geç ergenlik dönemindeki kolej öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında 502 öğrenciye Beck Depresyon Ölçeği ve İrrasyonel İnançlar Ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonucunda, geç ergenlik dönemindeki öğrencilerin akılcı olmayan inanç ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu rapor edilmiştir.

Petterson, VanderLaan ve Vasey (2017), çocuk ve yetişkinlerde depresyon ve kaygıyı etkileyen değişkenleri inceledikleri çalışmada kızların erkeklerden daha depresif oldukları bulgusuna ulaşmışlardır.

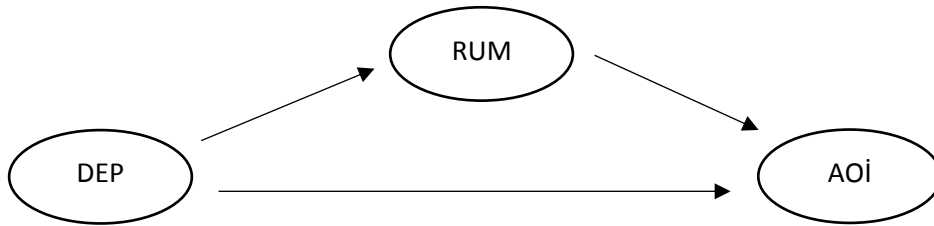
3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin analizi ve kullanılan istatistiksel yöntemlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon puanları arasındaki ilişkide ruminasyon puanlarının aracı rolünün incelenmesinin amaçlandığı ilişkisel tarama modelinde betimsel bir araştırma niteliğindedir. Bu amaca yönelik olarak yapısal eşitlik modeli (YEM) ile yol analizi çalışmaları yapılmıştır.

YEM, çalışmanın kuramsal temelini oluşturulması aşamasında, literatürden yola çıkılarak ileri sürülen değişkenler arası ilişki örüntülerine ilişkin hipotezlerin kurgulanmasında, elde edilen verilerle doğrulanıp doğrulanmadığının test edilmesinde ve araştırmanın yol haritasını oluşturulmasında esas alınmaktadır. YEM’de öncelikle kuramsal yapıdan yola çıkılarak hipotezlerin veri toplama öncesi oluşturulması gerekmektedir. Böylece elde edilen sonuçlar bilimsel açıdan anlamlı hale gelebilmekte ve araştırmacının kafasında oluşan teorik yapının gerçek hayatta karşılığının olup olmadığı toplanan verilerin analizi ile ortaya konabilmektedir (Şimşek, 2007). Bu araştırma için teorik yapı doğrultusunda oluşturulan aracılık modeli şekil 2.1’de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırmanın Aracılık Modeli

Aynı zamanda bu araştırma boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon, akılcı olmayan inanç ve depresyon düzeylerinin farklı sosyo-demografik değişkenler açısından (sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba mesleği, boşanmış ebeveyne sahip ergenler için hangi ebeveyn ile yaşadıkları, diğer ebeveyn ile ne sıklıkta görüştüğü gibi) incelenmesinin amaçlandığı, nedensel karşılaştırma araştırması modelinde betimsel bir araştırma niteliğini de taşımaktadır.

Betimleme ve tahmin etmeye dönük araştırma hedeflerine ulaşılmasında etkili bir yöntem olan nedensel karşılaştırma araştırmalarında iki veya daha fazla grup arasında farklılık olup olmadığı, değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığı araştırılmaktadır (Balcı, 2011; Christensen, Johnson ve Turner, 2015).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılı Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise Mersin ili merkez ilçelerindeki ortaokullarda öğrenim gören ve amaçlı örnekleme yoluyla her sınıf düzeyinden seçilen toplam 553 öğrenciden oluşmaktadır. Amaçlı örnekleme, belirli sınırlayıcı ve ulaşılması güç bireysel özelliklere sahip bireyler üzerinde yapılması uygun olan bir örnekleme tekniği olarak tanımlanmaktadır. Burada amaç, ilgili özelliklere sahip bireylere ulaşabilmektir; araştırmacıyı başka bir örnekleme tekniğini kullanmadığı için eleştirmek doğru olmaz (Erkuş, 2013). Yargısal örnekleme de denen bu örnekleme türünde araştırmacı çalışmaya kimlerin seçileceği noktasında öznel yargısını kullanmakta ve araştırmanın amacına uygun olanları örneklem içerisine dahil etmektedir. Bu yaklaşımda evrendeki her tabaka için bir kota konmamaktadır (Balcı, 2011). Örneklem grubunu oluşturan 553 öğrencinin 258'i erkek (%46,6), 295'i ise kızdır (%53,4). Öğrencilerin cinsiyete, ebeveynin boşanma durumuna, anne-babanın eğitim düzeyine, anne-babanın mesleğine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Değerler

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kız	295	53.3
	Erkek	258	46.7
Ebeveynlerin	Birlikte	388	70.2
Boşanma Durumu	Boşanmış	165	29.8
Anne Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	41	7.4
	Okur-yazar	30	5.4
	İlkokul	203	36.7
	Ortaokul	129	23.3
	Lise	117	21.2
	Üniversite	33	6.0
Baba Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	16	2.9
	Okur-yazar	33	6.0
	İlkokul	157	28.4
	Ortaokul	155	28.0
	Lise	138	25.0
	Üniversite	54	9.8
Sınıf	5. Sınıf	179	32.4
	6. Sınıf	125	22.6
	7. Sınıf	127	23.0
	8. Sınıf	122	22.1
Anne mesleği	Ev hanımı	411	74.3
	Memur	27	4.9
	İşçi	60	10.8
	Emekli	4	.7
	Özel Sektör	22	4.0
	Serbest meslek	29	5.2
Baba mesleği	Çalışmıyor	21	3.8
	Memur	57	10.3
	İşçi	156	28.2
	Emekli	20	3.6
	Özel Sektör	56	10.1
	Serbest meslek	193	34.9
	Çiftçi	7	1.3
Şoför	43	7.8	

Çalışma grubunun 295'i (%53,3) kız öğrenciden 258'i (%46,7) ise erkek öğrenciden oluşmaktadır. 5. Sınıfa giden 179 öğrenci (%32,4), 6. Sınıfa giden 125 öğrenci (%22,6), 7. Sınıfa giden 127 öğrenci (%23,0), 8. Sınıfa giden 122 öğrenci (%22,1) bulunmaktadır. Annesi ve babası boşanmış (ayrı yaşayan) 165 öğrenci (%29,8), anne ve babası birlikte yaşayan 388 öğrenci (%70,2) bulunmaktadır. Öğrencilerin annelerinin 41'i okur-yazar değil (%7,4), 33'ü okur-yazar (%6,0), 203'ü ilkokul mezunu (%28,4), 129'u ortaokul mezunu (%23,3), 117'si lise mezunu

(%21,2), 33'ü ise üniversite (%6,0) mezunudur. Öğrencilerin babalarının 16'sı okur-yazar değil (%2,9), 33'ü okur-yazar (%6,0), 157 ilkokul mezunu (%28,4), 155'i ortaokul mezunu (%28,0), 138'i lise mezunu (%25,0), 54'ü ise üniversite (%9,8) mezunudur. Öğrencilerin annelerinin 411'i ev hanımı (%74,3), 27'si memur (%4,9), 60'ı işçi (%10,8), 4'ü emekli (%0,7), 22'si özel sektör (%4,0), 29'u serbest meslekte (%5,2) çalışmaktadır. Öğrencilerin babalarının 21'i çalışmıyor (%3,8), 57'si memur (%10,3), 156'sı işçi (%28,2), 20'si emekli (%3,6), 56'sı özel sektör (%10,1), 7'si çiftçi (%1,3), 193'ü serbest meslek (%34,9) ve 43'ü şoför (%7,8) olarak çalışmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada kullanılan "Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği", "Çocuklar için Depresyon Ölçeği", "Ruminatif Tepkiler Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu"na ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği (EMİÖ)

Çivitçi (2003) tarafından geliştirilen ölçek 21 maddeden ve "Başarı Talebi", "Rahatlık Talebi" ve "Saygı Talebi" olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Başarı Talebi alt ölçeği sekiz maddeden (1, 3, 6, 7, 10, 13, 16, 19); Rahatlık Talebi alt ölçeği yedi maddeden (5, 8, 9, 14, 17, 20, 21) ve Saygı Talebi alt ölçeği altı maddeden (2, 4, 11, 12, 15, 18) oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 21 ile 105 arasında değişmektedir ve yüksek puan mantık dışı inanç seviyesinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. 5'li likert tipiyle hazırlanan ölçek (1) Hiç katılmıyorum, (2) Biraz katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Çoğunlukla katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum yanıt seçenekleri ile puanlanmaktadır (Çivitçi, 2003).

Ölçek maddelerinin faktör yüklerinin .69 ile .40 arasında değiştiği, ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayısı .82; Cronbach Alpha katsayısı ise .71 olarak bulunmuştur (Çivitçi, 2006).

Ölçeği oluşturan maddelerin bu çalışmanın verileri üzerinde iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alpha Katsayısı hesaplanmış ve .70 olarak bulunmuştur.

3.3.2. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ)

Ölçeğin özgün ismi "Children's Depression Inventory"dir. Ölçek Kovacs (1981) tarafından geliştirilmiştir. Öy (1990) tarafından uyarlanan daha sonra Hacettepe Üniversitesi Çocuk Psikiyatri Kliniği'nde görevli dört öğretim üyesi tarafından gözden geçirilerek son şekli verilen "Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ)" çocukların depresyon düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 27 maddeden oluşan ölçekte her maddede çocuğun son iki haftasını değerlendirerek aralarından seçim yapacağı üç madde bulunmaktadır. Verilen cevaplara 0 ile 2

arasında değişen puanlar verilmektedir. B, E, G, H, J, K, M, O, P, R, U, X, Y maddeleri ters olarak puanlanan maddelerdir. Bu puanların toplanmasıyla depresyon puanı elde edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 54'tür. Puanların yükselmesi depresyon düzeyinin artmasını, düşmesi ise depresyon düzeyinin azalmasını ifade etmektedir. Ölçeğin Kovacs (1981) tarafından gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmalarında Cronbach Alpha Katsayısı .86 olarak bulunmuş, test tekrar test güvenilirliği için ise ölçek dört hafta aralıkla uygulanmış ve .72 olarak bulunmuştur. ÇDÖ'nün Türkiye'deki güvenilirlik çalışmalarına bakıldığında; Öy (1991) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda test-tekrar test güvenilirliğinin .80 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik çalışmalarına bakıldığında ise ÇDÖ puanları ile "Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği" arasındaki korelasyon .61 olarak bulunmuştur (Karakuş, 2003).

Ölçeği oluşturan maddelerin bu çalışmanın verileri üzerinde iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alpha Katsayısı hesaplanmış ve .84 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Ruminatif Tepkiler Ölçeği (RTÖ)

Nolen-Hoeksema ve Morrow (1991) tarafından geliştirilmiş, Neziroğlu (2010) tarafından dilimize uyarlanan ve Tepki Biçimleri Envanteri'nin bir alt ölçeği olan "Ruminatif Tepkiler Ölçeği (RTÖ)", 22 maddeden ve "Derinlemesine Düşünme" ve "Geviş Getirir Gibi Düşünme" olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. 4'lü likert tipinde geliştirilen ölçekte, (1) Hiçbir zaman ile (4) Her zaman arasında değişen yanıt seçenekleri bulunmaktadır (Neziroğlu, 2010). Ölçek maddelerine verilen cevaplara 1 ile 4 arasında değişen puanlar verilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan 88'dir. Düşük puanlar düşük ruminasyon düzeyini, yüksek puanlar yüksek ruminasyon düzeyini ifade eder. Ölçeğin dilimize uyarlama çalışmalarını yürüten Neziroğlu (2010), beş kişiden oluşan bir grup tarafından çevrilmesinin ardından uyarlama çalışmalarını yürütmüştür. Uyarlama sürecinde 9.maddenin (Why can't I get going) dilimizdeki çeviriden sonraki anlamının orijinal anlamını karşılamadığı düşünülerek Susan Nolen-Hoeksema'ya danışılmış ve bu sorun giderilmeye çalışılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik çalışmalarına bakıldığında derinlemesine düşünme alt ölçeğinin Cronbach alpha katsayısı .72; geviş getirir gibi düşünme alt ölçeğinin Cronbach alpha katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam puanı iç tutarlılık katsayısına bakıldığında ise .89 olduğu görülmektedir (Neziroğlu, 2010). Geçerlik çalışmaları kapsamında, "Beck Depresyon Ölçeği", "Beck Anksiyete Ölçeği", "Problem Çözme Envanteri", "Psikolojik Kabul Ölçeği" ve "Penn State Endişe Ölçeği" kullanılarak ölçüt geçerliği test edilmiştir. RTÖ'nün yukarıdaki ölçeklerle olan korelasyonu sırasıyla .49, .50, .24, .35 ve .55 olarak bulunmuştur.

Ölçeği oluşturan maddelerin bu çalışmanın verileri üzerinde iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alpha Katsayısı hesaplanmış ve .84 olarak bulunmuştur.

3.4. İşlem

Araştırma grubunda yer alan amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen öğrencilere araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formu ve ölçme araçlarının yer aldığı uygulama formu verilmiştir. Öğrencilere araştırmanın amacı ve gönüllülük esası hakkında bilgi verildikten sonra, uygulama sınıf ortamında grup halinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama sürecinde, tüm öğrencilere araştırmanın amacı ve ölçeklerin uygulanmasına ilişkin temel yönergeler standart bir şekilde açıklanmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde kullanılan ölçme araçları bizzat araştırmacı tarafından uygulanmış ve sıra etkisini kontrol etmek amacıyla, öğrencilere karışık sıralarla verilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizine geçilmeden önce çok değişkenli istatistiksel çalışmalar için bazı varsayımların test edilmesi gerekmektedir. Bunlar; örneklem büyüklüğü, kayıp değerler, normallik, doğrusallık, çoklu doğrusallık ve tekillik ve son olarak da uç değerler gibi varsayımlardır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). İlk olarak veri girişleri kontrol edilerek kayıp değerler belirlenmiştir. Araştırmada veri setinde %5'ten fazla veri kaybı tespit edildiğinde ise o ölçüme ait veriler analiz dışı bırakılmıştır. %5'ten az veri kaybı olan ölçümler için ise yaklaşık değer atama işlemi yapılmıştır. Daha sonra ise uç değerler analizi yapılmıştır. Uç değer analizine 615 veri ile başlanmış ve tek yönlü uç değerler kutu grafiği (boxplots) incelenmiş olup 62 uç değer analizden çıkarılarak analizlere 553 veri ile devam edilmiştir. Çok yönlü uç değerler için mahalanobis uzaklığı belirlenmiştir. Mahalanobis uzaklığı, bir denegin diğer deneklerin merkezinden olan uzaklığını göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2015). Çok yönlü uç değerler için elde edilen ölçüt, $p < .001$ düzeyinde manidar olan değerdir. Her bir denek için hesaplanan Mahalanobis değeri, kritik ki-kare değeri ile karşılaştırılarak belirlenmektedir. Hesaplanan ki-kare değeri $\chi^2 = 104.215$ olarak hesaplanıp bu değer üzerinde herhangi bir denek bulunmamıştır. Tek değişkenli normalliği test etmek için basıklık çarpıklık katsayılarından, histogramlardan ve Kolmogrov-Smirnov gibi çeşitli testlerden yararlanılabilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Basıklık ve çarpıklık değerlerinin ± 1.0 arasında kalmasının, dağılımın normalden aşırı sapma göstermediğinin bir kanıtı olduğu ifade edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2015). Tek değişkenli normalliğe ilişkin elde edilen betimsel istatistikler Tablo 3.5'te gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Tek Değişkenli Normalliğe İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	N	\bar{X}	S	Çarpıklık	Basıklık
Toplam Depresyon	553	12.56	7.34	0.984	0.871
Toplam Akılcı Olmayan İnanç	553	61.66	10.73	0.107	-0.199
Toplam Ruminasyon	553	50.79	11,01	0.126	-0.401

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi basıklık ve çarpıklık katsayılarının basıklık ve çarpıklık standart hatalarına bölünmesiyle elde edilen katsayıların ± 1 arasında olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte histogram, boxplot, steam-leaf ve normal q-q plot grafiklerine de bakıldığında dağılımın normal olduğu söylenebilir.

Çok değişkenli istatistiksel analizlerin bir diğer varsayımı olan çoklu bağlantılığı incelemek amacıyla varyans artış faktörü (VIF) ve tolerans değerlerine bakılmıştır. VIF değerinin 10’dan küçük olması ve tolerans değerinin .10’dan büyük olması durumunda değişkenler arası çoklu bağlantı probleminin olmadığı anlamına gelmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Araştırmanın değişkenleri incelendiğinde tolerans değerlerinin .24 ile .94 arasında değiştiği ve VIF değerlerinin 1.05 ile 4.13 arasında değiştiği görülmüştür. Bu durumda da değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olmadığı söylenebilir. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının geçerliğinin test edilmesi için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu örneklem grubu için, ölçme araçlarının kabul edilebilir uyum düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Çok değişkenli istatistik için gerekli olan varsayımlar sağlandıktan sonra aracılık modelinin test edilmesi için değişkenler arasında Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki test edildikten sonra aracılık modeli Lisrel programı ile hesaplanıp yol katsayıları incelenmiştir. Son olarak da yapılan araştırmanın evrene genellenebilirliğini analiz etmek ve kuramsal olarak kurulan aracılık modelin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek için Bootstrap analizi yapılmıştır.

Verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 22 ve Lisrel 8.80 kullanılmış ve analizlerde hata payı .01 ve .05 olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda boşanmış ve boşanmamış ebeveynine sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, ruminasyon ve depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Boşanmış ve boşanmamış ebeveynine sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon puanları arasındaki ilişkide ruminasyon puanlarının aracı rolünü incelemek için ise yapısal eşitlik modeliyle yol analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın diğer amacı doğrultusunda ise öğrencilerin ruminasyon, akılcı olmayan inanç ve depresyon düzeylerinin cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının eğitim düzeyine, anne babalarının mesleğine ve anne babalarının boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi (Anova) ve ilişkisiz örneklem için t testi kullanılmıştır. Araştırmada

incelenen bağımsız değişkenler olan sosyo-demografik değişkenlerin parametrik istatistiksel işlemlere uygunluğu basıklık ve çarpıklık katsayıları ile incelenmiş; verilerin normal dağıldığı belirlenerek parametrik istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Buna ek olarak etki büyüklüğünü belirlemek için eta kare (η^2) değerine bakılmıştır. Eta kare (η^2) değeri küçük (.01), orta (.06) ve geniş (.14) etki büyüklüğü (Büyüköztürk, 2016) biçiminde yorumlanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Ölçüm Modeli

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının yapı geçerliklerinin test edilmesi için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Her ölçme aracı için ayrı ayrı ve toplam puan üzerinden model oluşturulmuştur. EMİÖ, ÇDÖ ve RTÖ'ye ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1. EMİÖ, ÇDÖ ve RTÖ'ye İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

MODEL	X ²	sd	X ² /sd	GFI	AGFI	RMSEA	CFI	SRMR	TLI(NNFI)
EMİÖ	1134,29	232	4,88	.84	.80	.09	.74	.09	.70
ÇDÖ	832,36	322	2,58	.90	.88	.05	.94	.05	.94
RTÖ	577,00	208	2,77	.91	.89	.05	.94	.05	.99

Tablo incelendiğinde, EMİÖ için yapılan analiz sonuçları uyum indeksleri açısından incelendiğinde, TLI(NNFI), SRMR ve RMSEA değerlerinin ise beklenin altında olduğu görülmektedir. Ancak diğer uyum indeksleri incelendiğinde, ölçme aracının bu araştırma kapsamındaki örneklem için yapısının doğrulandığı ve kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu görülmektedir ($X^2=1134,29$, $df=232$, $p=.000<.001$; $RMSEA=.09$, $X^2/df=2,58$, $TLI(NNFI)=.70$, $CFI=.74$, $GFI=.84$, $AGFI=.80$, $SRMR=.09$). ÇDÖ için yapılan analiz sonuçları uyum indeksleri açısından incelendiğinde, ölçme aracının bu araştırma kapsamındaki örneklem için yapısının doğrulandığı görülmektedir ($X^2=832.36$, $df=322$, $p=.000<.001$; $RMSEA=.05$, $X^2/df=2.58$, $TLI(NNFI)=.94$, $CFI=.94$, $GFI=.90$, $AGFI=.88$, $SRMR=.05$). RTÖ için yapılan analiz sonuçları uyum indeksleri açısından incelendiğinde, ölçme aracının bu araştırma kapsamındaki örneklem için yapısının doğrulandığı görülmektedir ($X^2=577.00$, $df=208$, $p=.000<.001$; $RMSEA=.05$, $X^2/df=2.77$, $TLI(NNFI)=.99$, $CFI=.94$, $GFI=.91$, $AGFI=.89$, $SRMR=.05$).

4.2. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulgular

Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için korelasyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.2 ile Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.2.Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkilerine Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1.	2.	3.
1.Toplam Akılcı Olmayan İnanç	-		
2.Toplam Depresyon	.38**		
3.Toplam Ruminasyon	.47**	.51**	-

** $p < .01$

Tablo 4.2'ye bakıldığında, boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Akılcı olmayan inanç puanı ile depresyon ($r = .38, p < .01$) ve ruminasyon puanı ($r = .47, p < .01$), depresyon puanı ile ruminasyon puanı ($r = .51, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edildiği göze çarpmaktadır.

Tablo 4.3.Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkilerine Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1.	2.	3.
1.Toplam Akılcı Olmayan İnanç	-		
2.Toplam Depresyon	.31**		
3.Toplam Ruminasyon	.37**	.50**	-

** $p < .01$

Tablo 4.3'e bakıldığında, boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Akılcı olmayan inanç puanı ile depresyon ($r = .31, p < .01$) ve ruminasyon puanı ($r = .37, p < .01$), depresyon puanı ile ruminasyon puanı ($r = .50, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edildiği göze çarpmaktadır.

Her iki tablodan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin boşanmamış ebeveyne sahip olan ortaokul öğrencilerine göre daha yüksek akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puan ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir.

4.3. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon Puanları Arasındaki İlişkide Ruminasyon Puanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Bulgular

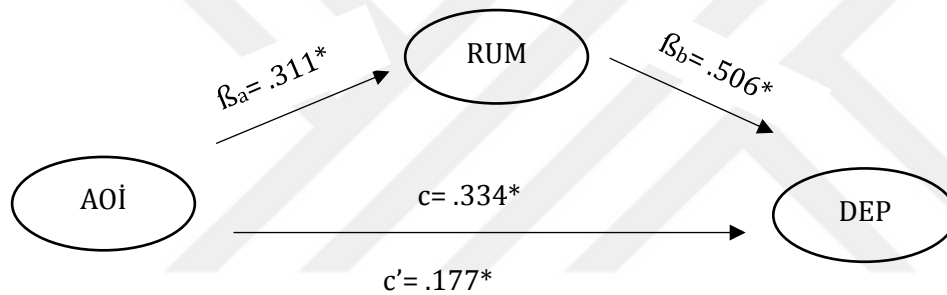
Bu alt problemde depresyon ile akılcı olmayan inanç arasındaki ilişkide doğrudan ve dolaylı etkilerini (aracılık rolünü) belirlemek için öncelikle değişkenlerin birbirleriyle ilişkisini belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo-5'te korelasyon analizine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.4. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1.	2.	3.
1.Toplam Akılcı Olmayan İnanç	-		
2.Toplam Depresyon	.33**		
3.Toplam Ruminasyon	.40**	.51**	-

** $p < .01$

Tablo 4.4'teki, boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanları arasındaki ilişkilere bakıldığında, akılcı olmayan inanç puanı ile depresyon ($r = .33, p < .01$) ve ruminasyon puanı ($r = .40, p < .01$), depresyon puanı ile ruminasyon puanı ($r = .51, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edildiği görülmektedir. Aracı rolü olduğu düşünülen ruminasyon değişkeni ile akılcı olmayan inanç ve depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olması, aracılık için önerilen modelin güçlü bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. Akılcı olmayan inanç ile depresyon arasındaki ilişkide ruminasyonun aracılığının incelenmesine ilişkin elde edilen bulgular, Şekil 4.1'de verilmiştir.

* $p < .01$

Şekil 4.1. Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon Arasındaki İlişkide Ruminasyonun Aracılığı ve Standardize Edilmiş Beta Değerleri

Şekil 4.1'de görüldüğü gibi depresyonun, akılcı olmayan inanç üzerindeki toplam etkisi ($c = 0.334, SH = 0.06, t = 8.31$) anlamlı düzeydedir. Depresyonun, aracı değişken olan ruminasyon ($\beta = 0.311, SH = 0.04, t = 6.96$) üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı düzeydedir. Aracı değişken olan ruminasyonun ($\beta = 0.506, SH = 0.06, t = 13.76$) akılcı olmayan inanç üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı düzeydedir. Akılcı olmayan inanç ile aracı değişken olan ruminasyon modele eşzamanlı alındığında akılcı olmayan inanç ile depresyon arasındaki ilişki azalmış ve anlamlılık değeri düşmüştür. Yine de ilişki anlamlı düzeydedir ($\beta = .177, SH = 0.6, t = 3.95$). Bu sonuca göre ruminasyonun kısmi aracılık yaptığı görülmektedir. Ayrıca tüm modelin anlamlı düzeyde olduğu ($F_{(2-550)} = 61.78, p < 0.001$) görülmektedir. Araştırmada test edilen modelin değişkenleri arasındaki doğrudan ve dolaylı etkilere ilişkin değerler Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Modelindeki Değişkenler Arasındaki Etkilere İlişkin Bulgular

Etkiler	Nokta Tahmini	SH	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)		Bootsrapping %95 BCa Güven Aralığı		
			z	p	Düşük	Yüksek	
Ruminasyon	Dolaylı Etki	.2298	.0389	6.1998	.000	.1585	.3112
	Toplam Etki	.4878	.0587			.3129	.6727
	Doğrudan Etki	2580	.0653			.4553	2.0556

N=553, k= 5000 *p<.000 BCa: Yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş (biascorrectedandaccelerated) 5000 bootstrap örnekleme

Araştırmada test edilen modeldeki dolaylı etkinin istatistiksel açıdan önemli olup olmadığı, 5000 bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiştir. Tahminler %95 güven aralığında değerlendirilmiştir. Yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçlar Tablo 4.5'te sunulmuştur. Tablo 4.5'te görüldüğü gibi akılcı olmayan inancın, ruminasyon aracılığıyla depresyon üzerindeki dolaylı etkisi (yani toplam ve doğrudan etki arasındaki fark/ c-c') istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (nokta tahmin= .2298 ve %95 BCa GA [.1585, -.3112]. Akılcı olmayan inanç ile depresyon arasındaki ilişkide ruminasyonun kısmi aracı rolü üstlendiği saptanmıştır. Ruminatif düşüncelerin, akılcı olmayan inanç ile depresyon arasındaki ilişkiyi etkileyen önemli bir değişken olduğu söylenebilir.

4.4. Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

4.4.1. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının cinsiyetlerine göre değişip değişmediği bağımsız gruplar için t testi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Akılcı Olmayan İnanç Puanlarına İlişkin T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	P
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	Kız	88	61.71	11.27	-0.68	0.49
	Erkek	77	62.85	10.05		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	Kız	207	60.10	10.80	-2.58	0.10
	Erkek	181	62.90	10.50		

*p<.05 (EMİÖ): Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

Tablo 4.6'ya bakıldığında, boşanmış ($t_{165} = -0.68, p > .05$) ve boşanmamış ($t_{388} = -2.58, p > .05$) ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin cinsiyete göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşp

farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.4.2. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının sınıf düzeylerine göre değişip değişmediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Akılcı Olmayan İnanç Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Sınıf	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	5.sınıf	44	61.65	11.44	.16	0.92		
		6.sınıf	34	61.70	8.35				
		7.sınıf	46	64.45	11.10				
		8.sınıf	41	63.09	11.46				
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	5.sınıf	135	62.28	10.37	2.85	0.04	7.s<5.s.-6.s.	.02
		6.sınıf	91	63.08	11.48				
		7.sınıf	81	58.74	10.75				
		8.sınıf	81	60.74	10.09				

*p<.05 (EMİÖ): Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

Tablo 4.7 incelendiğinde, boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyine göre akılcı olmayan inanç puan ortalamaları arasında herhangi anlamlı bir fark bulunmazken ($F_{(3-161)} = .16, p>.05$), boşanmamış ebeveyne sahip olan ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyine göre akılcı olmayan inanç puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3-384)} = 2.85, p<.05$). Gruplar arasında ortaya çıkan farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; 5. ve 6. sınıf ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puan ortalamalarının 7. sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre sınıf düzeyi değişkeninin akılcı olmayan inanç puan ortalamalarına ($\eta^2 = .02$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve sınıf düzeyi değişkenindeki gözlenen değişkenliğin akılcı olmayan inanç için %2'sini açıkladığı söylenebilir.

4.4.3. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Eğitim Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.8. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	Okur-yazar değil	15	65.66	8.06	1.96	0.08	
		Okur-yazar	9	69.66	8.60			
		İlkokul	49	62.55	11.51			
		Ortaokul	40	60.02	11.47			
		Lise	45	60.66	9.92			
		Üniversite	7	66.14	7.75			
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	Okur-yazar değil	26	66	12	2.97	0.01	Okuryazar değil-İlkokul-Ortaokul-Okuryazar>Lise
		Okur-yazar	21	64.28	9.32			
		İlkokul	154	61.61	10.22			
		Ortaokul	89	62.20	10.75			
		Lise	72	57.98	10.64			
		Üniversite	26	60.03	11.76			

*p<.05 (EMİÖ): Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

Tablo 4.8 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-164)} = 1.961$, $p > .05$).

Analiz sonuçları incelendiğinde, ebeveyni birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri arasında anne eğitim düzeyleri bakımından anlamlı bir fark görülmektedir ($F_{(5-382)} = 2.97$, $p < .05$). Yani ebeveyni birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri anne eğitim düzeyine göre değişmektedir. Ortaya çıkan bu farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; lise mezunu anneye sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri okur-yazar olmayanlara, okur-yazarlara, ilkokul mezunlarına ve ortaokul mezunlarına göre daha düşüktür. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre anne eğitim düzeyi değişkeninin akılcı olmayan inanç puan ortalamalarına ($\eta^2 = .03$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve sınıf düzeyi değişkenindeki gözlenen değişkenliğin akılcı olmayan inanç için %3'ünü açıkladığı söylenebilir.

4.4.4. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Eğitim Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.9. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p	
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMIÖ	Okur-yazar değil	7	59.57	8.14	.70	0.62
		Okur-yazar	12	66.25	11.94		
		İlkokul	34	62.23	12.50		
		Ortaokul	57	62.42	10		
		Lise	39	60.53	9.39		
		Üniversite	16	64	12.38		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMIÖ	Okur-yazar değil	9	66.33	7.87	1.38	0.22
		Okur-yazar	21	65.33	7.90		
		İlkokul	123	61.86	10.19		
		Ortaokul	98	60.03	11.87		
		Lise	99	60.78	10.85		
		Üniversite	38	61.78	10.69		

*p<.05 (EMIÖ): Ergenler için Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

Tablo 4.9 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)}=0.70$, $p>.05$). Baba eğitim durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır. Ebeveyne birlikte olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-382)}=1.38$, $p>.05$). Baba eğitim durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

4.4.5. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.10. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Anne Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Anne Mesleği	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamli Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	Ev hanımı	97	62.31	11.18	.57	0.71		
		Memur	8	60.25	9.8				
		İşçi	29	61.75	8.93				
		Emekli	1	64	--				
		Özel sektör	12	59	11.84				
		Serbest meslek	18	65.44	10.79				
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	Ev hanımı	314	61.80	10.61	2.52	0.02	İşçi>Serbest meslek	.03
		Memur	19	53.72	8.89				
		İşçi	31	62	11.81				
		Emekli	3	64.33	8.08				
		Özel sektör	10	65	14.14				
		Serbest meslek	11	55.94	6.78				

*p<.05 (EMİÖ): Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

Tablo 4.10 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin anne meslek durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)} = .57, p > .05$). Anne meslek durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

Analiz sonucunda, ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinde anne meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(5-382)} = 2.52, p < .05$). Yani ebeveyni birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri anne meslek durumlarına göre değişmektedir. Ortaya çıkan farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; annesi serbest meslekte çalışan öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeyleri, annesi ev hanımı olan öğrencilerinkinden daha düşüktür. Annesi işçi olarak çalışan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri annesi serbest meslekte çalışan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerine göre daha yüksektir. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeyleri annesi memur olan ve serbest meslekte çalışan öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeylerine göre daha yüksektir. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre anne mesleği değişkeninin akılcı olmayan inanç puan ortalamalarına ($\eta^2 = .03$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve anne mesleği değişkenindeki gözlenen değişkenliğin akılcı olmayan inanç için %3'ünü açıkladığı söylenebilir.

4.4.6. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.11. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Baba Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Baba Mesleği	N	\bar{X}	Ss	F	p
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	Çalışmıyor	15	62.33	8.02	.94	0.46
		Memur	13	63.07	13.91		
		İşçi	53	60.24	10.89		
		Emekli	3	58.66	11.06		
		Özel sektör	11	68.00	7.41		
		Serbest meslek	62	62.79	11.15		
		Şoför	8	63.25	7.18		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	EMİÖ	Çalışmıyor	6	66.83	12.73	.87	0.52
		Memur	44	58.97	11.66		
		İşçi	103	61.74	11.72		
		Emekli	17	63.41	9.71		
		Özel sektör	45	62.31	11.78		
		Çiftçi	7	65.57	8.61		
		Serbest meslek	131	61.16	9.58		
Şoför	35	60.51	9.79				

*p<.05 (EMİÖ): Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

Tablo 4.11 incelendiğinde, boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin baba meslek durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)} = 0.57, p > .05$). Baba meslek durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır. Ebeveyne birlikte olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin baba meslek durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(7-380)} = 0.87, p > .05$). Baba meslek durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

4.4.7. Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Düzeylerinin Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.12. Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Ebeveyn Boşanıp Boşanmama Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

		Boşanma Durumu	N	\bar{X}	Ss	t	p
EMİÖ	Boşanmış	165	62.24	10.70	-0.84	0.40	
	Boşanmamış	388	61.40	10.74			

*p<.05(EMİÖ): Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

Tablo 4.12'de görüldüğü gibi öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin ebeveynlerinin boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t = -.84$,

p>.05). Başka bir deyişle öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeyleri ebeveynlerinin boşanmış olup olmamasına göre değişmemektedir.

4.4.8. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.13. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

		Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Boşanmış Ebeveyne Sahip Öğrenciler	ÇDÖ	Kız	88	13.95	8.65	0.51	0.61
		Erkek	77	13.35	6.50		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Öğrenciler	ÇDÖ	Kız	207	11.88	7.50	-0.61	0.53
		Erkek	181	12.33	6.72		

*p<.05 (ÇDÖ): Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Tablo 4.13'te görüldüğü gibi boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin cinsiyete göre depresyon düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t_{165} = .51, p > .05$). Anne-babası birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin cinsiyete göre depresyon düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda da yine kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t_{388} = -.61, p > .05$).

4.4.9. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.14. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Sınıf	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	ÇDÖ	5.sınıf	44	12.93	8.57	0.30	0.82		
		6.sınıf	34	14.58	8.74				
		7.sınıf	46	13.82	6.64				
		8.sınıf	41	13.53	7.08				
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	ÇDÖ	5.sınıf	135	10.60	6.42	4.01	0.00	6.s-8.s.>5.s	.03
		6.sınıf	91	13.01	7.70				
		7.sınıf	81	11.90	5.75				
		8.sınıf	81	13.75	8.38				

*p<.05 (ÇDÖ): Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Anne-babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerine bakıldığında ise sınıf düzeyleri bakımından anlamlı bir fark görülmemektedir ($F_{(3-164)} = .30, p > .05$). Anne-babası birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeyleri arasında sınıf düzeyleri bakımından

anlamli bir fark görülmektedir ($F_{(3-384)}=4.01, p<.05$). Başka bir deyişle, anne-babası birlikte olan ortaokul ğrencilerinin depresyon düzeyleri sınıf düzeyine göre değişmektedir. Ortaya çıkan bu farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; 5.sınıf öğrencileri ile 6.sınıf ve 8.sınıf öğrencileri arasında farklılaşma görülmektedir. Ebeveynleri birlikte olan 5.sınıf ğrencilerinin depresyon düzeyleri, ebeveynleri boşanmış 6.sınıf ve 8.sınıf öğrencilerine göre daha düşüktür. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre sınıf düzeyi değişkeninin depresyon puan ortalamalarına ($\eta^2= .03$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve sınıf düzeyi değişkenindeki gözlenen değişkenliğin depresyon için %3'n açıkladığı söylenbilir.

4.4.10. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul ğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.15. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul ğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamli Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul ğrenciler	D	Okur-yazar değil	15	13.26	6.19	1.00	0.41	
		Okur-yazar	9	17.33	8.21			
		İlkokul	49	14.08	7.99			
		Ortaokul	40	14.55	6.79			
		Lise	45	11.95	8.44			
		niversite	7	13.00	7.72			
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul ğrenciler	D	Okur-yazar değil	26	14.00	7.22	2.31	Okur yazar>ilkokul, Ortaokul, Lise, niversite	.03
		Okur-yazar	21	16.52	8.23			
		İlkokul	154	11.77	6.80			
		Ortaokul	89	11.74	7.45			
		Lise	72	11.29	6.67			
		niversite	26	12.00	7.38			

* $p<.05$ (D): Çocuklar İçin Depresyon leği

Tablo 4.15 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin depresyon düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)}=1.00, p>.05$). Anne eğitim durumuna göre anlamli fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır. Ebeveyni birlikte olan ortaokul ğrencilerinin depresyon düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre anlamli bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F_{(5-382)}=2.31, p<.05$). Başka bir deyişle, anne-babası birlikte olan öğrencilerin depresyon düzeyleri anne eğitim durumlarına göre değişmektedir. Ortaya çıkan bu farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; annesi yalnızca okur yazar olan öğrencilerin depresyon puanları, annesi ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve niversite mezunu olan öğrencilerin depresyon puanlarından daha yüksektir. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre anne eğitim düzeyi değişkeninin akılcı olmayan inanç puan ortalamalarına ($\eta^2= .03$) etkisi küçük düzeyde

bulunmuştur ve anne eğitim düzeyi değişkenindeki gözlenen değişkenliğin depresyon için %3'ünü açıkladığı söylenebilir.

4.4.11. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.16. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

			Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	ÇDÖ	Okur-yazar değil	7	13.14	7.49	0.70	0.62			
		Okur-yazar	12	15.25	6.71					
		İlkokul	34	15.35	8.49					
		Ortaokul	57	13.56	7.37					
		Lise	39	12.61	8.25					
		Üniversite	16	12.12	6.71					
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	ÇDÖ	Okur-yazar değil	9	21.33	7.87	4.33	0.00	Okur-yazar değil>Okur yazar, İlkokul, Ortaokul, Lise, Üniversite	Okur yazar>Ortaokul	.05
		Okur-yazar	21	14.95	7.45					
		İlkokul	123	12.13	6.48					
		Ortaokul	98	11.11	6.96					
		Lise	99	11.86	7.53					
		Üniversite	38	11.34	6.74					

*p<.05 (ÇDÖ): Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Tablo 4.16 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin depresyon düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)} = .70, p > .05$). Baba eğitim durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır. Ebeveyne birlikte olan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F_{(5-382)} = 4.33, p < .05$). Başka bir deyişle, anne-babası birlikte olan öğrencilerin depresyon düzeyleri baba eğitim durumlarına göre değişmektedir. Ortaya çıkan bu farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; babası yalnızca okur yazar olmayan öğrencilerin depresyon puanları, babası okur yazar olan, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunu olan öğrencilerin depresyon puanlarından daha yüksektir. Bir diğer anlamlı fark ise babası okur yazar olan öğrenciler ile babası ortaokul mezunu öğrenciler arasındadır. Babası okur yazar olan öğrencilerin depresyon puanları, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin depresyon puanlarından daha yüksektir. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre baba eğitim düzeyi değişkeninin depresyon puan ortalamalarına ($\eta^2 = .05$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve baba eğitim düzeyi değişkenindeki gözlenen değişkenliğin depresyon için %5'ini açıkladığı söylenebilir.

4.4.12. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.17. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

			Anne Mesleği	N	\bar{X}	Ss	F	P
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	ÇDÖ	Ev Hanımı	97	14.07	7.40	1.71	0.13	
		Memur	8	8.00	2.92			
		İşçi	29	13.62	8.01			
		Emekli	1	18.00	-			
		Özel Sektör	12	10.58	8.46			
		Serbest Meslek	18	15.94	8.84			
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	ÇDÖ	Ev hanımı	314	12.20	7.20	0.88	0.49	
		Memur	19	11.42	8.52			
		İşçi	31	13.35	7.09			
		Emekli	3	11.33	2.51			
		Özel sektör	10	8.60	4.83			
		Serbest meslek	11	10.18	4.87			

*p<.05 (ÇDÖ): Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Tablo 4.17 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)}=1.71, p>.05$). Anne eğitim durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

Yine tablo incelendiğinde ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-382)}=.88, p>.05$). Anne eğitim durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

4.4.13. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.18. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Baba Mesleğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Baba Mesleği	N	\bar{X}	Ss	F	p
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	ÇDÖ	Çalışmıyor	15	15.20	10.01	0.80	0.56
		Memur	13	10.38	7.21		
		İşçi	53	13.79	8.02		
		Emekli	3	11.00	5.56		
		Özel sektör	11	13.09	4.90		
		Serbest mes	62	13.69	7.42		
		Şoför	8	17.00	7.50		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	ÇDÖ	Çalışmıyor	6	10.83	3.54	1.33	0.23
		Memur	44	10.50	5.99		
		İşçi	103	11.60	6.87		
		Emekli	17	10.88	4.34		
		Özel sektör	45	13.68	9.37		
		Çiftçi	7	8.00	6.60		
		Serbest mes	131	12.76	6.92		
Şoför	35	12.65	8.02				

*p<.05 (ÇDÖ): Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Tablo 4.18 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin depresyon düzeylerinin baba meslek durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)} = .80, p > .05$). Baba meslek durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır. Ebeveyne birlikte olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin baba meslek durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(7-380)} = 1.33, p > .05$). Baba meslek durumuna göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

4.4.14. Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.19. Ergenlerin Depresyon Puanlarının Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

	Boşanma Durumu	N	\bar{X}	Ss	t	p	η^2
ÇDÖ	Boşanmış	165	13.67	7.70	-2.31	0.02	.02
	Boşanmamış	388	12.09	7.14			

*p<.05(ÇDÖ): Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Tablo 4.19'da görüldüğü gibi ergenlerin depresyon düzeylerinin ebeveynlerinin boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($t = -2.31, p < .05$). Başka bir deyişle ergenlerin depresyon düzeyleri ebeveynlerinin boşanmış olup olmamasına göre değişmektedir. Ebeveyne boşanmış ergenlerin depresyon düzeyleri ebeveyne birlikte yaşayan ergenlere göre

yüksektir. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre ebeveynlerin boşanıp boşanmaması değişkeninin depresyon puan ortalamalarına ($\eta^2 = .02$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve ebeveynlerin boşanıp boşanmaması değişkenindeki gözlenen değişkenliğin depresyon için %2'sini açıkladığı söylenebilir.

4.4.15. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.20. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

		Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Boşanmış Ebeveyne Sahip Öğrenciler	RTÖ	Kız	88	52.54	12.20	-0.08	0.93
		Erkek	77	52.68	10.18		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Öğrenciler	RTÖ	Kız	207	49.88	11.35	-0.25	0.79
		Erkek	181	50.16	10.20		

* $p < .05$ (RTÖ): Ruminatif Tepki Ölçeği

Tablo 4.20'de görüldüğü gibi boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin cinsiyete göre ruminasyon düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t_{165} = -.08$, $p > .05$). Ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin cinsiyete göre ruminasyon düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t_{388} = -.25$, $p > .05$).

4.4.16. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.21. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Sınıf Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Sınıf	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	RTÖ	5.sınıf	44	51.18	11.91	1.73	0.16		
		6.sınıf	34	53.79	10.96				
		7.sınıf	46	50.58	10.82				
		8.sınıf	41	55.43	11				
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencileri	RTÖ	5.sınıf	135	47.89	11.20	2.81	0.03	7.s-8.s>5.s	.02
		6.sınıf	91	50.72	10.74				
		7.sınıf	81	51.02	9.58				
		8.sınıf	81	51.74	11.04				

* $p < .05$ (RTÖ): Ruminatif Tepki Ölçeği

Tablo 4.21 incelendiğinde, ebeveyni boşanmış olan öğrencilerin ruminasyon puanlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($F_{(3-161)}=1.73$, $p>.05$). Sınıf düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

Yine tablo incelendiğinde ebeveyni birlikte olan öğrencilerin ruminasyon puanlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(3-384)}=2.81$, $p<.05$). Analiz sonucuna göre ebeveyni birlikte olan öğrencilerin ruminasyon puanlarının sınıf düzeyine göre değiştiği söylenebilir. Ortaya çıkan bu farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; 5.sınıfta öğrenim gören ebeveyni birlikte olan öğrencilerin ruminasyon düzeyleri 7.sınıfta öğrenim gören ve 8.sınıfta öğrenim gören ebeveyni birlikte olan öğrencilerden daha düşüktür. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre sınıf düzeyi değişkeninin ruminasyon puan ortalamalarına ($\eta^2= .02$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve sınıf düzeyi değişkenindeki gözlenen değişkenliğin ruminasyon için %2'sini açıkladığı söylenebilir.

4.4.17. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.22. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	RTÖ	Okur-yazar değil	15	56	8.07	0.50	0.77
		Okur-yazar	9	52	7.96		
		İlkokul	49	51	13.44		
		Ortaokul	40	52	10.69		
		Lise	45	50	10.69		
		Üniversite	7	52	11.44		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	RTÖ	Okur-yazar değil	26	50.57	9.47	1.16	0.32
		Okur-yazar	21	52.80	10.66		
		İlkokul	154	49.55	11.03		
		Ortaokul	89	51.66	11.18		
		Lise	72	48.66	10.01		
		Üniversite	26	48.03	11.55		

* $p<.05$ (RTÖ): Ruminatif Tepki Ölçeği

Tablo 4.22 incelendiğinde, boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin ruminasyon puanlarında anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(5-159)}=.50$, $p>.05$). Anne eğitim düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

Yine tabloya bakıldığında, ebeveyni birlikte olan öğrencilerin ruminasyon puanlarında anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(5-382)} = 1.16, p > .05$). Anne eğitim düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

4.4.18. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.23. Boşanmış ve Boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının baba eğitim düzeyine ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

		Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	RTÖ	Okur-yazar değil	7	55.14	8.82	0.55	0.73
		Okur-yazar	12	51.33	8.99		
		İlkokul	34	51.61	14.08		
		Ortaokul	57	54.35	10.45		
		Lise	39	51.46	10.21		
		Üniversite	16	51.18	12.91		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	RTÖ	Okur-yazar değil	9	58.33	11.56	1.36	0.23
		Okur-yazar	21	52.19	10.23		
		İlkokul	123	49.62	10.75		
		Ortaokul	98	49.91	11.77		
		Lise	99	49.29	9.97		
		Üniversite	38	50.23	10.44		

* $p < .05$ (RTÖ): Ruminatif Tepki Ölçeği

Tablo 4.23 incelendiğinde, boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin ruminasyon puanlarında baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)} = .55, p > .05$). Baba eğitim düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

Yine tabloya bakıldığında, ebeveyni birlikte olan ergenlerin ruminasyon puanlarında baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F_{(5-382)} = 1.36, p > .05$). Baba eğitim düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

4.4.19. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.24. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Anne Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Anne Mesleği	N	\bar{X}	Ss	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	RTÖ Ev hanımı	97	52.36	11.84	0.15	0.97		
	Memur	8	50.62	8.76				
	İşçi	29	53.34	9.50				
	Emekli	1	54	--				
	Özel sektör	12	54.58	11.22				
	Serbest meslek	18	52.27	12.84				
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	RTÖ Ev hanımı	314	50.58	10.82	2.37	0.03	Ev hanımı- İşçi>Emekli	.03
	Memur	19	46.21	10.73				
	İşçi	31	50.45	10.01				
	Emekli	3	36	5.19				
	Özel sektör	10	44	12.15				
	Serbest meslek	11	48.36	9.03				

*p<.05(RTÖ): Ruminatif Tepki Ölçeği

Tablo 4.24'te görüldüğü üzere, boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin ruminasyon puanlarının anne meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F_{(5-159)} = .15, p > .05$). Anne eğitim düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

Yine Tablo 4.24'e bakıldığında, ebeveyne birlikte olan öğrencilerin ruminasyon düzeylerinde anne meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(5-382)} = 2.37, p < .05$). Yani ebeveyne birlikte yaşayan öğrencilerin ruminasyon düzeyleri anne meslek durumlarına göre değişmektedir. Ortaya çıkan bu farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; annesi emekli olan öğrencilerin ruminasyon düzeyleri annesi ev hanımı olan öğrencilerin ruminasyon düzeylerinden ve annesi işçi olan öğrencilerin ruminasyon düzeylerinden daha düşüktür. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre anne mesleği değişkeninin ruminasyon puan ortalamalarına ($\eta^2 = .03$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve anne mesleği değişkenindeki gözlenen değişkenliğin ruminasyon için %3'ünü açıkladığı söylenebilir.

4.4.20. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Baba Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.25. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Baba Mesleğine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Baba Mesleği	N	\bar{X}	Ss	F	p
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	Çalışmıyor	15	56.20	8.85	0.76	0.59
	Memur	13	48.15	10.94		
	İşçi	53	52.96	12.21		
	Emekli	3	48.66	9.50		
	Özel sektör	11	54.54	11.75		
	Serbest me	62	52.01	11.15		
	Şoför	8	54.25	10.72		
Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrenciler	Çalışmıyor	6	53.66	9.07	1.26	0.26
	Memur	44	47.84	11.40		
	İşçi	103	48.66	9.85		
	Emekli	17	48.05	11.57		
	Özel sektör	45	50.93	11.17		
	Çiftçi	7	45.85	10.25		
	Serbest me	131	51.37	11.02		
	Şoför	35	51.60	11.24		

*p<.05 (RTÖ): Ruminatif Tepki Ölçeği

Tablo 4.25'e bakıldığında, boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin ruminasyon puanlarında baba meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F_{(6-158)} = .76, p > .05$). Baba eğitim düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

Analiz sonucunda, boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilerin ruminasyon puanlarında baba meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F_{(7-380)} = 1.26, p > .05$). Baba eğitim düzeyine göre anlamlı fark olmadığından post hoc testleri yapılmamıştır.

4.4.21. Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Düzeylerinin Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 4.26. Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Ebeveynlerinin Boşanıp Boşanmama Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

	Boşanma Durumu	N	\bar{X}	Ss	t	p	η^2
RTÖ	Boşanmış	165	52.61	11.27	-2.55	0.01	.02
	Boşanmamış	388	50.01	10.81			

*p<.05 (RTÖ): Ruminatif Tepki Ölçeği

Tablo 4.26'da görüldüğü gibi öğrencilerin ruminasyon düzeylerinin ebeveynlerinin boşanıp boşanmama durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($t = -2.55, p < .05$). Başka bir

deyişle öğrencilerin ruminasyon düzeyleri ebeveynlerinin boşanmış olup olmamasına göre değişmektedir. Ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin ruminasyon düzeyleri ebeveyni boşanmış öğrencilere göre daha düşüktür. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre ebeveynlerin boşanıp boşanmaması değişkeninin ruminasyon puan ortalamalarına ($\eta^2 = .02$) etkisi küçük düzeyde bulunmuştur ve ebeveynlerin boşanıp boşanmaması değişkenindeki gözlenen değişkenliğin ruminasyon için %2'sini açıkladığı söylenebilir.

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgulara yönelik tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

5.1. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç, Depresyon ve Ruminasyon Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Hem boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin, hem de anne babası birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgunun, alanyazında karşımıza çıkan ve akılcı olmayan inanç ile depresyon arasında pozitif yönde korelasyon bulunduğunu ortaya koyan çalışmalarla (Camatta ve Nagoshi, 1995; Cash, 1984; Göller, 2010; LaPointe ve Crandell, 1980; McDermut, Haaga ve Bilek, 1997; McNaughton, Patterson, Smith ve Grant, 1995; Nelson, 1977; Oei ve ark., 1994; Tanhan, 2014) tutarlı olduğu ve bu iki kavramın birbirlerini etkilediğine ilişkin bulguları desteklediği görülmektedir.

Bununla birlikte bu çalışmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon ve depresyon puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Hem boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin hem de anne babası birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon ve depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgunun, alanyazında ruminasyon ile depresyon arasında pozitif yönde korelasyon bulunduğunu ortaya koyan araştırma (Belman, Peltier, Nee, Kross, Deldin ve Jonides 2011; Erdur-Baker, Özgülük, Turan ve Demirci-Danışık; 2009; Gilbert, Cheung, Irons ve McEwan, 2005; Nolen-Hoeksema, 1991; Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991; Nolen-Hoeksema, Morrow ve Fredrickson, 1993) sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği göze çarpmaktadır. Diğer yandan, Smith, Lauren, Alloy ve Abramson (2006), ise depresyona yönelik bilişsel risk, ruminasyon, umutsuzluk ve intihar düşünceleri üzerine yaptıkları çalışmada ruminasyonun depresyona yönelik bilişsel risk, umutsuzluk ve intihar düşünceleriyle pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Alanyazın incelendiğinde, ruminatif eğilimlerin, bireylerin olumsuz duygudurumları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Abela, Vanderbilt ve Rochon, 2004; Blaney, 1986; Nolen-Hoeksema, 1991). Bu bulgulardan hareketle, bu çalışmada elde edilen ruminasyon-depresyon arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişkinin beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.

Araştırmada, boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon ve akılcı olmayan inanç puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Hem boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin hem de anne babası birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon ve akılcı olmayan inanç düzeyleri arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alanyazın incelendiğinde ruminasyon ve depresyon arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma olmasına rağmen ruminasyon ile akılcı olmayan inanç ilişkisini inceleyen çok az sayıda çalışma mevcuttur. Araştırmanın, ruminasyon ve akılcı olmayan inanç arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğuna ilişkin bu bulgusu Szasz (2011)'in araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Araştırmanın üç temel değişkeninin birbirleriyle pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu bulgusu, bu üç değişkenin kuramsal olarak birbirlerine çok yakın kavramlar olmasıyla açıklanabilir. Ellis'in, tüm ruhsal rahatsızlıkların temelinde akılcı olmayan inançların bulunduğu görüşü, akılcı olmayan inanç ile depresyon arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişkiyi açıklayan faktörlerden biri olarak gösterilebilir.

5.2. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon Puanları Arasındaki İlişkide Ruminasyon Puanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkide ruminasyon puanlarının aracı rol oynayıp oynamadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkide ruminasyon puanları kısmi aracı rol oynamaktadır. Baron ve Kenny (1986) aracı değişkeni, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini güçlendiren değişken olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkide ruminasyon puanlarının aracı rolünün bulunması, ruminasyonun, depresyonun akılcı olmayan inanç düzeyi üzerindeki yordayıcılığını güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın değişkenler arası korelasyonlarına bakıldığında, üç değişkenin de birbirleriyle ilişkili olduğu göze çarpmaktadır. Öğrencilerin ruminasyon puanlarının hem depresyon puanlarıyla hem akılcı olmayan inanç puanlarıyla pozitif yönlü anlamlı ilişkiye sahip olması göz önüne alındığında ruminasyonun aracılığı beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Lee, Toussaint ve Hyun (2009), üniversite öğrencilerinin başkalarını affetme ve depresyon düzeyleri ilişkisinde ruminasyonun aracı rol oynadığı ve ruminasyonun, depresyona sebep oluşturan bir faktör olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Stoia-Caraballo, Rye, Pan, Kirschman, Lutz-

Zois ve Lyons (2008), üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmada ruminasyonun ve depresyonun, başkalarını affetme ve uyku kalitesi arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Lucas, Young, Zhdanova ve Alexander'ın (2010), 19-74 yaş aralığındaki 278 katılımcıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, ruminasyonun, insanların kendilerine ve başkalarına ilişkin adalet inançları ve affetme ilişkisinde aracı rol oynadığı kaydedilmiştir. Stark, Brookman ve Frazier (1990) ise çocuklarla yaptıkları çalışmada, Akılcı olmayan inançların, depresyon tedavisinde aracı rol oynadığını ortaya koymuştur.

Alanyazındaki bu çalışmalar ışığında, akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon kavramlarının aracı değişken kullanıldığı modellerin anlamlı olarak doğrulanması, bu araştırmada elde edilen ruminasyonun akılcı olmayan inanç ve depresyon ilişkisinde aracı rol oynadığı bulgularıyla paralellik göstermektedir.

5.3. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç Puanlarının Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine, Anne Babalarının Eğitim Düzeyine, Anne Babalarının Mesleğine ve Anne Babalarının Boşanıp Boşanmama Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının mesleğine, anne babalarının eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin cinsiyete göre akılcı olmayan inançlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Boyacıoğlu (2010), ortaokul öğrencileriyle yaptığı çalışmada, kız ve erkek öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Çivitci (2006), ergenlerin mantık dışı inançlarını sosyodemografik değişkenlere göre incelediği çalışmasında, kız ve erkek ergenlerin mantıkdışı inanç düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini saptamıştır. Dye ve Eckhard (2000), üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada irrasyonel inançların cinsiyete göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmışlardır. Yine Tümçaya ve İflazoğlu (2000), üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada akılcı olmayan inanç düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bu araştırmanın boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilerin akılcı olmayan inançlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusunun, yukarıda değinilen araştırma bulgularıyla tutarlı olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu, öğrencilerin birbirleriyle yakın yaş ve eğitim düzeyine sahip olması ile açıklanabilmektedir (Boyacıoğlu, 2010). Bilişsel bir süreç olarak ele alınan akılcı olmayan inanç kavramının, bireylerin bilişsel gelişimleriyle bağlantılı olduğu düşünülebilir. Bu noktada öğrencilerin yakın yaş ve eğitim düzeyine sahip olması, akılcı olmayan inanç düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmamasının sebebi olarak değerlendirilebilir. Ancak elde edilen bu sonucun Altıntaş'ın (2006) liseli kız ergenlerin akılcı

olmayan inanç düzeylerinin erkek ergenlere göre daha yüksek olduğunu bulduğu araştırma sonucuyla farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyine göre akılcı olmayan inançlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı, boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının ise sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveyni birlikte olan 7. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri, 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinden daha düşük olduğu saptanmıştır. Bir diğer deyişle alt sınıftaki öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeyleri, 7. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinden yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, alanyazında göze çarpan üst sınıf düzeyindeki öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarının alt sınıf düzeyindeki öğrencilerin puanlarından daha düşük olduğu saptanan çalışmaları (Akbağ, 2000; Göller, 2010) destekler niteliktedir. Bu bulgu, çocuğun ergenliğe geçiş döneminde uyum sorunlarını daha fazla yaşadığı ve bu sebeple ilk ergenliğe giriş dönemi olan 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin daha yüksek olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Diğer yandan, Oğuz (1999), 5 ayrı fakülteden birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar toplam 557 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada, dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin bilişsel çarpıtma düzeylerinin birinci sınıftakilere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Boyacıoğlu (2010) ise, sınıf düzeyinde yaptığı karşılaştırmada ise 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarının 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden daha düşük olduğunu saptamıştır. Bununla birlikte, alanyazında akılcı olmayan inanç düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Ağır, 2007; Demir, 2003; Tümkaya ve İflazoğlu, 2000; Yurtal, 2001). Bu noktada bu araştırmadan elde edilen sonuçların yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarından farklılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre akılcı olmayan inançlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiş; ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının anne eğitim durumlarına göre farklılaştığı görülürken, ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarında anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir. Anne babası birlikte olan ortaokul öğrencileri incelendiğinde, annesi lise mezunu olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının, annesi okur yazar olmayan, yalnızca okur yazar olan, ilkokul mezunu ve ortaokul mezunu olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarından düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bir diğer deyişle, ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencileri arasında, anne eğitim seviyesi düşük olan

ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri anne eğitim seviyesi lise düzeyinde olan ortaokul öğrencilerine oranla yüksek bulunmuştur. Bu bulgu; alanyazında göze çarpan, anne eğitim durumu ile akılcı olmayan inanç düzeyinin ters yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğuna yönelik çalışmaları (Altıntaş, 2006; Çivitci, 2006) destekler niteliktedir. Bu bulgu, çeşitli nedenlerle eğitim hayatında istediği başarıyı elde edemeyen annenin, bu başarıyı çocuğundan bekleyerek bu konuda onun mutlak başarılı olmasına ilişkin telkinler yoluyla çocukta başarı talebine yönelik akılcı olmayan inançları tetiklediği şeklinde yorumlanabilir.

Kılıçarslan (2009), ergenlerle yaptığı çalışmada akılcı olmayan inançların, anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Akılcı olmayan inançların anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığını ortaya koyan bir diğer araştırma ise Kartol'un (2013) lise son sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarını duygusal zekâ ve çeşitli değişkenler açısından incelediği çalışmadır. Boyacıoğlu (2010) da akılcı olmayan inanç düzeylerinin anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu noktada bu araştırmadan elde edilen sonuçların yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarından farklılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre akılcı olmayan inançlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte ve boşanmış olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarında baba eğitim durumuna göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Bu bulgunun; alanyazında gözlenen, akılcı olmayan inançların baba eğitim durumuna göre farklılaşmadığını ortaya koyan araştırma sonuçlarıyla (Altıntaş, 2006; Boyacıoğlu, 2010; Erdin, 2016; Kartol, 2013; Kılıçarslan, 2009; Tümkiye ve İflazoğlu, 2000) benzerlik gösterdiği görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun annelerinin ev hanımı olması sebebiyle babadan ziyade anne ile vakit geçirmeleriyle ve babalarından çok anneleriyle iletişim kurmaları ile açıklanabilir. Araştırmanın, baba eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançların farklılaşmadığına ilişkin bu bulgusunun, baba eğitim düzeyi azaldıkça mantıkdışı inanç düzeyinin arttığını ortaya koyan araştırma sonuçlarıyla (Çivitci, 2006; Yıldız, 2016) farklılaştığı göze çarpmaktadır.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin anne mesleklerine göre akılcı olmayan inançlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin anne mesleklerine göre farklılaştığı görülürken, ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinde anne mesleklerine göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Anne babası birlikte olan ortaokul öğrencileri incelendiğinde, annesi serbest meslekte çalışan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin, annesi işçi olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinden düşük olduğu; annesi ev hanımı olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin annesi memur olanların akılcı olmayan inanç düzeylerinden yüksek

olduğu; annesi memur olan ve serbest meslekte çalışan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin annesi özel sektörde çalışan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyinden düşük olduğu göze çarpmaktadır. Araştırma bulgularına genel olarak bakıldığında, en düşük akılcı olmayan inanç düzeyi, annesi memur olan ortaokul öğrencilerindeyken; en yüksek akılcı olmayan inanç düzeyi annesi özel sektörde çalışan ve annesi ev hanımı olan ortaokul öğrencilerindedir. Bu bulgu, yine bu araştırmanın ortaokul öğrencilerinin anne eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inanç düzeylerinin farklılaştığı bulgusu ile tutarlıdır. Ortaokul öğrencilerinin anne eğitim seviyesinin yükselmesiyle akılcı olmayan inanç düzeylerinin düşmesine paralel olarak, yüksek seviyede eğitim gerektiren mesleklerden olan memur annelere sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri, ev hanımı annelere sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinden düşüktür. Tümkiye ve İflazoğlu (2000) ise üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada akılcı olmayan inanç düzeyinin anne mesleğine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Duran, Karadaş ve Kaynak (2017), hemşirelik öğrencilerinin olumsuz otomatik düşünceleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi çeşitli sosyodemografik değişkenler açısından inceledikleri araştırmalarında; olumsuz otomatik düşüncelerin anne mesleğine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bu noktada bu araştırmadan elde edilen sonuçların yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarından farklılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin baba mesleğine göre akılcı olmayan inançlarının anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte ve boşanmış olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinde baba mesleğine göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Araştırmanın bu bulgusu, alanyazında var olan ve akılcı olmayan inanç düzeyinin baba mesleğine göre farklılık göstermediğini ortaya koyan araştırmalarla (Duran, Karadaş ve Kaynak, 2017; Tümkiye ve İflazoğlu, 2000) tutarlıdır. Araştırmanın bu bulgusu da yine öğrencilerin babadan ziyade anne ile vakit geçirmeleriyle ve babalarından çok anneleriyle iletişim kurmaları ile açıklanabilir.

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin ebeveynlerinin boşanmış olup olmamasına göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeyleri, ebeveynlerinin boşanmış olup olmamasına göre farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, Bilge ve Arslan'ın (2016), yetişkin bireylerin akılcı olmayan inanç düzeylerini inceledikleri araştırmada ulaşılan, bireylerin boşanıp boşanmamalarına göre akılcı olmayan inanç düzeylerinin farklılaşmadığı bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Alanyazın incelendiğinde akılcı olmayan inançla ilgili birçok çalışmanın varlığı göze çarpmaktadır. Ancak alanyazında, boşanmış ebeveyne sahip bireyler ile boşanmamış ebeveyne sahip bireylerin akılcı olmayan inançlarını karşılaştırmalı olarak inceleyen oldukça az sayıda

çalışma mevcuttur. Laumann-Billings ve Emery'nin (2000), kolej öğrencileriyle yaptıkları araştırmada, ebeveynleri boşanan kolej öğrencilerinin olumsuz otomatik düşüncelerinin daha fazla olduğu kaydedilmiştir. Dong, Wong ve Ollendick (2002) de Çin'de ebeveyni boşanmış ve boşanmamış 8-14 yaş arası çocuklarla yaptıkları araştırmada boşanmış ailelerin çocuklarının daha yüksek seviyede takıntılı düşüncelere sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Amato (2001), Amerika'da 1990-2000 yılları arasında yapılan çalışmaları incelediği araştırmasında, anne babası boşanmış öğrencilerin ruh sağlıklarında ve olumlu davranışlarında önemli bir azalma olduğunu kaydetmiştir. Bu noktada bu araştırmada elde edilen sonuçların, yukarıdaki araştırma sonuçlarından farklılık gösterdiği söylenebilir.

5.4. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyne Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Depresyon Puanlarının Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine, Anne Babalarının Eğitim Düzeyine, Anne Babalarının Mesleğine ve Anne Babalarının Boşanıp Boşanmama Durumlarına Göre Farklaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının mesleğine, anne babalarının eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin cinsiyete göre depresyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırma bulgusuna paralel olarak, Kılıç Yıldız ve Dağ (2017), üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada depresyonun cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır. Alanyazın incelendiğinde, bu araştırmanın cinsiyet ve depresyon ilişkisine yönelik bulgularını destekler nitelikte çalışmalar görülmektedir (Ceylan, Algan, Yalçın, Yalçın, Akın ve Köse, 2017; Karakuş, 2003; Talo Yıldırım ve Karaman, 2017; Uz Baş, 2003; Yiğit, 2008;).

Diğer yandan, alanyazın incelendiğinde bu çalışma sonuçlarıyla farklılaşan kızların erkeklerden daha depresif olduğu yönünde araştırma sonuçları da göze çarpmaktadır (Aslıhan, 1998; Husaini, Moore, Castor, Naser, Griffin, Linn ve Whitten-Stovall, 1991; Marcotte, Alain ve Gosselin, 1999; Petterson, VanderLaan ve Vasey, 2017; Stapley ve Haviland, 1989; Şar, 2006).

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyine göre depresyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı, boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının ise sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Ebeveyni birlikte olan 5.sınıf öğrencilerinin depresyon düzeylerinin, 6. ve 8. sınıf öğrencilerinin depresyon düzeylerinden daha düşük olduğu saptanmıştır. Tüm sınıf düzeylerine bakıldığında, en yüksek depresyon seviyesine sahip grubun 8. sınıf öğrencileri olduğu görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusu, alanyazında 8. sınıf

öğrencilerinin depresyon düzeylerinin diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek olduğuna ilişkin bulgulara ulaşan çalışmalarla (Adıyaman, 2010; Şar, 2006; Yiğit, 2008; Yu ve Seligman, 2002) tutarlılık gösterdiği, Ancak Uz Baş'ın (2003) , ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıflarda okuyan öğrencilerin sosyal becerileri ve okul uyumu ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında depresyon düzeyinin sınıflara göre farklılık göstermediği yönündeki bulgusuyla farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. 8. sınıfların depresyon düzeyinin diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek olması, bu öğrencilerin gerek ebeveynleriyle gerekse öğretmenleriyle ergenlik kaynaklı sorunları daha yoğun yaşaması ile açıklanabilir. Bununla birlikte 8. sınıf öğrencilerinin ortaöğretime geçiş sınavına ilişkin yaşayabilecekleri stresin, bu öğrencilerin depresyon düzeylerini artırabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre depresyon düzeylerinin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre farklılaştığı görülürken, ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinde anne eğitim durumuna göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Anne babası birlikte olan ortaokul öğrencileri incelendiğinde, annesi yalnızca okur yazar olan ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının, annesi ilköğretim mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunu olan öğrencilerin depresyon puanlarından daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bir diğer deyişle, annesi yalnızca okur yazar olan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeyleri, annesi daha üst seviyede eğitim almış ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinden yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusu, anne eğitim seviyesinin yükselmesiyle depresyon düzeyinin düştüğünü bulan araştırma sonuçlarıyla (Çam-Çelikel ve Erkorkmaz, 2008; Yu ve Seligman, 2002) benzerlik gösterirken, bireylerin depresyon düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermediğini ortaya koyan çalışma sonuçlarıyla (Erözkan, 2009; Kahraman, 2015; Karakuş, 2003; Kaya, Genç, Kaya ve Pehlivan, 2008;) ise farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. Düşük eğitim seviyesine sahip anne-babaların çocuklarına daha fazla ceza verdiklerine ilişkin araştırma bulgusu (Toros, Bilgin, Buğdaycı, Şaşmaz, Kurt ve Çamdeviren, 2004) göz önünde bulundurulduğunda, bu annelerin çocuklarıyla iletişim kurma noktasında daha fazla zorluk çektikleri düşünülebilir. Bu durumun da çocukların depresyon düzeyini artırabileceği yorumu yapılabilir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre depresyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre farklılaştığı görülürken, ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinde baba eğitim durumuna göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Anne babası birlikte olan ortaokul öğrencileri incelendiğinde, babası okuma yazma bilmeyen ortaokul öğrencilerinin depresyon

puanlarının, babası okur yazar olan, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunu olan ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarından daha yüksek olduğu gözle çarpılmaktadır. Bir diğer deyişle, babası okuma yazma bilmeyen ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeyleri, babası daha üst seviyede eğitim almış ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinden yüksek bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde bu bulgunun Yu ve Seligman'ın (2002) baba eğitim düzeyinin yükselmesiyle ergenin depresyon düzeyinin düştüğüne yönelik bulgularıyla ve Çam-Çelikel ve Erkorkmaz'ın (2008) baba eğitim düzeyi düştükçe bireyin depresyon ölçeğinden aldığı puanın yükseldiğine yönelik bulgularıyla benzerlik gösterdiği gözle çarpılmaktadır. Yine bu bulgu da, Toros ve diğerlerinin (2004), düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin cezayı daha çok kullanarak çocuklarıyla olan iletişimlerini zedeleyip, onların depresyon düzeylerini artırabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Bununla birlikte bireylerin depresyon düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermediğini ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Erözkan, 2009; Kahraman, 2015; Karakuş, 2003;). Kaya ve diğerleri (2008) ise, baba eğitim düzeyi orta ve üst seviyede olan öğrencilerin depresyon puanlarının, baba eğitim düzeyi daha düşük olan öğrencilere göre yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bu noktada bu araştırmadan elde edilen sonuçların yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarından farklılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin anne mesleğine göre depresyon düzeylerinin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte ve boşanmış olan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinde anne mesleğine göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Bu bulgu, alanyazında var olan, depresyon düzeylerinin anne mesleğine göre farklılık göstermediğini ortaya koyan çalışmalarla (Karakuş, 2003; Küçükkendirci, 2000; Yiğit, 2008) tutarlılık göstermektedir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin baba mesleğine göre depresyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte ve boşanmış olan ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinde baba mesleğine göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Bu bulgu, alanyazında var olan, depresyon düzeylerinin baba mesleğine göre farklılık göstermediğini ortaya koyan çalışmalarla (Karakuş, 2003; Özdel, Bostancı, Özdel ve Oğuzhanoglu, 2002) benzerlik gösterirken, Küçükkendirci'nin (2000), yaptığı araştırmada babası serbest meslek ve tüccar olan çocukların depresyon düzeylerinin, babası işsiz, işçi, memur, esnaf, sağlık personeli, emekli ve çiftçi olan çocukların depresyon düzeyinden daha düşük olduğu sonucuna ulaştığı araştırma sonucuyla farklılık göstermektedir.

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin depresyon düzeylerinin ebeveynlerinin boşanmış olup olmamasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre,

öğrencilerin depresyon düzeyleri, ebeveyni boşanmış öğrencilerin lehine anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Bir diğer deyişle, ebeveyni boşanmış öğrencilerin depresyon düzeyleri, ebeveyni birlikte olan öğrencilerin depresyon düzeylerinden yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusu, alanyazında var olan ve boşanmış ebeveyni sahip öğrencilerin depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşan çalışmalarla (Aslıhan, 1998; Dong ve ark, 2002; Elmacı, 2006; Erim, 2001; Fisher, 2002; Frost ve Pakir, 1990; Haavisto, 2004; Karakoyun, 2011; Richardson ve McCabe, 2001; Simons, Lin, Leslie, Conger ve Loren, 1999) tutarlılık göstermektedir. Bu bulgu, boşanma sürecinde yaşanabilecek travmatik yaşantıların, ebeveynlerden birinden ya da ikisinden ayrılmanın, çocuğun depresyon düzeyini artırabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Diğer yandan, Karakuş (2003) ise, ebeveyni boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerini karşılaştırdığı araştırmasında, çocukların depresyon düzeylerinin ebeveynlerinin boşanıp boşanmamasına göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulguya paralel olarak Canlı (2017), anne babası boşanmış ve boşanmamış 12-15 yaş arası çocukların depresyon ve benlik saygılarını incelediği araştırmasında, çocukların depresyon düzeylerinin anne babalarının boşanıp boşanmamasına göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmıştır. Bu noktada bu araştırmadan elde edilen sonuçların yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarından farklılık gösterdiği söylenebilir.

5.5. Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyni Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Ruminasyon Puanlarının Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine, Anne Babalarının Eğitim Düzeyine, Anne Babalarının Mesleğine ve Anne Babalarının Boşanıp Boşanmama Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyni sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne babalarının mesleğine, anne babalarının eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyni sahip ortaokul öğrencilerinin cinsiyete göre ruminasyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu; alanyazında gözlenen, ruminasyon puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koyan araştırma bulgularıyla (Anayurt, 2017; Broderickve Korteland, 2009; Carter ve ark., 2009; Conway ve ark., 2010) benzerlik göstermektedir.

Diğer yandan, alanyazın incelendiğinde ruminasyon puanlarının cinsiyete göre kızların lehine farklılık gösterdiğine ilişkin bulguların yanı sıra (Bugay ve Erdur-Baker, 2011; Butler ve Nolen-Hoeksema, 1994; Dora, 2012; Jose ve Brown, 2008; Lopez, Driscoll ve Kistner, 2009; Neziroğlu, 2010; Treynor, Gonzalez ve Nolen-Hoeksema, 2003; Tuna, 2012) kız ergenlerin

ruminasyon puanlarının erkek ergenlere göre daha yüksek olduğunu ortaya koyan araştırma bulguları (Erdur-Baker ve ark., 2009) da göze çarpmaktadır. Bu noktada bu araştırmadan elde edilen sonuçların yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarından farklılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyine göre ruminasyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte olan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı, boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının ise sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveyni birlikte olan 5. sınıf öğrencilerinin ruminasyon düzeylerinin, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin ruminasyon düzeylerinden daha düşük olduğu saptanmıştır. Bir diğer deyişle üst sınıflardaki ebeveyni birlikte ortaokul öğrencilerinin ruminatif düşünceleri, 5. sınıf öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusu, alanyazında bulunan ve alt sınıf düzeyindeki öğrencilerin ruminasyon düzeylerinin üst sınıf düzeyindeki öğrencilerin ruminasyon düzeylerinden daha düşük olduğu bulgusuna ulaşan çalışmalarla (Hampel ve Peterman, 2005; Jose ve Brown, 2008) tutarlılık gösterdiği görülürken ruminasyon düzeyinin sınıf düzeyine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılan çalışmalarla (Bugay ve Erdur-Baker, 2011; Carter ve ark., 2009; Usta, Sağlam, Şen, Aygin ve Sert, 2015) ise farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin anne ve baba eğitim durumuna göre ruminasyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte ve boşanmış olan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarında anne ve baba eğitim durumuna göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Araştırmanın bu bulgusu, Vatanserver'in (2016) bireylerde affetme ile utanç, suçluluk duygularının öfke ruminasyonu ile ilişkisini incelediği çalışmadan elde ettiği ruminasyonun eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı sonucu ile tutarlıdır.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin anne mesleğine göre ruminasyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının anne mesleğine göre farklılaştığı, boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının ise anne mesleğine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Anne babası birlikte olan ortaokul öğrencileri incelendiğinde, annesi emekli olan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon düzeylerinin, annesi işçi olan ve annesi ev hanımı olan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon düzeylerinden düşük olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu göz önüne alındığında, annenin emekli olarak stres ve kaygı yaratabilecek iş hayatından ayrılmasının ve bununla birlikte düzenli bir gelire sahip olmasının, çocuk üzerinde olumsuz duyguları azaltıcı bir etkiye sahip olabileceği şeklinde yorumlanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin baba mesleğine göre ruminasyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; ebeveyni birlikte ve boşanmış olan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarında baba mesleğine göre bir farklılaşma gözlenmemiştir. Alanyazın incelendiğinde, ruminasyon puanlarının baba mesleğine göre farklılık gösterip göstermediğini inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte araştırmanın bu bulgusu, Vatansever (2016)'in ruminasyon puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı bulgusu ile paralellik göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusu, bu araştırmanın ruminasyon düzeyinin baba eğitim durumuna göre farklılaşmaması bulgusu ile açıklanabilir. Öğrencilerin ruminasyon düzeylerinin baba eğitim durumuna göre farklılaşmaması bulgusundan hareketle, ruminasyon düzeyinin farklı eğitim seviyeleri gerektiren mesleklere göre farklılaşmaması beklenebilir.

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin ruminasyon düzeylerinin ebeveynlerinin boşanmış olup olmasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin ruminasyon düzeyleri, ebeveynlerinin boşanmış olup olmasına göre ebeveyni boşanmış öğrencilerin lehine anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Bir diğer deyişle, ebeveyni boşanmış öğrencilerin ruminasyon düzeyleri, ebeveyni birlikte olan öğrencilerin ruminasyon düzeylerinden yüksektir.

Alanyazın incelendiğinde, ruminasyon düzeyinin ebeveynin boşanıp boşanmama durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte Fisher (2002), boşanmış aileye sahip çocuklar üzerine yapılan 32 araştırmayı derlediği çalışmasında, boşanmış ailede yetişmiş çocukların daha fazla problem yaşadıklarını ve daha fazla ruhsal rahatsızlık yaşadıklarını kaydetmiştir. Yine Frost ve Pakir (1990), boşanmış ebeveyne sahip çocukların, boşanmamış ebeveyne sahip çocuklara göre daha fazla uyuşturucu ve alkol kullandıklarını, okuldan daha çok kaçtıklarını ve daha olumsuz duygulara sahip olduklarını öne sürmüşlerdir. Karaoğlan (1997), ailesi boşanmış çocuklarla yaptığı araştırmada bu çocukların büyük bölümünün (%86) mutsuz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sarper (2001) de bu bulgulara paralel olarak, çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalmasının, onun hem zihinsel hem psikolojik gelişimini olumsuz etkilediğini savunmaktadır. Bu araştırmanın, boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin ruminasyon düzeylerinin boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilerden yüksek olduğu sonucu, yukarıdaki araştırma sonuçları ile açıklanabilir.

Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri de boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanlarının hiçbir sosyodemografik değişkene göre farklılaşmaması sonucudur. Öğrencilerin bir kısmının annesiyle bir kısmının babasıyla bir kısmının da başka bir akrabasıyla yaşadığı düşünüldüğünde, temel değişkenlerde anne-baba eğitim düzeyleri ve mesleklerine göre farklılaşma görülmemesi beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular ışığında sonuçlar özetlenmiş ve bu sonuçlar doğrultusunda gelecekte hayata geçirilmesinin yararlı olabileceği düşünülen uygulama ve araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanlarının ilişkisi, ruminasyon puanlarının depresyon ve akılcı olmayan inanç puanları üzerinde aracı rol üstlenip üstlenmediği, ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne mesleği, baba mesleği ve ebeveynin boşanıp boşanmama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Hem boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin, hem de anne babası birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanları arasında pozitif yönde istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

2. Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon puanları arasındaki ilişkide ruminasyon puanlarının kısmi aracılık rolü oynadığı görülmüştür.

3. Boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının cinsiyete, sınıf düzeyine, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, anne mesleğine, baba mesleğine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Benzer biçimde, boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarında cinsiyete, baba eğitim durumuna, baba mesleğine göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı ve 7.sınıfta öğrenim gören öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarının 5. ve 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanından düşük olduğu gözlenmiştir. Yine boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı ve annesi lise mezunu olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının, annesi okur yazar olmayan, yalnızca okur yazar olan, ilkokul mezunu ve ortaokul mezunu olan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarından düşük olduğu görülmüştür. Boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının aynı zamanda anne mesleklerine göre de anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Annesi serbest meslekte çalışan ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç puanlarının, annesi işçi olan öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarından düşük olduğu; annesi ev hanımı olan öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarının annesi memur olanların

akılcı olmayan inanç puanlarından yüksek olduğu; annesi memur olan ve serbest meslekte çalışan öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarının annesi özel sektörde çalışan öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanından düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Tüm katılımcılar göz önüne alındığında ise öğrencilerin akılcı olmayan inanç puanlarının ebeveynlerinin boşanıp boşanmama durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı gözlenmiştir.

4. Boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının cinsiyete, sınıf düzeyine, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, anne mesleğine, baba mesleğine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Benzer biçimde, boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarında ise cinsiyete, anne mesleğine ve baba mesleğine göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin depresyon puanlarının 6. ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin depresyon puanlarından düşük olduğu gözlenmiştir. Yine boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı ve annesi yalnızca okur yazar olan ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının, annesi ilkökul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunu olan öğrencilerin depresyon puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının aynı zamanda baba eğitim durumuna göre de anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Babası okuma yazma bilmeyen ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının, babası okur yazar olan, ilkökul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunu olan ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarından daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Tüm katılımcılar göz önüne alındığında ise öğrencilerin depresyon puanlarının ebeveynlerinin boşanıp boşanmama durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı ve ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin depresyon puanlarının diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

5. Boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının cinsiyete, sınıf düzeyine, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, anne mesleğine, baba mesleğine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Benzer biçimde, boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarında cinsiyete, anne eğitim durumuna, baba eğitim durumuna ve baba mesleğine göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı ve 5. sınıf öğrencilerinin ruminasyon puanlarının, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin ruminasyon puanlarından daha düşük olduğu gözlenmiştir. Boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının aynı zamanda anne mesleklerine göre de anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Annesi emekli olan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının, annesi işçi olan ve annesi ev hanımı olan ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarından düşük

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm katılımcılar göz önüne alındığında ise öğrencilerin ruminasyon puanlarının ebeveynlerinin boşanıp boşanmama durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı ve ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin ruminasyon puanlarının diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

6.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar temelinde ileride yürütülecek araştırmalara ve yapılacak uygulamalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

1. Araştırmanın, temel değişkenlerinin birbiriyle olan anlamlı ilişkisine yönelik bulgusu, okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerine yönelik uygulamalarına katkıda bulunabilecek bir bilgi olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin yaşadıkları depresyonla başa çıkmaları noktasında okul psikolojik danışmanları onlara yardımcı olurken, öğrencilerin akılcı olmayan inançları ve ruminatif düşünceleri üzerinde durarak bu düşünceleri gerek bireysel gerekse grupla psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları aracılığıyla sağlıklı düşüncelerle değiştirebilir.

2. Ruminasyonun, akılcı olmayan inanç ve depresyon ilişkisindeki aracı rolüne yönelik araştırma bulgusu, okul psikolojik danışmanlarının öğrencilere yönelik çalışmalarını şekillendirmesinde onlara yardımcı olabilecek bir bilgi olarak değerlendirilebilir. Bu noktada okul psikolojik danışmanlarının, öğrencilerin ruminatif düşünceleriyle başa çıkmalarında onlara yardımcı olacak psiko-eğitsel grup çalışmaları gibi uygulama ve etkinlikler yapmalarının, öğrencilerin hem depresyon hem akılcı olmayan inanç düzeylerinin azalmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

3. Boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilerin sosyodemografik değişkenlere göre akılcı olmayan inanç puanlarındaki farklılaşmalar göz önüne alındığında, akılcı duygusal davranışçı terapi temelli grup rehberliği çalışmalarının, alt sınıf düzeyindeki öğrencilerin akılcı olmayan inançlarıyla baş etmelerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

4. Boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilerin sosyodemografik değişkenlere göre depresyon puanlarındaki farklılaşmalar göz önüne alındığında, daha alt eğitim seviyesine sahip anne ve babaların, ergenlik dönemi ve aile içi iletişim gibi konularda seminerler aracılığıyla bilinçlendirilerek çocuklarıyla olan iletişimlerine katkı sağlanabilir.

5. Boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilere göre daha depresif oldukları sonucuna bakıldığında ise, boşanma sürecinde, çocuğun bu süreçten daha az etkilenmesi adına aileleri tarafından profesyonel yardım almasının sağlanması önerilebilir.

6. Boşanmanın gerçekleşmesinin ardından okul psikolojik danışmanlarının ebeveyni boşanmış öğrencilere yönelik gerek bireysel çalışmalar gerekse grupla psikolojik danışma çalışmaları yapmaları önerilebilir.

7. Boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilerin sosyodemografik değişkenlere göre ruminasyon puanlarındaki farklılaşmalar göz önüne alındığında, üst sınıf düzeyindeki öğrencilerin ve ev hanımı ile işçi annelerin okul psikolojik danışmanları tarafından ruminatif düşünceler konusunda grup rehberliği çalışmalarıyla ve veli seminerleri aracılığıyla bilinçlendirilmeleri önerilebilir.

8. Boşanmış ebeveyne sahip öğrencilerin ruminatif eğilimlerinin boşanmamış ebeveyne sahip öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna bakıldığında ise, çocukların boşanma sürecinde daha fazla ruminasyon yapma ihtimali göz önünde bulundurularak gerek aileler tarafından gerekse profesyoneller aracılığıyla psikolojik açıdan desteklenmesi sağlanabilir.

9. Boşanma sonrası süreçte ise tekrar eden olumsuz düşünceler olan ruminatif düşüncelerle başa çıkma noktasında okul psikolojik danışmanları, akılcı duygusal davranışçı terapi temelli psikoeğitim grupları oluşturabilir.

10. Alanyazın incelendiğinde, ortaokul öğrencilerine yönelik depresyon ve akılcı olmayan inanç değişkenlerinin incelendiği birçok araştırma göze çarpmaktayken, ruminasyon değişkenine ilişkin çok fazla araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla ortaokul öğrencilerinde ruminasyon değişkeninin incelendiği araştırma sayısı artırılabilir. Bununla birlikte, ortaokul öğrencilerinin ruminatif eğilimlerini ölçmeye yönelik ölçme araçları geliştirilebilir.

11. Boşanmış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin bilişsel çarpıtmalarını ve depresif semptomlarını azaltmaya yönelik psikoeğitim programlarının sayısı artırılabilir.

KAYNAKLAR

- [1] Abela, J. R., Vanderbilt, E. ve Rochon, A. (2004). A test of the integration of the response styles and social support theories of depression in third and seventh grade children. *Journal of Social and Clinical Psychology, 23*(5), 653-674.
- [2] Abramson, L. Y., Alloy, L. B. ve Hogan, M. E. (1997). Cognitive/personality subtypes of depression: Theories in search of disorders. *Cognitive Therapy and Research, 21*(3), 247-265.
- [3] Abramson L.Y., Seligman, M.E.P. ve Teasdale, J.D. (1978) Learned helplessness in human: Critique and formulation. *J Abnormal Psychology, 87*, 49-74.
- [4] Adıyaman, B. (2010). *İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin duygusal zekâ yeterliliklerini kullanma düzeyi ve çocukluk çağı depresyonu (İstanbul Avrupa Yakası Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- [5] Afifi, T. D., Granger, D. A., Joseph, A., Denes, A. ve Aldeis, D. (2015). The influence of divorce and parents' communication skills on adolescents' and young adults' stress reactivity and recovery. *Communication Research, 42*(7), 1009-1042.
- [6] Ağır, M. (2007). *Üniversite öğrencilerinin bilişsel çarpıtma düzeyleri ile problem çözme becerileri ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [7] Akbağ, M. (2000). *Stresle başa çıkma tarzlarının üniversite öğrencilerinde olumsuz otomatik düşünceler, transaksiyonel analiz ego durumları ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [8] Akdoğan, S.D. (2012). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [9] Aktürk, Z., Dağdeviren, N., Türe, M. ve Tuğlu, C. (2005). Birinci basamak için Beck Depresyon Tarama Ölçeği'nin Türkçe çeviriminin geçerlik ve güvenilirliği. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 9*(3), 117-122.
- [10] Alçay, A. (2015). *Ergenlerin öz-yeterlilikleri ile mantıkdışı inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [11] Alloy, L.B., Abramson, L.Y. ve Hogan, M.E. (2000). The temple-wisconsin cognitive vulnerability to depression project: Lifetime history of axis I psychopathology in individuals at high and low cognitive risk for depression. *Journal of Abnormal Psychology, 109*, 403-418.
- [12] Alper, Y., Bayraktar, E. ve Karaçam, Ö. (1997). *Herkes için psikiyatri*. Ankara: Eros Yayıncılık.
- [13] Altıntaş, G. (2006). *Liseli ergenlerin kişiler arası iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [14] Altunbulak, C. (2011). *İlköğretim ikinci kademedeki boşanmış ve tam aileye sahip öğrencilerin okul başarıları ve okulda karşılaştıkları problemlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- [15] Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990's. *Journal of Psychology, 15*(3), 355-370.
- [16] Anayurt, A. (2017). *Duygu düzenleme ile erken dönem uyumsuz şemalar, bilişsel esneklik ve ruminasyon arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [17] Aral, N. ve Başar, F. (1998). Çocukların kaygı düzeylerinin yaş, cinsiyet, sosyo ekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumuna göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 22*(110), 7-11.
- [18] Aslıhan, M. N. (1998). *Parçalanmış veya Tam Aileye Sahip Çocukların Öz Kavramı, Depresyon Düzeyleri ve Akademik Başarılarının Yaş ve Cinsiyet Yönünden Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- [19] Aşçıoğlu Önal, A. (2014). *Bilişsel çarpıtmalar, empati ve ruminasyon düzeyinin affetmeyi yordama gücünün incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- [20] Aydın, B. (1990). Üniversite öğrencilerinde depresyon, bilişsel çarpıtmalar ve akademik başarı. *M.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 27-36.
- [21] Bacanlı, H. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*. (8. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- [22] Balcı, A. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. 9.Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- [23] Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173-1182.
- [24] Beck, A. T. (2008). The evolution of the cognitive model of depression and its neurobiological correlates. *Am J Psychiatry*, 165(8), 969–977.
- [25] Beck, J.S. (2016). *Bilişsel davranışçı terapi: Temelleri ve ötesi*. 2.Basım'dan (M. Şahin Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- [26] Berman, M. G., Peltier, S., Nee, D. E., Kross, E., Deldin, P. J. ve Jonides, J. (2010). Depression, rumination and the default network. *Social cognitive and affective neuroscience*, 6(5), 548-555.
- [27] Bernard, M. E., Ellis, A. Ve Terjesen, M. (2006). Rational-emotive behavioral approaches to childhood disorders: history, theory, practice and research. In A. Ellis & M.E. Bernard (Eds.), *Rational emotive behavioral approaches to childhood disorders*. (eBook). Erişim Tarihi: 22 Kasım 2016 <http://www.springer.com/gp/book/9780387263748>
- [28] Bhatia, S. K. ve Bhatia, S. C. (2007). Childhood and adolescent depression. *American Family Physician*, 75(1), 73-80.
- [29] Bilge, F. ve Arslan, A. (2016). Yetişkinlerin akılcı olmayan düşüncelerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(16), 25-31.
- [30] Blackburn, I.M. (2008). *Depresyon ve başa çıkma yolları*. 7.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [31] Blaney, P. H. (1986). Affect and memory: a review. *Psychological bulletin*, 99(2), 229-246.
- [32] Boyacıoğlu, N. E. (2010). *Ergenlerde mantık dışı inançlar ve sınav kaygısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [33] Bozkurt, N. (1998). *Lise öğrencilerinin okul başarısızlıklarının altında yatan, depresyonla ilişkili otomatik düşünme kalıpları*. Yayımlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [34] Broderick, P. C. ve Korteland, C. (2004). A prospective study of rumination and depression in early adolescence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 9(3), 383-394.
- [35] Brubeck, D. ve Beer, J. (1992). Depression, self-esteem, suicide ideation, death anxiety, and GPA in high school students of divorced and nondivorced parents. *Psychological reports*, 71(3), 755-763.
- [36] Bugay, A. ve Erdur-Baker, Ö. (2011). Ruminasyon düzeyinin toplumsal cinsiyet ve yaşa göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 191-201.
- [37] Butler, L. D. ve Nolen-Hoeksema, S. (1994). Gender differences in responses to depressed mood in a college sample. *Sex roles*, 30(5), 331-346.
- [38] Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 20. Basım. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- [39] Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni spss uygulamaları ve yorum*. 23.Basım. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- [40] Camatta, C. D. ve Nagoshi, C. T. (1995). Stress, depression, irrational beliefs, and alcohol use and problems in a college student sample. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 19(1), 142-146.
- [41] Canlı, Y. (2017). *Anne- babası boşanmış 12-15 yaşındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne -babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve depresyon düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [42] Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G., Triplet, K. N., Vishnevsky, T. ve Lindstrom, C. M. (2011). Assessing posttraumatic cognitive process: the event related rumination inventory. *Anxiety, Stres & Coping*, 24(2), 137-156.
- [43] Carter, J. D., Frampton, C., Mulder, R. T., Luty, S. E., McKenzie, J. M. ve Joyce, P. R. (2009). Rumination: Relationship to depression and personality in a clinical sample. *Personality and Mental Health*, 3(4), 275-283.

- [44] Cash, T.F. (1984). The irrational beliefs test: its relationship with cognitive- behavioral traits and depression. *Journal of Clinical Psychology*, 40(6), 1399-1405.
- [45] Ceylan A., Özen Ş. ve Palancı Y. (2003). *Lise son sınıf öğrencilerinde anksiyete depresyon düzeyleri ve zararlı alışkanlıklar: Mardin çalışması*. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 4, 144-150.
- [46] Ceylan, V., Algan, Ç., Yalçın, M., Yalçın, E., Akın, E. ve Köse, S. (2017). Suriyeli mülteci ve sığınmacıların çeşitli psikolojik faktörler açısından incelenmesi: Batman örnekleme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 595-606.
- [47] Christensen, L. B., Johnson, B. ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz*. (A. Alpay, Çev. ed.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- [48] Conway, M., Csank, P.A.R., Holm, S.L. ve Caminee, K.B. (2010). On assessing individual differences in rumination on sadness, *Journal of Personality Assessment*, 75(3), 404-425.
- [49] Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. T. Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- [50] Cummings, E. M., Davies, P. T. ve Simpson, K. S. (1994). Marital conflict, gender, and children's appraisals and coping efficacy as mediators of child adjustment. *Journal of Family Psychology*, 8(2), 141-149.
- [51] Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı*. (15. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [52] Cytryn, L. ve McKnew JR, D. H. (1972). Proposed classification of childhood depression. *American Journal of Psychiatry*, 129(2), 149-155.
- [53] Çam-Çelikel, F. ve Erkorkmaz, U. (2008). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili etmenler. *Archives of Neuropsychiatry/Nöropsikiyatri Arşivi*, 45(4), 122-129.
- [54] Çavuşoğlu, C.B. (2014). *Depresyonda kaçınma: Bilişsel Davranışçı Kaçınma Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [55] Çivitci, A. (2006). Ergenler için mantıkdışı inançlar ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 69-80.
- [56] Çivitci, A. (2006). Ergenlerde mantıkdışı inançlar: Sosyo-demografik değişkenlere göre bir inceleme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(19), 9-19.
- [57] Demir, P. (2003). *Denetim odakları farklı üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [58] Dilbaz, N. ve Seber, G. (1993). Umutsuzluk kavramı: depresyon ve intiharda önemi. *Kriz Dergisi*, 1(3), 134-138.
- [59] Çivitci, A. (2009). İlk ergenlikte mantıkdışı inançlar ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *Eurasian Journal of Educational Research*, 37, 91-109.
- [60] Dattilio, F.M. ve Freeman, A. (1992). *Comprehensive casebook of cognitive therapy*. (eBook). Erişim Tarihi: 24 Mart 2017.
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=AFrHN89CEq0C&oi=fnd&pg=PA1&dq=Dattilio+ve+Freeman+1992&ots=20n3vcVxMW&sig=vjdIIX3y6YiFdcuFVR3rpXNA_Lo&redir_esc=y#v=onepage&q=Dattilio%20ve%20Freeman%201992&f=false
- [61] Doğan, O. (2000). Depresyonun epidemiyolojisi. *Duygudurum Bozuklukları Dizisi*, 1(1), 29-38.
- [62] Dong, Q., Wang, Y. ve Ollendick, T. H. (2002). Consequences of divorce on the adjustment of children in China. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 31(1), 101-110.
- [63] Dora, A. G. (2012). *The contribution of self-control, emotion regulation, rumination, and gender to test anxiety of university students*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [64] Downey, D. B. ve Powell, B. (1993). Do children in single-parent households fare better living with same-sex parents?. *Journal of Marriage and the Family*, 55(1), 55-71.
- [65] Drill, R. L. (1987). Young adult children of divorced parents: depression and the perception of loss. *Journal of divorce*, 10(1-2), 169-187.
- [66] Dryden, W. ve McLoughlin, D. (1986). Conciliation counselling: A rationalemotive approach. *Sexual and Marital Therapy*, 1, 133-142.

- [67] Dryden, W. ve Neenan, M. (2006). *Rational emotive behaviour therapy. 100 points and techniques.* (eBook). Erişim Tarihi: 22 Kasım 2016.
[https://books.google.com.tr/books?id=gUecBQAAQBAJ&dq=1.+Dryden+ve+Neenan+\(2006\)&hl=tr](https://books.google.com.tr/books?id=gUecBQAAQBAJ&dq=1.+Dryden+ve+Neenan+(2006)&hl=tr)
- [68] Duran, S., Karadaş, A. ve Kaynak, S. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin olumsuz otomatik düşünceleri ve akademik başarıları arasındaki ilişki. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 6(2), 30-37.
- [69] Dye, M. L. ve Eckhardt, C. I. (2000). Anger, irrational beliefs, and dysfunctional attitudes in violent dating relationships. *Violence and Victims*, 15(3), 337-350.
- [70] Eker, İ. (2016). *Travmatik yaşantıların psikolojik sağlığa etkisi: travmanın türü, zaman yönelimi, dünyaya ilişkin varsayımlar ve ruminasyonlar açısından bir inceleme.* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [71] Ellis, A. (1977). Rational-emotive therapy: Research data that supports the clinical and personality hypotheses of RET and other modes of cognitive-behavior therapy. *The Counseling Psychologist*, 7(1), 2-42.
- [72] Ellis, A. (1993). Fundamentals of rational-emotive therapy for the 1990s. (Ed: W. Dryden ve L. K. Hill) *Innovations in Rational Emotive Therapy.* Newbury Park: Sage Publications, 1-32.
- [73] Ellis, A. (1995). Thinking processes involved in irrational beliefs and their disturbed consequences. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 9(2), 105-116.
- [74] Ellis, A. (2005). *The Myth of Self-Esteem.* Amherst, New York: Prometheus.
- Ellis, A. ve Harper, R.A. (2017). *Akılcı Yaşam Kılavuzu.* (Çev. S. Kunt Akbaş). Ankara: Eksi Kitaplar.
- [75] Elmacı, F. (2001). *Parçalanmış ve bütünlüğünü koruyan aileye sahip ergenlerin depresyon ve uyum düzeylerinde sosyal desteğin rolü,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- [76] Erdin, F. (2016). *Ortaokul son sınıf öğrencilerinin mantık dışı inançlarının karar verme davranışları ile ilişkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [77] Erdur-Baker, Ö., Özgülük, S.B., Turan, N. ve Demirci Danışık, N. (2009). Ergenlerde görülen psikolojik belirtilerin yordayıcıları olarak ruminasyon ve öfke/ öfke ifade tarzları, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 43-53.
- [78] Erim, B. (2001). *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında kalan ergenlerin benlik saygısı ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırılması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [79] Erkuş, A. (2013). *Bilimsel araştırma süreci.* 4. basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erözkan, A. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinde depresyonun yordayıcıları. *İlköğretim Online*, 8(2), 334-345.
- [80] Frost, A. K. ve Pakiz, B. (1990). The effects of marital disruption on adolescents: Time as a dynamic. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60(4), 544-555.
- [81] Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi.* (6. Baskı). (Çev.Ed. B. Onur) Ankara: İmge Kitabevi.
- [82] Gilbert, P., Cheung, M., Irons, C. ve McEwan, K. (2005). An exploration into depression-focused and anger-focused rumination in relation to depression in a student population. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 33(3), 273-283.
- [83] Göller, L. (2010). *Ergenlerin akılcı olmayan inançları ile depresyon-umutsuzluk düzeyleri ve algıladıkları akademik başarıları arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- [84] Grant, D.M. ve Beck, J.G. (2010). What predicts the trajectory of rumination? A prospective evaluation, *J Anxiety Disord*, 24(5), 480-486.
- [85] Haavisto, A. (2004) Factors associated with depressive symptoms among 18 year old boys: A prospective 10 year follow-up study, *Journal of Affective Disorders*, 83(2), 143-154.
- [86] Hampel, P. ve Petermann, F. (2005). Age and gender effects on coping in children and adolescents. *Journal of Youth and Adolescent*. 34, 73-83.
- [87] Hatun, O. (2012). *Anne babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (İstanbul ili Fatih ilçesi*

- örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [88] Heppner, P. P., Wampold, B. E. ve Kivlighan Jr, D. M. (2013). *Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri*. (D.M. Siyez, Çev.). 1.Baskı. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- [89] Hetherington, H.M. (1979). Divorce: A child's perspective. *American Psychologist*, 34(10), 851-858.
- [90] Hollandsworth, J.G., Glazeski, R.C., Kirkland, K., Jones, G.E. ve Van Norman, L.R. (1979). An analysis of the nature and effects of test anxiety: Cognitive, behavioral, and physiological components, *Cognitive Therapy and Research*, 3(2), 165-180.
- [91] Husaini, B. A., Moore, S. T., Castor, R. S., Neser, W., Griffin, D., Linn, J. G. ve Whitten-Stovall, R. (1991). Social density, stressors, and depression: Gender differences among the black elderly. *Journal of Gerontology*, 46(5), 236-242.
- [92] Jasmine, E. ve Kumar, G. V. (2017). Relationship between Irrational Beliefs and Depression in Late Adolescence. *Artha-Journal of Social Sciences*, 9(1), 59-65.
- [93] Jose, P. E. ve Brown, I. (2008). When does the gender difference in rumination begin? Gender and age differences in the use of rumination by adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(2), 180-192.
- [94] Kahraman, S. (2015). *Ergenlerde bağlanma stillerinin saldırganlık davranışları ve depresyon düzeyi ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [95] Kara, E. (2016). *Üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerinin bağlanma stilleri ve bilinçli farkındalık ile ilişkisi: öz kontrolün aracılık rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- [96] Karakoyun, K. (2011). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [97] Karakuş, S. (2003). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerinin incelenmesi ve okul başarısına yansımaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [98] Karaoğlu, B. (1997). *Boşanmanın gençliğin kişiliğine etkisi-Sivas ili merkez ilçesi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- [99] Karatepe, H.T. (2010). *Ruminatif düşünme biçimi ölçeğinin Türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Uzmanlık tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 13. Psikiyatri Kliniği, İstanbul.
- [100] Kartol, A. (2013). *Lise son sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- [101] Kaya, M., Genç, M., Kaya, B. ve Pehlivan, E. (2007). Tıp fakültesi ve sağlık yüksekokulu öğrencilerinde depresif belir yaygınlığı, stresle başa çıkma tarzları ve etkileyen faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(2), 137-146.
- [102] Kennedy, S.H., Parikh, S.V. ve Shapiro, C.M. (1998). *Defeating depression*. Kanada: Joli Joco Publications.
- [103] Kılıçarslan, S. (2009). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- [104] Kılıç-Yıldız, M. ve Dağ, İ. (2017). Algılanan ebeveyn kabul-reddinin öfke ifade tarzı ve depresif belirtiler ile ilişkisinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 84-95.
- [105] Köknel, Ö. (1992). *Dolu dolu yaşamak*. 1.Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- [106] Köknel Ö., Özüğurlu, K. ve Bahadır, G.A. (1989). *Davranış bilimleri*. İstanbul: Bayrak Matbaacılık.
- [107] Kulaksızoğlu, A. (2008). *Ergenlik Psikolojisi*. (10. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [108] Kuyucu, Y. (2007). *Boşanmış ailede yetişen ergenlerin bilişsel çarpıtmalarıyla benlik değeri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- [109] Küçükkendirci, H. (2000). *İlköğretim 2. kısım öğrencilerinde Kovaks ölçeği ile depresyon taraması sonuçlarının sosyodemografik özelliklerle ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [110] Lamb, M. E. (1999). Noncustodial fathers and their impact on the children of divorce. *The postdivorce family: Children, parenting, and society*, 105-125.
- [111] LaPointe, K. A. ve Crandell, C. J. (1980). Relationship of irrational beliefs to self-reported depression. *Cognitive Therapy and Research*, 4(2), 247-250.
- [112] Laumann-Billings, L. ve Emery, R.E. (2000). Distress among young adults from divorced families. *Journal of Family Psychology*, 14, 671-687.
- [113] Lee, C. R., Toussaint, L. ve Hyun, M. H. (2009). The mediating role of rumination in the association between forgiveness and depression in south koreans: A study of cultural generalizability. Erişim Tarihi: 17.11.2017
<https://pdfs.semanticscholar.org/4a0a/d6d590ca8424de6176a4f6fc5a89d0735262.pdf>
- [114] Liu, X., Guo, C., Okawa, M., Zhai, J., Li, Y., Uchiyama, M., Neiderhiser, J.M. ve Kurita, H. (2000). Behavioral and emotional problems in Chinese children of divorced parents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 39(7), 896-903.
- [115] Lopez, C. M., Driscoll, K. A. ve Kistner, J. A. (2009). Sex differences and response styles: Subtypes of rumination and associations with depressive symptoms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38(1), 27-35.
- [116] Lounds, J. J., Borkowski, J. G., Whitman, T. L., Maxwell, S. E. ve Weed, K. (2005). Adolescent parenting and attachment during infancy and early childhood. *Parenting: Science and Practice*, 5(1), 91-118.
- [117] Lucas, T., Young, J. D., Zhdanova, L. ve Alexander, S. (2010). Self and other justice beliefs, impulsivity, rumination, and forgiveness: Justice beliefs can both prevent and promote forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 49(8), 851-856.
- [118] Lyubomirsky, S. ve Nolen- Hoeksema, S. (1995). Effects of self- focused rumination on negative thinking and interpersonal problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(1), 176- 190.
- [119] Miller, J.A. (2002). *Çocuklarda depresyon*. 1.Basım. (M. Işık, Çev.) İstanbul: Özgür Yayınları.
- [120] Marcotte, D., Alain, M. ve Gosselin, M. J. (1999). Gender differences in adolescent depression: Gender-typed characteristics or problem-solving skills deficits?. *Sex Roles*, 41(1), 31-48.
- [121] Martin, L. L. ve Tesser, A. (1996). Some ruminative thoughts, *Advances in Social Cognition*, 9, 1-47.
- [122] McDermut, J. F., Haaga, D. A.ve Bilek, L. A. (1997). Cognitive bias and irrational beliefs in major depression and dysphoria. *Cognitive Therapy and Research*, 21(4), 459-476.
- [123] McLennan, J. P. (1987). Irrational beliefs in relation to self-esteem and depression. *Journal of Clinical Psychology*. 43(1), 89-91.
- [124] McLeod, B. D., Weisz, J. R. ve Wood, J. J. (2007). Examining the association between parenting and childhood depression: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 27(8), 986-1003.
- [125] McNaughton, M. E., Patterson, T. L., Smith, T. L. ve Grant, I. (1995). The relationship among stress, depression, locus of control, irrational beliefs, social support, and health in Alzheimer's disease caregivers. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 183(2), 78-85.
- [126] Moğulkoç, H. (2014). *Kanser hastası çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinde travma sonrası stres bozukluğunun ve travma sonrası gelişimin belirleyicileri: Sosyal destek, ruminasyon ve yükleme biçimleri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- [127] Moore, D. ve Hotch, D. F. (1982). Parent-adolescent separation: The role of parental divorce. *Journal of Youth and Adolescence*, 11(2), 115-119.
- [128] Murdock, N.L. (2013). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*. (2. Basımdan Çeviri) (Çev.Ed. F. Akkoyun). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- [129] Muris P, Fokke M, Kwik D. (2009). The ruminative response style in adolescents: An examination of its specific link to symptoms of depression. *Cognitive Therapy and Research*. 33, 21-32.
- [130] Nelson, R. E. (1977). Irrational beliefs in depression, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 45(6), 1190-1191.
- [131] Nelson-Jones, R. (1982). *Danışma Psikolojisi Kuramları*. (Çev.Ed. F. Akkoyun). London: Cassell Educational Limited.
- [132] Nolan-Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: Evidence and theory. *Psychological Bulletin*, 101(2), 259-282.
- [133] Nolen-Hoeksama, S. (1991), Responses to depression and their effects on the duration of depressive episodes, *Journal of Abnormal Psychology*, 100(4), 569-582.
- [134] Nolan-Hoeksema, S. ve Morrow, J. (1991). A prospective study of depression and posttraumatic stress symptoms after a natural disaster: The 1989 Loma Prieta Earthquake, *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(1), 115-121.
- [135] Nolen-Hoeksema, S., Morrow, J. ve Fredrickson, B. L. (1993). Response styles and the duration of episodes of depressed mood. *Journal of abnormal psychology*, 102(1), 20.
- [136] Nolan-Hoeksema, S. ve Davis G. C. (1999), Thanks for sharing that ruminators and their social support networks, *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 801-814.
- [137] Nolan-Hoeksema, S. ve Jackson, B. (2001). Mediators of the gender difference in rumination. *Psychology of Women Quarterly*, 25, 37-47.
- [138] Nolen-Hoeksema S., Wisco B.E. ve Lyubomirsky S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives on Psychological Sciences*; 3, 400-424.
- [139] O'Connor, M. J. (2001). Prenatal alcohol exposure and infant negative affect as precursors of depressive features in children. *Infant Mental Health Journal*, 22(3), 291-299.
- [140] Oei, T.P.S., Anne, C. Etchells ve Michael, L. Free. (1994). The relationship between irrational beliefs and depressed mood in clinically depressed outpatients. *Psychologia*, 37(4).
- [141] Oğuz, N. (1999). *Üniversite öğrencilerinde bilişsel çarpıtmalar ve uyum sorunları*. Yayınlanmış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- [142] Ortaçkale, Y. (2008). *Akılcı davranış eğitimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- [143] Ören, N. ve Gençdoğan, B. (2007). Lise öğrencilerinin depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 85-92.
- [144] Özağı, A. (2007). Depresyon Düzeyi Yüksek Parçalanmış Aile Çocuklarıyla Yapılan Eğitsel Grup Oyunlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [145] Özdel, L., Bostancı, M., Özdel, O. ve Oğuzhanoğlu, N. K. (2002). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(3), 155-161.
- [146] Peterson, J. L. ve Zill, N. (1986). Marital disruption, parent-child relationships, and behavior problems in children. *Journal of Marriage and the Family*, 48(2), 295-307.
- [147] Petterson, L. J., VanderLaan, D. P. ve Vasey, P. L. (2017). Sex, sexual orientation, gender atypicality, and indicators of depression and anxiety in childhood and adulthood. *Archives of Sexual Behavior*, 46(5), 1383-1392.
- [148] Richardson, S. ve McCabe, M. P. (2001). Parental divorce during adolescence and adjustment in early adulthood. *Adolescence*, 36(143), 467-489.
- [149] Ross, C. E. ve Mirowsky, J. (1999). Parental divorce, life-course disruption, and adult depression. *Journal of Marriage and the Family*, 1034-1045.
- [150] Rusche, G. ve Kirchheimer, O. (2003). *Punishment and social structure*. New Jersey: Transaction publishers.
- [151] Sarper, N. (2001). *Yetiştirme yurdunda yetişen çocuklar ile anne baba yanında yetişen çocukların denetim odaklarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [152] Sharf, R.S. (2011). *Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları*. (5. Basımdan çeviri). (Çev.Ed. N.V. Acar). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- [153] Sieg, A. (1971). Why adolescence occurs. *Adolescence*, 6(23), 337.
- [154] Simons R., Lin K., Leslie C., Conger R. ve Loren, F. (1999) Explaining the higher incidence of adjustment problems among children of divorced compared with those in two-parent families, *Journal of Marriage&Family*, 61(4), 1020-1033.
- [155] Smith J.M. ve Alloy L.B. (2009). A roadmap to rumination: A review of the definition, assessment, and conceptualization of this multifaceted construct. *Clinical Psychology Review*, 29, 116-128.
- [156] Smith, J. M., Alloy, L. B. ve Abramson, L. Y. (2006). Cognitive vulnerability to depression, rumination, hopelessness, and suicidal ideation: multiple pathways to self-injurious thinking. *Suicide and Life-threatening behavior*, 36(4), 443-454.
- [157] Stapley, J.C. ve Haviland, J.M. (1989). Beyond depression: Gender differences in normal adolescents' emotional experiences. *Sex Roles*, 20(5), 295-308.
- [158] Stark, K. D., Brookman, C. S. ve Frazier, R. (1990). A comprehensive school-based treatment program for depressed children. *School Psychology Quarterly*, 5(2), 111.
- [159] Stoaia-Caraballo, R., Rye, M. S., Pan, W., Kirschman, K. J. B., Lutz-Zois, C. ve Lyons, A. M. (2008). Negative affect and anger rumination as mediators between forgiveness and sleep quality. *Journal of behavioral medicine*, 31(6), 478-488.
- [160] Suchday, S., Friedberg, J. P. ve Almeida, M. (2006). Forgiveness and rumination: A cross-cultural perspective comparing India and the USA. *Stress and Health*, 22, 81-89.
- [161] Szasz, P. L. (2011). The role of irrational beliefs, brooding and reflective pondering, in predicting distress. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 11(1), 43-55.
- [162] Şar, A. H. (2006). *Depresyonla baş etme becerisini geliştirme programının son çocukluk dönemi depresyonuyla baş etmeye etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- [163] Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. 1.Basım. Ankara: Ekinoks.
- [164] Tallushi, E., Biba, G., Isufi, T. ve Abazaj, S. (2017). Psycho-Social Consequences in Adolescents with Divorced Parents and Their Minimization. *European Journal of Sustainable Development*, 6(3), 340-346.
- [165] Talo-Yıldırım, T. ve Karaman, T. (2017). Diş hekimliği fakültesi preklinik öğrencilerinin kaygı ve depresyon düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Dental Sciences*, 23(3), 155-165.
- [166] Tanhan, F. (2014). Öğretmenlerde irrasyonel inançlar ile cinsiyet ve depresyon ilişkisinin incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (28), 55-73.
- [167] Thomsen, D.K. (2006). The association between rumination and negative affect: A review. *Cognition and Emotion*. 20(8), 1216-1235.
- [168] Treynor, W., Gonzalez, R. ve Nolen-Hoeksema, S. (2003). Rumination reconsidered: A psychometric analysis. *Cognitive therapy and research*, 27(3), 247-259.
- [169] Tuna, A. G. (2012). *Ruminative processes as a unifying function of dysregulated behaviors: An exploration of the emotional cascades*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [170] Tümkaya, S. ve İflazoğlu, U. A. (2000). Ç Ü sınıf öğretmenliği öğrencilerinin otomatik düşünce ve problem çözme düzeylerinin bazı sosyo demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 143-158.
- [171] Türkçapar, H. (2004). Anksiyete bozukluğu ve depresyonun tanısall ilişkileri. *Klinik Psikiyatri*, 4, 12-16.
- [172] Türkçapar, H. (2014). *Bilişsel terapi*. 7.Basım. Ankara: HYB Yayıncılık.
- [173] Türkiye İstatistik Kurumu. (2016, 16 Mart) Basın Odası Haberleri Erişim tarihi: 26 Kasım 2016. http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2016_32_20160316.pdf
- [174] Usta, E., Sağlam, E., Şen, S., Aygin, D. ve Sert, H. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yeme tutumları ve obsesif-kompulsif belirtileri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2(2), 187-197.
- [175] Uz-Baş, A. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda okuyan öğrencilerin sosyal becerileri ve okul uyumu ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- [176] Uzun, Ç. (2013). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [177] Ünlü, F. (2015). *Ebeveyni boşanmış bireylerde benlik saygısı, yalnızlık ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [178] Vatansever, M. (2016). *Alkol bağımlılığı olan ve olmayan bireylerde affetme ile utanç-suçluluk duyguları ve öfke ruminasyonu arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [179] Walczak, Y., Burns, S. (1999). *Boşanma ve Çocuk Üzerine Etkileri*. (Çev. İ. Ersevîm). İstanbul: Özgür Yayınları.
- [180] Walen, S. R. ve Bass, B. A. (1986). Rational divorce counseling. *Journal of Rational-Emotive Therapy*, 4, 95-109.
- [181] Wallerstein, J. S. ve Kelly, J. B. (1980). Effects of divorce on the visiting father-child relationship. *The American Journal of Psychiatry*, 137(12), 1534-1539.
- [182] Weinrach, S. G. (2006). Nine experts describe the essence of rational-emotive therapy while standing on one foot. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 24(4), 217-232.
- [183] Wolchik, S. A., West, S. G., Westover, S., Sandler, I. N., Martin, A., Lustig, J. ve Fisher, J. (1993). The children of divorce parenting intervention: Outcome evaluation of an empirically based program. *In A Quarter Century of Community Psychology*, 21(3), 293-331.
- [184] Yavuzer, H. (1994). *Anne-baba ve çocuk*. 7. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [185] Yemez, B. ve Alptekin, K. (1998). Depresyon etiolojisi. *Psikiyatri Dünyası*, 1, 21-25.
- [186] Yıkılmaz, M. ve Hamamcı, Z. (2011). Akılcı duygusal eğitim programının lise öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ve algılanan problem çözme becerileri üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 54-65.
- [187] Yıldırım, T. T. ve Karaman, T. (2017). Diş hekimliği fakültesi preklînik öğrencilerinin kaygı ve depresyon düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Dental Sciences*, 23(3), 155-165.
- [188] Yıldız, M.C. (2016). *Boşanmış ailelerde yetişen çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeylerine göre akılcı olmayan inançlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- [189] Yıldız, M. K. ve Dağ, İ. (2017). Algılanan ebeveyn kabul-reddinin öfke ifade tarzı ve depresif belirtiler ile ilişkisinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 84-95.
- [190] Yiğit, R. (2008). *İlköğretim II: kademe öğrencilerinin depresyon ve sosyal beceri düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [191] Yörükoğlu, A. (1989). *Gençlik çağı: Ruh sağlığı ve sorunları*. 6. Basım. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- [192] Yu, D. L. ve Seligman, M. E. (2002). Preventing depressive symptoms in Chinese children. *Prevention & Treatment*, 5(1), 9.
- [193] Yurtal, F. (2001). Akılcı olmayan inançların bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(15), 41-48.

EKLER

EK-1: Uygulama İzni

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 34776202-605.01-E.7436969
Konu : Hakan AYĞAR 'ın
Araştırma İzin Talebi

24.05.2017

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Mersin Üniversitesi Rektörlüğünün 04.05.2017 tarihli ve 407038 sayılı yazısı.
b) Valilik Makamının 22/05/2017 tarih ve 34776202-605.01-E.7342166 sayılı Oluru.

Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Hakan AYĞAR'ın "Boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ortaokul öğrencilerinin akılcı olmayan inanç ve depresyon ilişkisinde ruminasyonun aracı rolü" konulu anket çalışma izin talebi incelenmiştir.

Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Hakan AYĞAR'ın söz konusu çalışmayı 2016-2017 eğitim öğretim yılında İlimiz Akdeniz, Mezitli Toroslar ve Yenişehir ilçelerinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerine gönüllülük esasına dayalı olarak ve eğitim öğretimi aksatmadan (imzalı ve mühürlü anket soruları kullanılarak) uygulaması, uygulama sonucunda hazırlanacak raporun basılı ve dijital ortamda İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze vermek şartı ile uygun görüldüğüne ilişkin Valilik Makamının ilgi (b) Oluru yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Emre DURU
Vali a.
Müdür Yardımcısı

Ek :

- 1- Valilik Oluru
- 2- Mühürlü Anket Soruları (5 sayfa) *Gelmedi*

Dağıtım:
Mersin Üniversitesi Rektörlüğüne
(Genel Sekreterlik)
Akdeniz, Mezitli Toroslar ve Yenişehir
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

EK-2: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Sınıf: () 5 () 6 () 7 () 8

2. Cinsiyet: () Kız () Erkek

3. Anne ve babanız;

() Birlikte () Ayrı () Ayrıldıktan sonra annem evlendi () Ayrıldıktan sonra babam evlendi
() Annem vefat etti () Babam vefat etti

4. Anne Eğitim Durumu:

() Okur-yazar değil
() Okur-yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() Üniversite mezunu

5. Baba Eğitim Durumu:

() Okur-yazar değil
() Okur-yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() Üniversite mezunu

6. Anne Mesleği:

7. Baba Mesleği:

NOT: AŞAĞIDAKİ MADDELER ANNE-BABASI AYRI OLAN ÖĞRENCİLER TARAFINDAN DOLDURULACAKTIR.

8. Anne babanız ayrıldığı anda kaç yaşındaydınız?

9. () Annem ile yaşıyorum () Babam ile yaşıyorum () Başka bir akraba vb. ile yaşıyorum
() Diğer (Lütfen belirtiniz)

10. Anne babanız ne kadar zamandır ayrı?

() 0-1 yıl () 1-5 yıl () 5 yıl ve üstü

11. Ayrılma aşamasında psikolojik destek aldınız mı?

() Evet, aldım. () Hayır, almadım.

12. Birlikte yaşamadığınız ebeveyninizi hangi sıklıkta görüyorsunuz?

() Haftada bir () 2 Haftada bir () Ayda bir () Senede birkaç gün () Hiç görüşmüyoruz

EK-3: Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

ÇİGDÖ

Sevgili öğrenciler, Her grup için bugün dahil son iki hafta içinde size en uygun olan cümlelerin yanındaki sayıyı yuvarlak içine alınız.

- A) 1-Kendimi arada sırada üzgün hissederim.
2-Kendimi sık sık üzgün hissederim
3-Kendimi her zaman üzgün hissederim.
- B) 1-İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek
2-İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim.
3-İşlerim yolunda gidecek
- C) 1-İşlerimin çoğunu doğru yaparım.
2-İşlerimin birçoğunu yanlış yaparım.
3. Her şeyi yanlış yaparım
- D) 1-Birçok şeyden hoşlanırım
2-Bazı şeylerden hoşlanırım
3-Hiçbir şeyden hoşlanmam
- E) 1-Her zaman kötü bir çocuğum
2-Çoğu zaman kötü bir çocuğum
3-Arada sırada kötü bir çocuğum
- F) 1-Arada sırada başıma kötü şeylerin geleceğini düşünürüm.
2-Sık sık başıma kötü bir şeylerin geleceğinden endişelenirim.
3-Basıma çok kötü şeyler geleceğinden eminim.
- G) 1-Kendimden nefret ederim.
2-Kendimi beğenmem
3-Kendimi beğenirim.
- H) 1-Bütün kötü şeyler benim hatam
2-Kötü şeylerin bazıları benim hatam
3-Kötü şeyler genellikle benim hatam değil.
- J) 1-Her gün içimden ağlamak gelir.
2-Birçok günler içimden ağlamak gelir.
3-Arada sırada içimden ağlamak gelir.
- K) 1-Her şey her zaman beni sıkır
2-Her şey sık sık beni sıkır
3-Her şey arada sırada beni sıkır.
- L) 1-İnsanlarla beraber olmaktan hoşlanırım
2- Çoğu zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.
3-Hiçbir zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.
- M) 1-Herhangi bir şey hakkında karar veremem.
2-Herhangi bir şey hakkında karar vermek zor gelir.
3-Herhangi bir şey hakkında kolayca karar veririm.

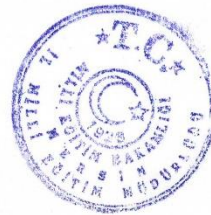
- N) 1-Güzel/yakışıklı sayılırım.
2-Güzel/yakışıklı olmayan yanlarım var.
3-Çirkinim
- O) 1-Okul ödevlerimi yapmak için her zaman kendimi zorlarım.
2-Okul ödevlerimi yapmak için çoğu zaman kendimi zorlarım
3-Okul ödevlerimi yapmak sorun değil.
- P) 1-Her gece uyumakta zorluk çekerim.
2-Bir çok gece uyumakta zorluk çekerim.
3-Oldukça iyi uyurum.
- Q) 1-Arada sırada kendimi yorgun hissederim.
2-Bir çok gün kendimi yorgun hissederim.
3-Her zaman kendimi yorgun hissederim.
- R) 1-Hemen her gün canım yemek yemek istemez.
2-Çoğu gün canım yemek yemek istemez.
3-Oldukça iyi yemek yerim.
- S) 1-Ağrı ve sızılardan endişe etmem.
2-Çoğu zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
3-Her zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
- T) 1-Kendimi yalnız hissetmem.
2-Çoğu zaman kendimi yalnız hissetmem.
3-Her zaman kendimi yalnız hissederim.
- U) 1-Okuldan hiç hoşlanmam.
2-Arada sırada okuldan hoşlanırım.
3-Çoğu zaman okuldan hoşlanırım
- V) 1-Birçok arkadaşım var.
2-Birkaç arkadaşım var ama daha fazla olmasını isterim.
3-Hiç arkadaşım yok.
- W) 1-Okul başarım iyi
2-Okul başarım eskisi kadar iyi değil.
3-Eskiden iyi olduğum derslerde çok başarısızım.
- X) 1-Hiçbir zaman diğer çocuklar kadar iyi olamıyorum
2-Eğer istersem diğer çocuklar kadar iyi olurum.
3-Diğer çocuklar kadar iyiyim.
- Y) 1-Kimse beni sevmez
2-Beni seven insanların olup olmadığından emin değilim.
3-Beni sevenlerin olduğundan eminim.
- Z) 1-Bana söyleneni genellikle yaparım
2-Bana söyleneni çoğu zaman yaparım
3-Bana söyleneni hiçbir zaman yapmam.
- AA) 1-İnsanlarla iyi geçinirim.
2-İnsanlarla sık sık kavga ederim.
3-İnsanlarla her zaman kavga ederim.

EK-4: Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

EİMİÖ

Düşünceler	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Çoğunlukla Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1. Herhangi bir oyunda yenilmeyi asla kabul edemem.					
2. Öğretmenlerin öğrencilerine karşı her zaman nazik ve anlayışlı olması gerekir.					
3. Bir öğrencinin derslerinde başarısız olması onun yetersiz bir insan olduğunu gösterir.					
4. Bir anne baba çocuğuna bir söz vermişse mutlaka onu yerine getirmelidir.					
5. Evde ve okulda kurallarla yaşamak, bana çok zor geliyor.					
6. Diğer insanların önünde bir hata yaparsam, küçük duruma düşeceğime inanırım.					
7. Bir öğrenci öğretmenlerinin takdirini kazanmak istiyorsa, mutlaka derslerde başarılı olmalıdır.					
8. Anne-babaların çocuklarına sürekli olarak nasıl davranmaları gerektiğini söylemeleri, tahammül edilmez bir durumdur.					
9. Hayatın en zor işi, ders çalışmak ve ev ödevi yapmaktır.					
10. Kişinin yaptığı bir iş başkaları tarafından beğenilmezse, o kişinin değeri düşmüş demektir.					
11. Öğrencileri arasında ayırım yapan bir kişinin kesinlikle öğretmenlik yapmaması gerekir.					
12. Anne-babalar çocuklarına karşı her zaman anlayışlı olmalıdırlar.					
13. Arkadaşlarımın gözünde önemli birisi olmak için, derslerimde mutlaka başarılı olmam gerekir.					
14. Sorunlarla uğraşmaktansa, onları ertelemek daha iyidir.					
15. İyi bir anne-baba, çocuğunu başkalarının yanında asla azarlamaz.					
16. Derste öğretmenin sorduğu soruyu bilemeyen bir öğrenci, arkadaşlarımın önünde küçük düşmüş demektir.					
17. Büyüklerin, çocuklardan uslu olmalarını ve kurallara uymalarını istemeleri büyük bir haksızlıktır.					
18. İyi bir arkadaş verdiği sözleri mutlaka tutmalıdır.					
19. Bir öğrencinin anne-babasının takdirini kazanması için, derslerinde mutlaka başarılı olması gerekir.					
20. Yapmam gereken şeyleri benim yerime başkalarının yapmasını isterim					
21. Anne-babaların verdikleri ev işleri ve görevler, çocukları canından bezdiriyor					

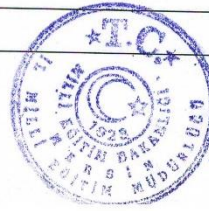

EK-5: Ruminatif Tepki Ölçeği

RTÖ

İnsanlar kendilerini kötü hissettikleri zaman birçok farklı şey düşünür ve yaparlar. Lütfen aşağıdaki maddelerden her birini okuyunuz ve **KENDİNİZİ KEYİFSİZ VE ÜZGÜN HİSSETTİĞİNİZ ZAMANLARDA**, bu maddelerden her birini ne sıklıkta düşünüp düşünmediğinizi veya yapıp yapmadığınızı sağdaki kutucuklara işaretleyiniz. **LÜTFEN NE YAPMANIZ GEREKTİĞİNİ DEĞİL GENELLİKLE NE YAPTIĞINIZI İŞARETLEYİN.**

	Neredeyse hiç	Bazen	Sıklıkla	Neredeyse her zaman
1. Kendimi yalnız hissettiğimi düşünürüm.				
2. "Kendimi toparlayamazsam ödevimi bitiremeyeceğim" diye düşünürüm.				
3. Yorgun hissettiğimi ve ağrılarım olduğunu düşünürüm.				
4. Bir işe odaklanmanın ne kadar zor olduğunu düşünürüm.				
5. "Bunu hak etmek için ne yaptım" diye düşünürüm.				
6. Ne kadar durgun ve isteksiz olduğumu düşünürüm.				
7. Neden kötü hissettiğimi anlayabilmek için yakın zamanda başımdan geçenleri düşünürüm.				
8. Artık sanki hiçbir şey hissetmediğimi düşünürüm.				
9. "Niye kendimi kötü hissetmeyi bırakıp hayatımı yaşamıyorum" diye düşünürüm.				
10. "Niye hep böyle tepki veriyorum" diye düşünürüm.				
11. Bir köşeye çekilip neden böyle hissettiğimi düşünürüm.				
12. Ne düşündüğümü yazar ve bunu dikkatlice incelerim.				
13. Yakın zamanda başımdan geçen bir olayı düşünür ve keşke daha iyi sonuçlansaydı derim.				
14. "Bu şekilde kötü hissetmeye devam edersem görevlerime konsante olamayacağım" diye düşünürüm.				
15. Başkalarında olmayan sorunlar niye bende var diye düşünürüm.				
16. Başıma gelenlerle niye daha iyi baş edemiyorum diye düşünürüm.				
17. Ne kadar üzgün hissettiğimi düşünürüm.				
18. Bütün başarısızlıklarımı ve hatalarımı düşünürüm.				
19. Hiçbir şey yapmaya isteğim yok diye düşünürüm.				
20. Niçin kendimi kötü hissettiğimi anlamak için kendi kişiliğimi incelerim.				
21. Kendi duygularım hakkında düşünmek için yalnız kalmak isterim.				
22. Kendime ne kadar kızgın olduğumu düşünürüm.				

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hakan AYĞAR
Doğum Tarihi : 02.05.1990
E-posta Adresi : ayygar@gmail.com

İŞ DENEYİMİ

Psikolojik Danışman : MEB (2012 - halen)

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D.- MERSİN (2017)
Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D.- ADANA (2012)
Ortaöğretim : Sakarya Anadolu Lisesi – SAKARYA (2008)

ULUSAL HAKEMLİ DERGİLERDE YAYINLANAN MAKALELER

Bakır Ayğar, B., Gündoğdu, M. & Ayğar H. (2015). Mersin üniversitesi eğitim fakültesi öğrencilerinin eşcinsellere yönelik tutumları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 769-777.

KONGRE VE SEMPOZYUMDA SUNULMUŞ BİLDİRİLER

Çapri, B. & Ayğar, H. (2017). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerine yönelik akılcı duygusal eğitim programının boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin akılcı olmayan inanç ve ruminasyon düzeylerine etkisinin incelenmesi. 26. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi (ICES UEBK), 20-23 Nisan, Antalya.

KATILDIĞI DİĞER KONGRE VE SEMPOZYUMLAR

II. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi (EJER), 08-10 Haziran 2015, Ankara.
XIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 07-09 Ekim 2015, Mersin.

KATILDIĞI SERTİFİKA PROGRAMLARI

TKT 7-11 Kullanma Kursu, Terme, Samsun İlçe M.E.M., 2013.
Bağımlılıkla Mücadele Eğitimi, Terme, Samsun İlçe M.E.M., 2015.
Psikoeğitim Uygulayıcı Kursu, Akdeniz/Mersin İlçe M.E.M., 2016.
Ç. K. K. Danışmanlık Tedbiri Uygulayıcı Yetiştirme Kursu, Akdeniz, Mersin İlçe M.E.M., 2016.